

Vlaanderen
verbeelding werkt

EEN BLIK OP BRUSSEL 2023

Toelichtingsnota

AGENTSCHAP
BINNENLANDS
BESTUUR

WWW.VLAANDEREN.BE/BRUSSEL/

Een blik op Brussel 2023

Toelichtingsnota

Samenstelling

Agentschap Binnenlands Bestuur

Eindredactie

Pieter Moens

Contact

brussel@vlaanderen.be

Website

www.vlaanderen.be/brussel/

Verantwoordelijke uitgever

Jeroen Windey
Administrateur-generaal
Agentschap Binnenlands Bestuur
Havenlaan 88, bus 70
1000 Brussel

Datum

Juli 2023

Depotnummer

D/2023/3241/230

Inhoudstafel

Inhoudstafel	2
Voorwoord	3
Situering	4
Demografie	6
Onderwijs	20
Armoede	32
Werk	43
Digitalisering	51
Vrije tijd	55
Zorg en gezondheid	64

Voorwoord

We weten het allemaal: meten is weten. Ook voor een minister is het belangrijk om beleid te voeren op basis van feiten. Data. Wetenschappelijke onderzoeken en analyses laten ons toe om met kennis van zaken beslissingen te nemen.

Als Vlaams minister van Brussel behoort het tot mijn kerntaken om onze hoofdstad bekender en geliefder te maken in Vlaanderen. Om mijn steentje bij te dragen aan het verbeteren van de stad, de instellingen en het leven van de Brusselaars. Met de Vlaamse Regering streven we naar een coherent en geëngageerd beleid voor onze hoofdstad. Ik neem daarbij een faciliterende rol op. Maar om die ten volle kunnen vervullen, hebben we data nodig. Bijvoorbeeld om de impact op het beleid en de zogenaamde 'Brusselnorm' te berekenen, de Vlaamse intentieverklaring waarin vervat zit dat 30% van alle Brusselaars de voorzieningen van de Vlaamse Gemeenschap zouden gebruiken. En daar knelt weleens het schoentje.

Op dit moment is Brussel nog al te vaak een blinde vlek in wetenschappelijke en statistische analyses. In vele analyses over Vlaanderen ontbreekt het aan goede, correcte en/of gedetailleerde Brusselse cijfers. We kunnen dus stellen dat er nood is aan een betere ontsluiting van wetenschappelijke data over Brussel. Die gegevens moeten bovendien toegankelijk zijn voor iedereen die meer wil weten over Brussel. Momenteel beschikken we niet over heel wat belangrijke gegevens en parameters, terwijl Vlaanderen jaarlijks toch meer dan 1 miljard euro in Brussel investeert.

Gelukkig wordt er hard gewerkt aan een oplossing. Bestaande afzonderlijke studies en initiatieven, zoals het rapport van de GACB (Gemengde Ambtelijke Commissie Brussel), de Gemeente-Stadsmonitor, de taalbarometer ... worden aangevuld met relevante data en samengebracht in een 'documentatiecentrum Brussel'.

De publicatie van dit cijferboek over Brussel en de bijbehorende toelichtingsnota zijn een belangrijke stap in de goede richting. We combineren daarbij de data die andere overheden en organisaties beschikbaar stellen, met data die de Vlaamse departementen en partnerorganisaties verzamelen. Elk thema wordt besproken. Om de positie van Brussel juist in te schatten worden de Brusselse data niet alleen vergeleken met die van het Vlaams Gewest. Gezien de stedelijke context is het immers ook aangewezen om Brussel te spiegelen aan andere grote Belgische steden.

Ik moedig dit initiatief aan en hoop dat dit het startschot mag zijn van een doorgedreven inspanning om Brussel ook in de toekomst uitgebreid in kaart te brengen. Daar worden we allemaal beter van!

Benjamin Dalle

Vlaams minister van Brussel, Jeugd, Media en Armoedebestrijding

Situering

Brussel blijft nog te vaak een blinde vlek bij de publicatie van data en cijfers door de Vlaamse overheid. Enerzijds wordt er niet over gewestmaterie gecommuniceerd omdat dit behoort tot de bevoegdheden van het Brussels Gewest, dat via het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) cijfers en studies publiceert¹. Anderzijds is het verzamelen en ontsluiten van data over gemeenschapsmaterie vaak een uitdaging omdat zowel de Vlaamse als de Franse gemeenschap (Fédération Wallonie-Bruxelles) actief zijn in het tweetalige gebied Brussel-hoofdstad. Bijgevolg capteren de cijfers die de Vlaamse gemeenschap verzamelt via de uitoefening van haar bevoegdheden slechts een deel van de Brusselse samenleving. Om binnen die complexiteit te navigeren, publiceert het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-hoofdstad² binnen de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC) informatie over gezondheid en armoede in het Brussels Gewest.

Via deze nota wil de Vlaamse overheid een eerste stap zetten in het samenbrengen en ontsluiten van de beschikbare indicatoren die relevant zijn voor het Vlaamse Brusselbeleid. We combineren daarbij de data die andere overheden en organisaties beschikbaar maken (BISA, Statbel, Kruispuntbank Sociale Zekerheid, InterMutualistisch Agentschap) met data die Vlaamse departementen en partnerorganisaties verzamelen (Departement Onderwijs en Vorming, Departement Cultuur, Jeugd en Media, Sport Vlaanderen, Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid, Publiq vzw, Steunpunt Werk, Kind en Gezin). We bespreken 7 thema's: demografie, onderwijs, armoede, werk, digitalisering, vrije tijd, en zorg en gezondheid.

De ontsluiting van dergelijke cijfers is niet alleen logisch omdat Brussel een belangrijk onderdeel is van de Vlaamse Gemeenschap. De beschikbaarheid van indicatoren wordt in het kader van evidence-based beleid ook steeds belangrijker: de verdeling van beleidsmiddelen wordt meer en meer onderbouwd aan de hand van sociaal-economische indicatoren. Cijfers zijn dus ook een belangrijke sleutel om te garanderen dat de Vlaamse overheid de juiste middelen inzet om de grootstedelijke uitdagingen in Brussel het hoofd te bieden. Over die verdeling van middelen wordt sinds 2016 jaarlijks gerapporteerd via de Gemengde Ambtelijke Commissie Brussel (GACB)³. Deze commissie brengt per beleidsdomein de Brusselnorm in kaart: slaagt de Vlaamse overheid erin om 5% van de totale Vlaamse Gemeenschapsuitgaven aan het Vlaamse Gemeenschapsbeleid in en voor Brussel te besteden? Sinds 1999 streeft de Vlaamse Regering er immers naar om via de inzet van 5% van haar middelen 30% van de Brusselaars te bereiken.

Bij de totstandkoming van deze nota kozen we ervoor om de Brusselse cijfers op 2 niveaus te presenteren. Ten eerste wordt er waar mogelijk een apart cijfer voorgesteld voor elke van de 19 Brusselse gemeenten: Anderlecht, Brussel-stad, Elsene, Etterbeek, Evere, Ganshoren, Jette,

¹ Het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse van perspective.brussels verzamelt, produceert en verspreidt statistieken over het Brussels Gewest. Het BISA voert ook sociaal-economische analyses uit en evalueert het overheidsbeleid. <https://bisa.brussels/>

² Op 1 februari 2023 werd de vzw CDCS-CMDC geïntegreerd in het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-hoofdstad, binnen de diensten van het Verenigd College (DVC) van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (Brussels openbaar bestuur). <https://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

³ De GACB is samengesteld uit de leidend ambtenaren van de beleidsdomeinen Cultuur, Jeugd en Sport, Onderwijs en Vorming, Welzijn, Gezondheid en Gezin, en vertegenwoordigers van het coördinatieteam Brussel, Stedenbeleid, de Studiedienst van de Vlaamse Regering, de meet- en weetcel en de diensten van de leidend ambtenaar van de VGC. <https://www.vlaanderen.be/brussel/onze-opdrachten/gemengde-ambtelijke-commissie-brussel>

Koekelberg, Oudergem, Schaarbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe, Ukkel, Vorst en Watermaal-Bosvoorde. Op die manier krijgen we zicht op de interne verschillen binnen Brussel. Ten tweede wordt er steeds ook één cijfer gezamenlijk voorzien waarvoor de 19 Brusselse gemeenten samengeteld werden. Dankzij dit cijfer kunnen we Brussel niet alleen in een oogopslag vergelijken met enkele andere Belgische grootsteden, het laat ons ook toe om een specifieke gemeente te vergelijken met het Brusselse gemiddelde. Dit totaalcijfer voor alle Brusselse gemeenten zal steeds het label 'Brussels Gewest' krijgen. Wanneer er enkel naar de gemeente Brussel verwezen wordt, vermelden we dan weer 'Brussel-stad' om verwarring te vermijden.

Om de positie van Brussel juist in te schatten worden de Brusselse data niet alleen vergeleken met het Vlaams Gewest. Gezien de stedelijke context is het immers ook aangewezen om Brussel te spiegelen aan andere steden. Daarvoor werden vier andere Belgische grootsteden met het hoogste aantal inwoners geselecteerd als benchmark: Antwerpen, Gent, Charleroi en Luik. Wanneer vergelijkbare cijfers beschikbaar zijn, vergelijken we met deze vier steden en met het Vlaams Gewest. Gezien het inwonersaantal sterk varieert tussen deze verschillende benchmarks worden veel indicatoren logischerwijze per aantal inwoners berekend en voorgesteld. Wanneer het Brusselse cijfer enkel de activiteiten van de Vlaamse Gemeenschap capteert, zetten we het absolute cijfer niet af tegenover het totale aantal Brusselaars, maar wel tegen de beoogde doelgroep van het Vlaamse Brusselbeleid: 30% van de inwoners van het Brussels Gewest. Om transparant te blijven wordt dit steeds expliciet vermeld bij de specifieke figuren en tekstpassages waar dit het geval is.

Demografie

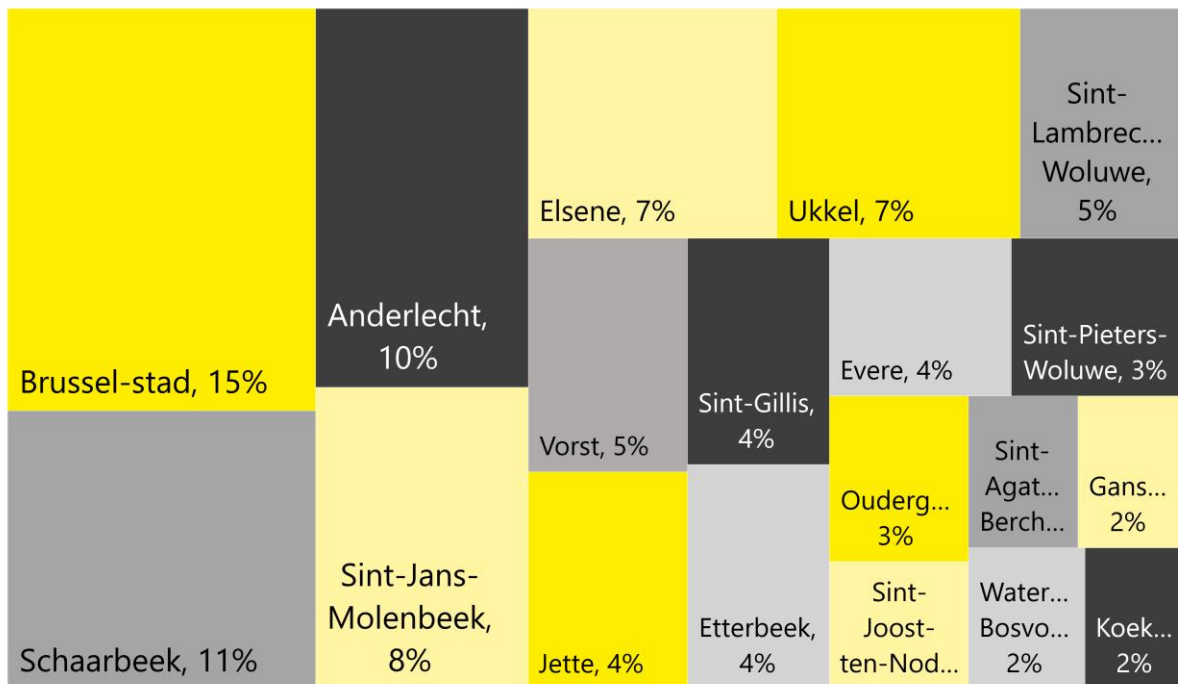

In dit hoofdstuk bekijken we de evolutie van de Brusselse bevolking vanuit vier verschillende hoeken. Allereerst bespreken we de bevolkingscijfers: hoeveel Brusselaars zijn er en waar wonen ze? Daarna behandelen we de Brusselse diversiteit op het vlak van herkomst en nationaliteit. Vervolgens komt de leeftijdsstructuur van het Brussels Gewest aan bod: wat is de verhouding tussen verschillende leeftijdsgroepen? Ten slotte focussen we op de impact van migratie op de samenstelling van de Brusselse bevolking. Dankzij de brede beschikbaarheid van demografische data kunnen de Brusselse gemeenten via deze indicatoren goed vergeleken worden met zowel de Vlaamse als de Waalse grootsteden.

1.1. Bevolking

In 2022 telt het Brussels Gewest **1.222.637 inwoners**, zo'n 11% van de totale Belgische bevolking. Ongeveer de **helft van de inwoners** van het Brussels Gewest woont in een van de vijf grootste gemeenten: **Brussel-stad, Schaarbeek, Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek en Elsene**. De andere helft van de Brusselaars wonen in een van de veertien andere gemeenten binnen het Brussels Gewest.

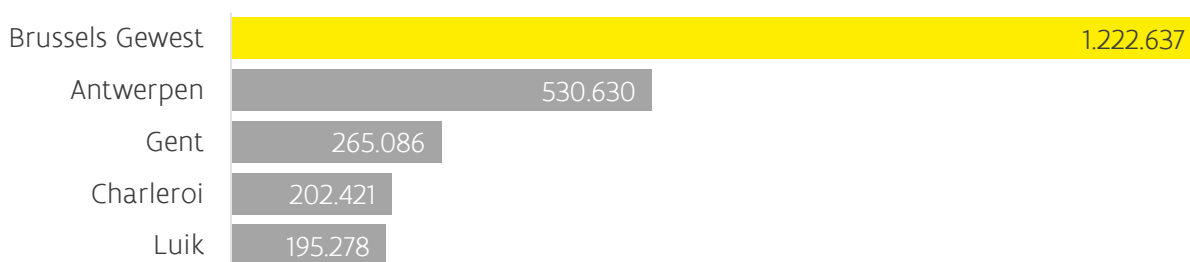
Grafiek 1.1. Verdeling Brusselse inwoners per gemeente, in procenten

Bron: Statbel (2022)

Dit hoge inwonersaantal maakt Brussel uniek. Geen enkele andere Belgische stad telt meer dan een miljoen inwoners. In de top vijf van de Belgische steden met de meeste inwoners volgen op ruime afstand Antwerpen (530.630 inwoners), Gent (265.086 inwoners), Charleroi (202.421 inwoners) en Luik (195.278 inwoners). Het verschil met deze andere Belgische steden is echter zo groot dat het **Brussels Gewest meer inwoners telt dan Antwerpen, Gent, Charleroi en Luik samen**.

Grafiek 1.2. Aantal inwoners per stad

Bron: Statbel (2022)

In de afgelopen 10 jaar (2012-2022) kende het Brussels gewest een sterke bevolkingstoename van 7,4%. Brussel telt dus niet alleen meer inwoners dan de andere Belgische steden, maar **groeit ook het snelst**: enkel de Gentse bevolking groeide procentueel gezien ongeveer even sterk. Terwijl Antwerpen tussen 2012 en 2022 even sterk groeide als het volledige Vlaams Gewest (5,5%), nam het inwonersaantal van Luik (-0,2%) en Charleroi (-0,7%) lichtjes af. Volgens de projecties van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) **zal de Brusselse bevolking de komende jaren blijven toenemen**. BISA voorspelt dat het Brussels Gewest in 2030 1.232.805 inwoners zal tellen, wat neerkomt op een stijging van ongeveer 4% in de komende 7 jaar.

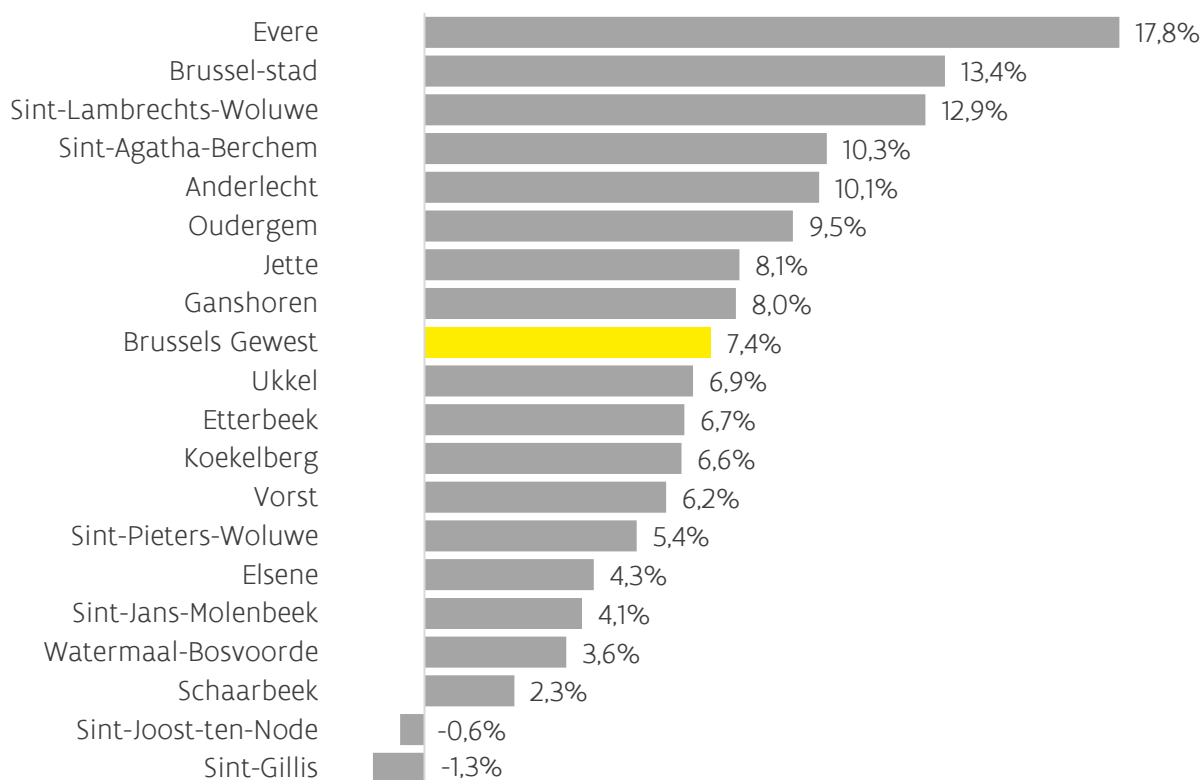
Grafiek 1.3. Bevolkingstoename, 2012-2022, per stad, in procenten

Bron: Statbel (2022)

Tijdens diezelfde periode lieten de **meeste Brusselse gemeenten een bevolkingstoename van meer dan 5%** optekenen. Niettemin zijn er aanzienlijke verschillen tussen de Brusselse gemeenten. De sterkste bevolkingsgroei deed zich voor in Evere (17,8%), Brussel-stad (13,4%) en Sint-Lambrechts-Woluwe (12,9%). In tegenstelling tot de algemene Brusselse trend nam het aantal inwoners licht af in Sint-Gillis (-1,3%) en Sint-Joost-ten-Node (-0,6%).

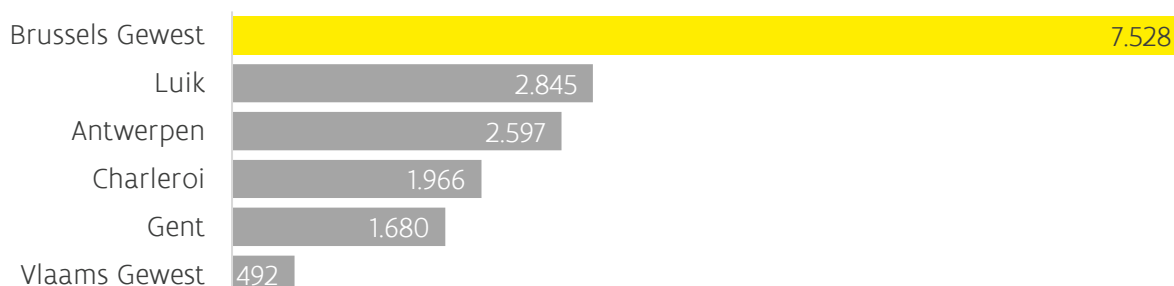
Grafiek 1.4. Bevolkingstoename, 2012-2022, per gemeente, in procenten

Bron: Statbel (2022)

Het Brussels Gewest kent een **zeer hoge bevolkingsdichtheid**: in 2022 wonen er 7.528 inwoners per km². In 2012 waren dat nog 7.057 inwoners per km². De Brusselse bevolkingsdichtheid is hiermee zo'n drie keer hoger dan Luik (2.845 per km²) en Antwerpen (2.597 per km²), vier keer hoger dan Charleroi (1.966 per km²) en Gent (1.680 per km²) en vijftien keer hoger dan in het Vlaams Gewest (492 inwoners per km²).

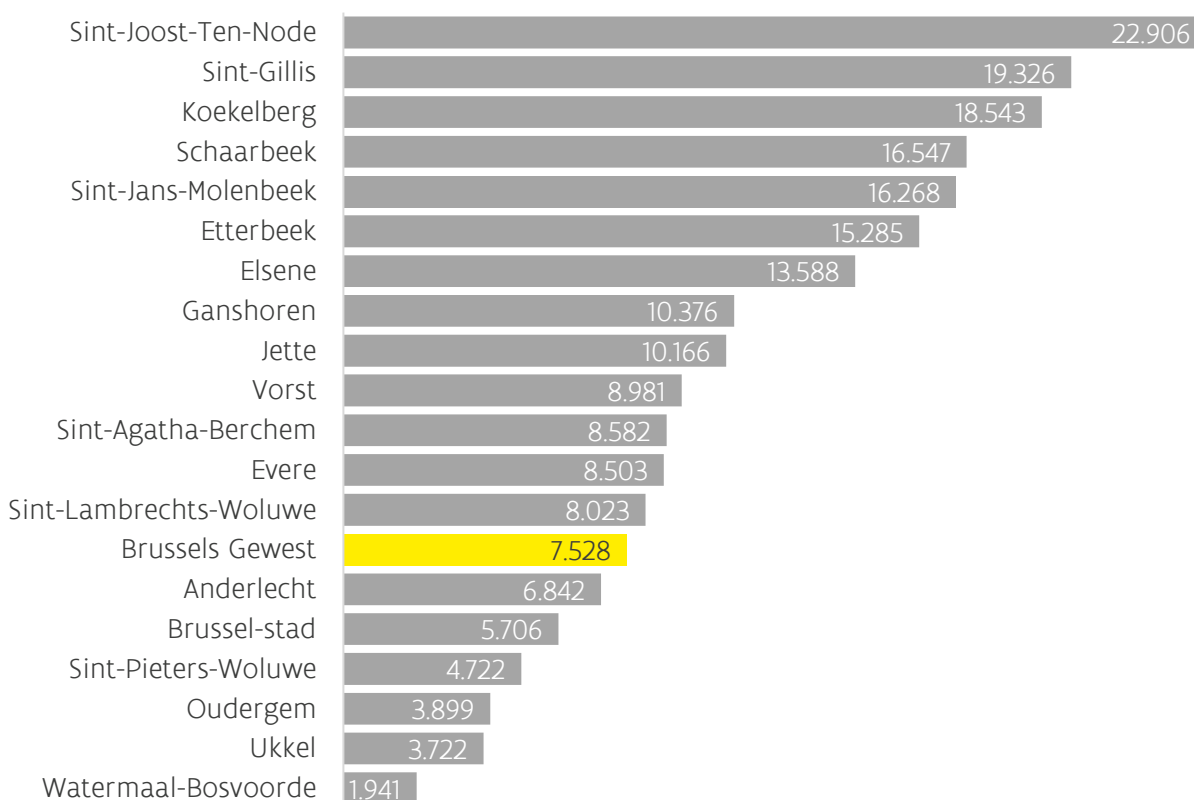
Grafiek 1.5. Bevolkingsdichtheid, per stad, in aantal inwoners per km²

Bron: Statbel (2022)

Ook wat betreft de bevolkingsdichtheid zijn er **grote onderlinge verschillen tussen de Brusselse gemeenten**. Terwijl die in Sint-Joost-ten-Node bijna 23.000 inwoners per km² bedraagt, is dat in Watermaal-Bosvoorde maar 1.941 inwoners per km². Deze Brusselse gemeente is daarmee ook de enige met een lagere bevolkingsdichtheid dan Luik, de stad met de op een na hoogste bevolkingsdichtheid van België.

Grafiek 1.6 Bevolkingsdichtheid, per gemeente, in aantal inwoners per km²

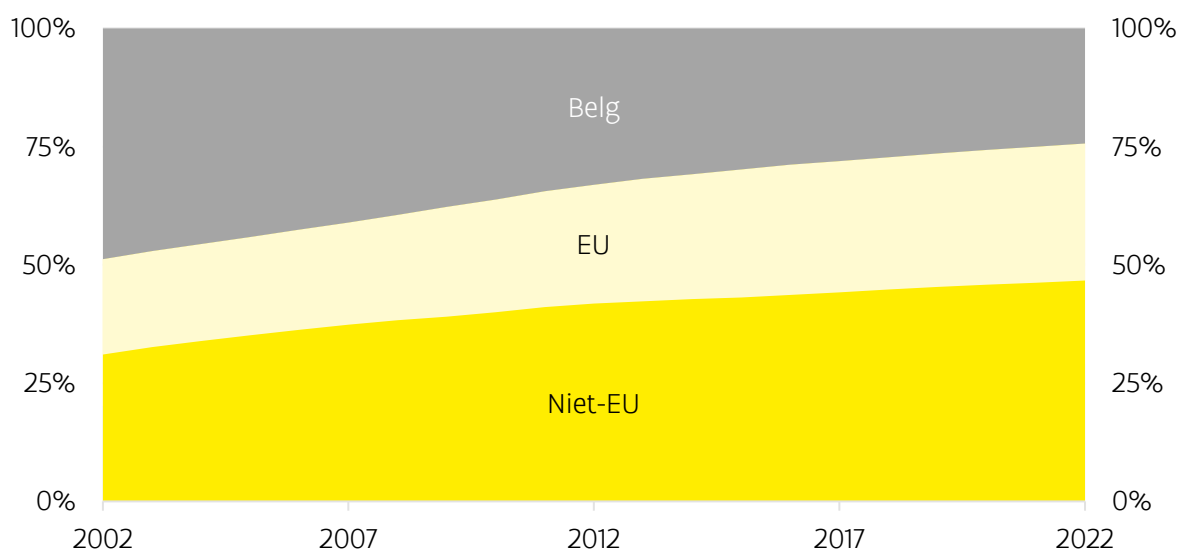
Bron: Statbel (2022)

1.2. Herkomst

In 2022 is **drie kwart** (76%) **van de Brusselse inwoners van buitenlandse herkomst**⁴. Dit is een aanzienlijke toename ten opzichte van 2012, al was toen ook al twee derde (67%) van buitenlandse herkomst. Nog tien jaar eerder, in 2002, was dit net de helft (51%). Van deze groep van personen van buitenlandse herkomst heeft in 2022 bijna twee derde een herkomst van buiten de Europese Unie. Ruim een derde heeft een EU-herkomst. Terwijl het aandeel Brusselaars van Belgische herkomst tijdens deze periode het sterkst afnam (-25 procentpunten), nam het aandeel inwoners van niet- EU herkomst het sterkst toe (+16 procentpunten). Ook het aandeel Brusselaars van EU-herkomst nam tijdens deze periode aanzienlijk toe (+9 procentpunten).

⁴ Om de herkomst van een persoon te bepalen worden vier criteria in rekening gebracht: de huidige nationaliteit van de persoon, de geboortenationaliteit van de persoon, de geboortenationaliteit van de vader en de geboortenationaliteit van de moeder. Is één van deze vier criteria een niet-Belgische nationaliteit, dan wordt de persoon beschouwd als zijnde een persoon van buitenlandse herkomst. Om de personen van buitenlandse herkomst op te delen in verschillende herkomstgroepen wordt eerst gekeken naar de geboortenationaliteit van de vader, daarna naar de geboortenationaliteit van de moeder, de huidige nationaliteit van de persoon en de geboortenationaliteit van de persoon.

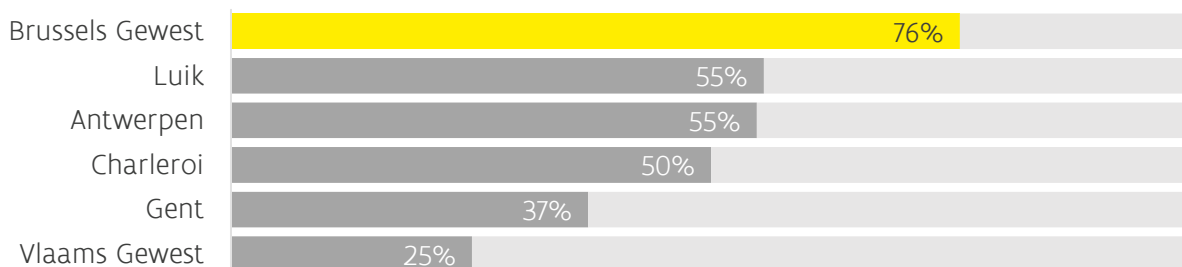
Grafiek 1.7. Brusselse bevolking naar herkomst, 2002-2022, in procenten

Bron: Statbel (2022)

Deze herkomstcijfers maken Brussel **uitzonderlijk divers**. Terwijl drie kwart van de Brusselaars een buitenlandse herkomst heeft, gaat het in steden zoals Luik (55%), Antwerpen (55%) en Charleroi (50%) om ongeveer de helft van de inwoners. In Gent (37%) en het totale Vlaams Gewest (25%) liggen deze cijfers zelfs nog aanzienlijk lager.

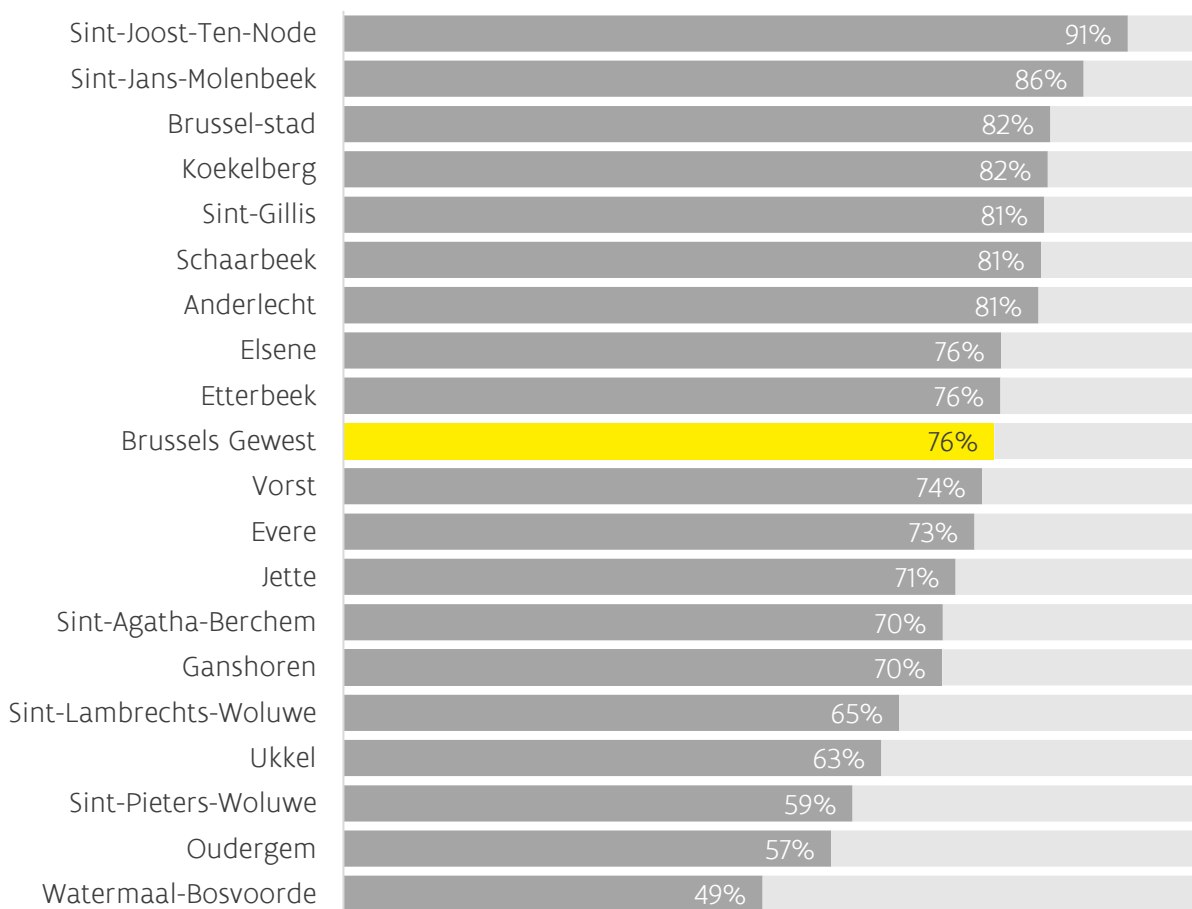
Grafiek 1.8. Personen van buitenlandse herkomst, per stad, in procenten

Bron: Statbel (2022)

Zowat alle Brusselse gemeenten weerspiegelen deze diversiteit. Brussel telt slechts één gemeente met een lager aandeel inwoners van buitenlandse herkomst dan Luik en Antwerpen: Watermaal-Bosvoorde (49%). Ook andere **zuidoostelijke gemeenten** zoals Oudergem (57%), Sint-Pieters-Woluwe (59%) en Ukkel (63%) tellen **minder inwoners van buitenlandse herkomst** dan het Brusselse gemiddelde. Het **contrast** met gemeenten uit de **zogenaamde 'arme sikkel'**, zoals Sint-Joost-ten-Node (91%) en Sint-Jans-Molenbeek (86%), onderstreept de aanzienlijke onderlinge verschillen tussen de Brusselse gemeenten.

Grafiek 1.9. Personen van buitenlandse herkomst, per gemeente, in procenten

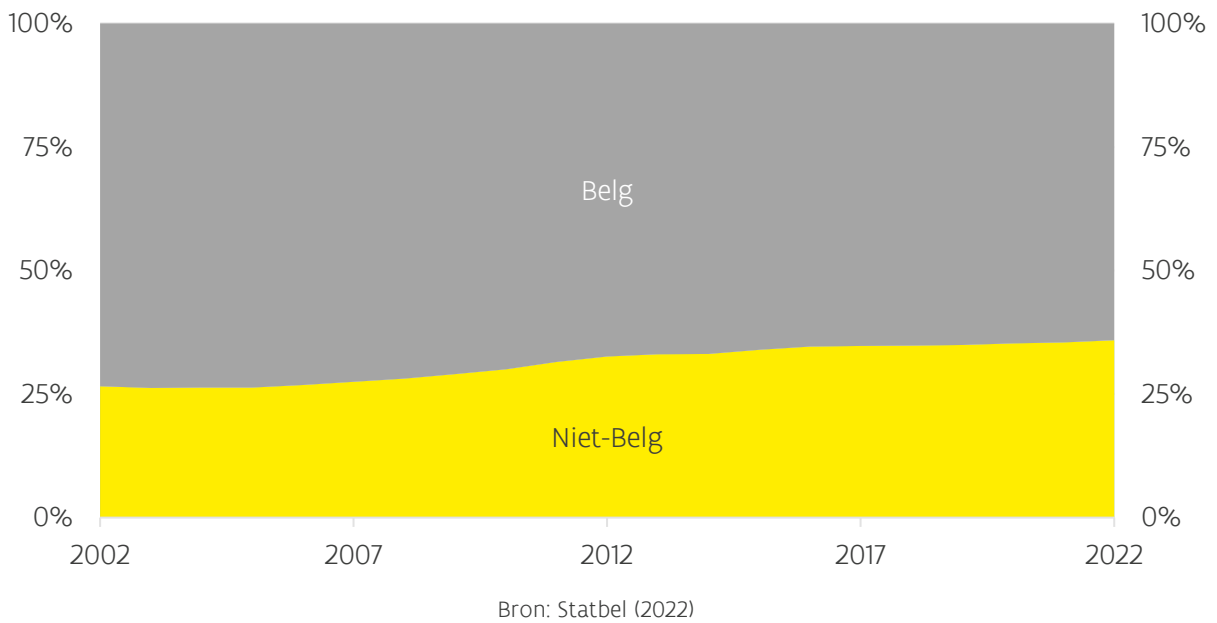

Bron: Statbel (2022)

Velen binnen deze groep inwoners van buitenlandse herkomst zijn echter Belgen. Om te weten welk aandeel niet over de Belgische nationaliteit beschikt, moeten we enkel kijken naar de vreemdelingen. In 2022 hebben 438.737 inwoners van het Brussels Gewest niet de Belgische nationaliteit, wat neerkomt op ruim een derde (36%) van de Brusselaars. Volgens een recente studie door Johan Surkyn, Sylvie Gadeyne en Pieter-Paul Verhaeghe⁵ verblijven er daarnaast ook zo'n 125.000 niet-geregistreerde buitenlanders in het Brussels Gewest, onder wie toeristen, mensen op doorreis, expats en migranten zonder documentatie. Hoewel het **aandeel Brusselaars zonder de Belgische nationaliteit duidelijk toenam** sinds 2002 (+9 procentpunten), **groeide het aandeel Brusselaars van niet-Belgische herkomst (+25 procentpunten) veel sterker** aan tijdens dezelfde periode. De stijging van het aandeel Brusselaars van niet-Belgische herkomst tussen 2002 en 2022 werd dus voornamelijk aangedreven door de groeiende groep van Belgen van buitenlandse herkomst.

⁵ Surkyn, J., Gadeyne, S. & Verhaeghe, P. (2023) Speaking from the grave <https://pieterpaulver.wordpress.com/2023/04/12/speaking-from-the-grave/>

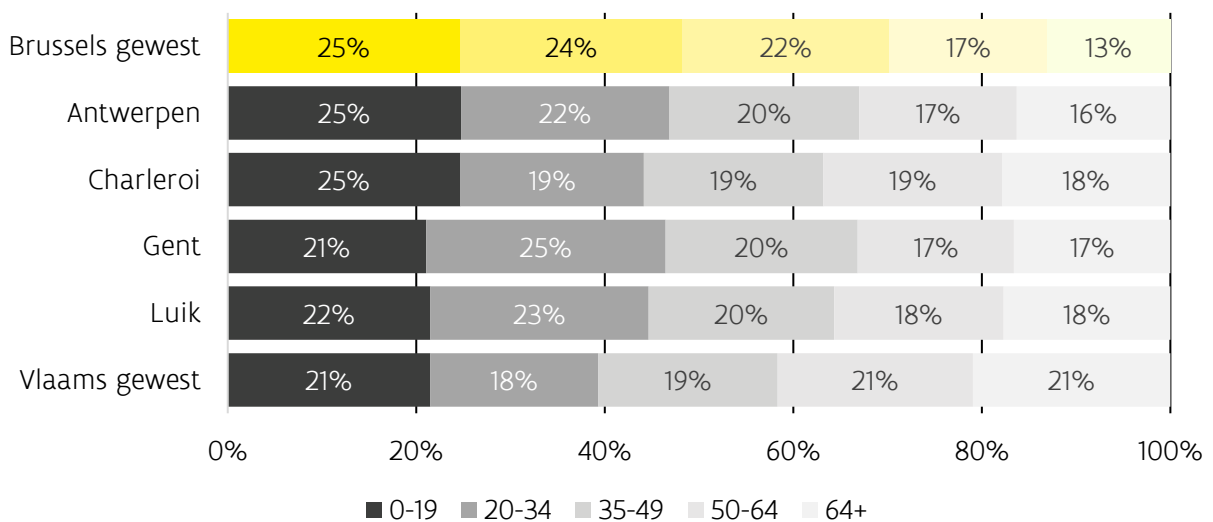
Grafiek 1.10. Brusselse bevolking naar nationaliteit, 2002-2022, in procenten

1.3. Leeftijd

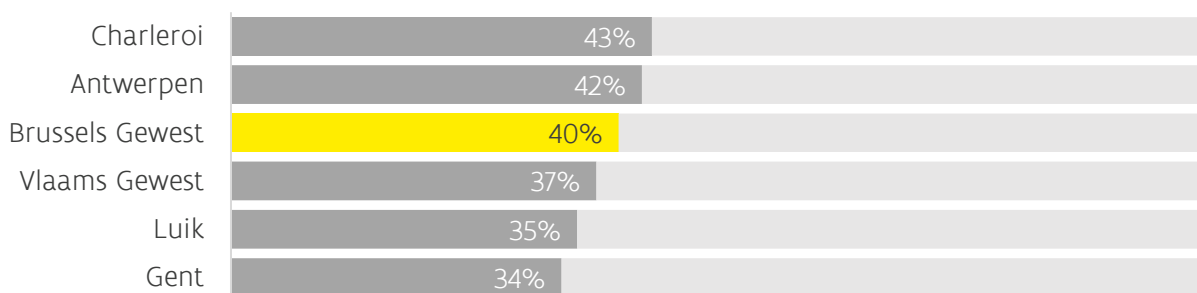
De leeftijdsverdeling van de Brusselse bevolking illustreert het **jonge profiel van de Brusselaars**. In 2022 is ongeveer de helft van de Brusselse inwoners (49%) jonger dan 35 jaar. Hoewel het aandeel jonge inwoners in Brussel nog net iets groter is, zien we in Antwerpen (47%), Gent (46%), Luik (45%) en Charleroi (44%) een gelijkaardig aandeel inwoners dat jonger is dan 35 jaar. Vergeleken met de andere Belgische grootsteden is **vooral het lage aandeel oudere Brusselaars opvallend**: slechts 13% van de inwoners is ouder dan 64. Hoewel alle Belgische steden een jonger profiel hebben dan het Vlaams Gewest, is de leeftijds kloof met Brussel het grootst. In Vlaanderen is het aandeel inwoners jonger dan 35 immers het kleinst (39%) en zijn de 64-plussers het talrijkst (21%).

Grafiek 1.11. Inwoners naar leeftijd, per stad, in procenten

Deze leeftijdsstructuur komt tot uiting in de groene druk. Een relatief groot aandeel jongeren weerspiegelt zich in een hoge groene druk, dit is het aandeel 0-19-jarigen ten opzichte van het aandeel 20-64-jarigen. Ondanks het relatief hoge aandeel inwoners jonger dan 19 jaar is de **groene druk in het Brussels Gewest (40%) niet opvallend hoog**. Dat heeft alles te maken met het hoge aantal 20-64-jarige Brusselaars (63%), dat de 0-19-jarigen in balans houdt bij de berekening van de groene druk. Hierdoor wegen jongeren toch meer door ten opzichte van 20-64-jarigen in Charleroi (43%) en Antwerpen (42%) ondanks het identieke aandeel 0-19-jarigen in Brussel, Antwerpen en Charleroi (25%). Terwijl de groene druk in het Vlaams Gewest (37%) nog iets lager ligt dan in Brussel, wegen jongeren nog minder door ten opzichte van 20-64-jarigen in Luik (35%) en Gent (34%).

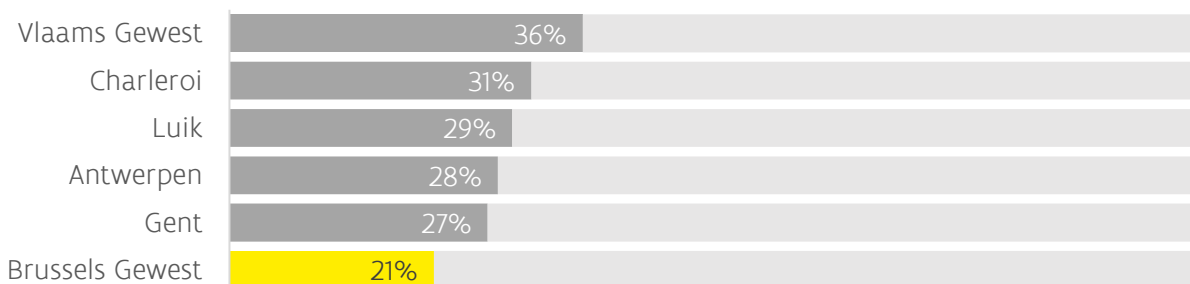
Grafiek 1.12. Groene druk, per stad, in procenten

Bron: Statbel (2022)

De grijze druk illustreert dan weer de verhouding tussen 65-plussers en 20-64-jarigen. Vergeleken met andere Belgische grootsteden is de **grijze druk in het Brussels Gewest (21%) opvallend laag**. De grijze druk in steden zoals Gent (27%), Antwerpen (28%), Luik (29%) en Charleroi (31%) ligt beduidend hoger. Tenslotte weegt het aantal 65-plussers het sterkst door ten opzichte van 20-64-jarigen in het Vlaams Gewest, waar de grijze druk 36% bedraagt.

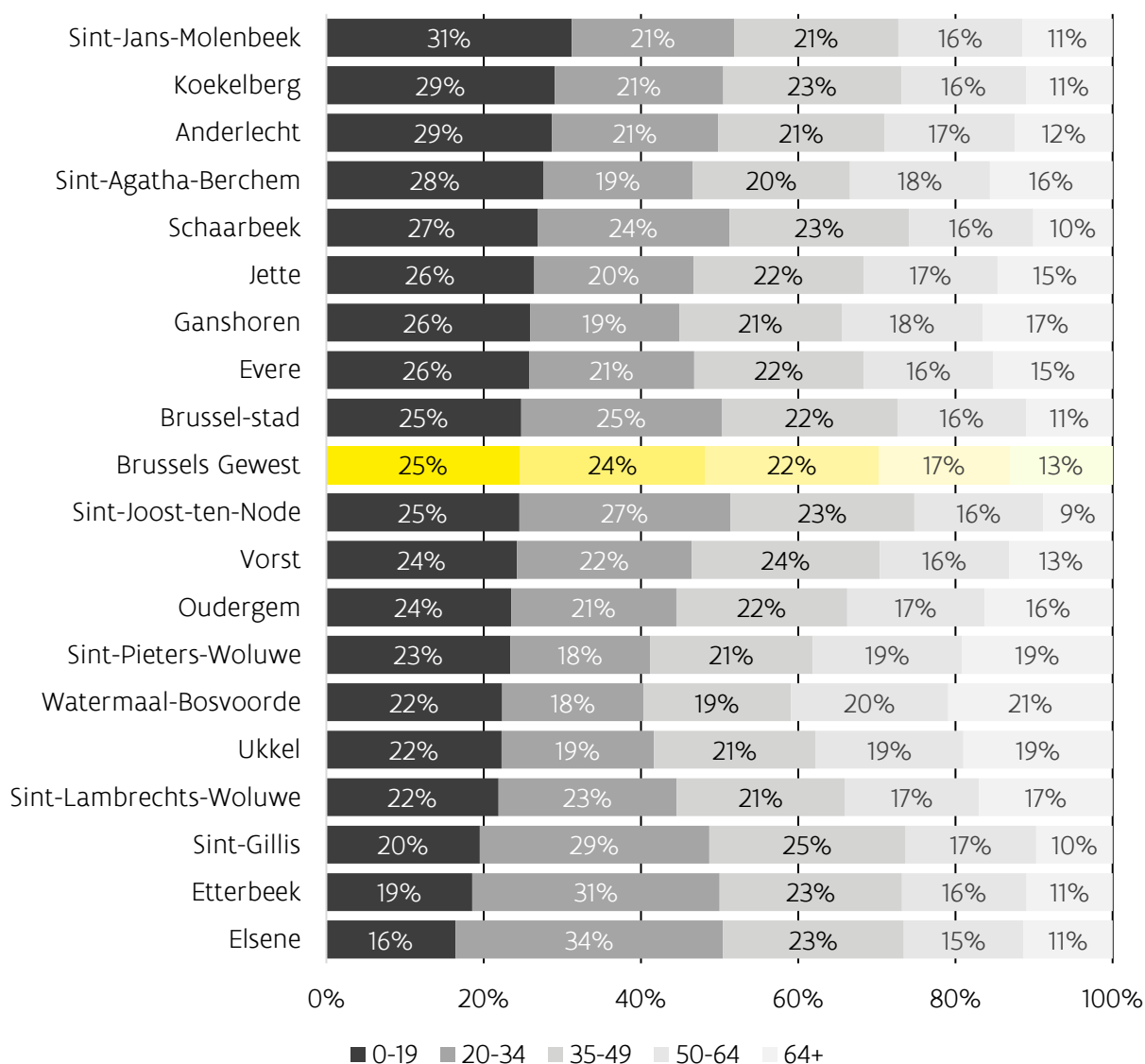
Grafiek 1.13. Grijze druk, per stad, in procenten

Bron: Statbel (2022)

Er zijn aanzienlijke verschillen in de leeftijdsstructuur van de 19 Brusselse gemeenten. Bij de jongste **drie Brusselse gemeenten zijn er twee uit de zogenaamde 'arme sikkel'**: Sint-Jans-Molenbeek (31%) en Anderlecht (29%), aangevuld met het nabijgelegen Koekelberg (29%). Een aantal **zuidoostelijke Brusselse gemeenten** sluiten daarentegen meer aan bij de leeftijdsstructuur van het Vlaams Gewest. Met name Watermaal-Bosvoorde, Ukkel en Sint-Pieters-Woluwe hebben immers zowel een relatief **laag aandeel jonge inwoners** (respectievelijk 22%, 22% en 23%), als een relatief **hoog aandeel oudere inwoners** (respectievelijk 21%, 19% en 19%).

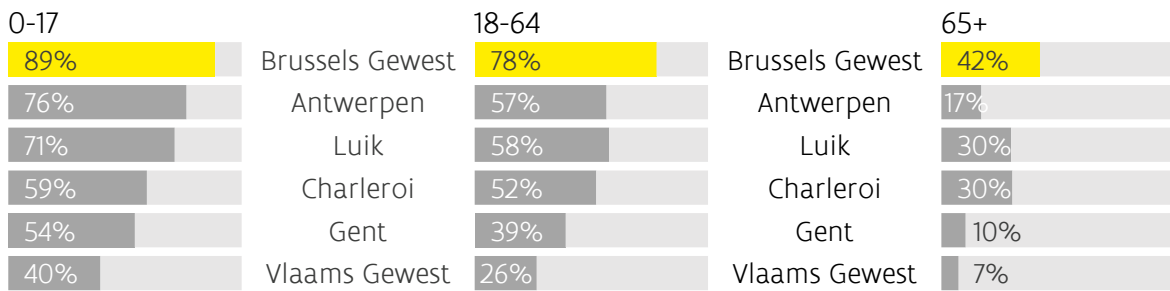
Grafiek 1.14. Brusselse bevolking naar leeftijd, in procenten

Bron: Statbel (2022)

We stellen bovendien een verband vast tussen leeftijd en herkomst: **hoe jonger, hoe groter het aandeel personen van buitenlandse herkomst**. Terwijl onder de oudste Brusselaars slechts een minderheid een buitenlandse herkomst heeft (42%), ligt dat cijfer beduidend hoger bij de 18-64-jarigen (78%) en de minderjarigen (89%). Ook in de andere Belgische steden en in het Vlaams Gewest is dat patroon duidelijk zichtbaar. In lijn met de algemene herkomstscijfers die eerder besproken werden (zie 1.2.) stellen we vast dat Brussel in vergelijking met andere steden het hoogste aandeel personen van buitenlandse herkomst telt binnen alle leeftijds categorieën.

Grafiek 1.15. Aandeel inwoners met buitenlandse herkomst naar leeftijd, per stad, in procenten

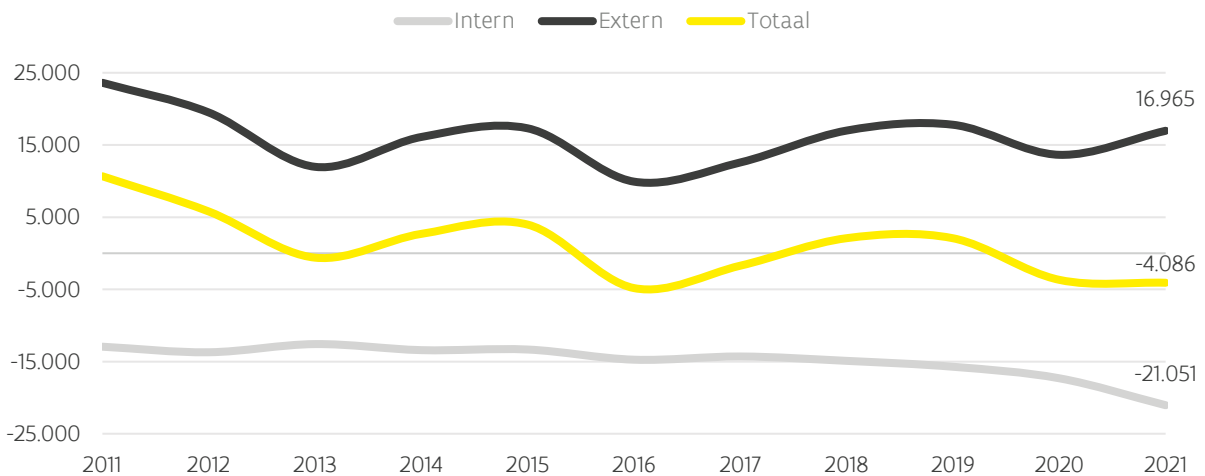

Bron: Statbel (2022)

1.4. Migratie

Uit de migratiecijfers kunnen we afleiden of er zich nieuwe inwoners in het Brussels Gewest vestigen, dan wel of ze het gewest verlaten. De interne migratie of de binnenlandse verhuiscijfers zijn in 2021 negatief in het Brussels Gewest (-21.051). Er trokken dus meer personen uit het Brussels Gewest weg richting een gemeente in het Vlaams of Waals Gewest dan omgekeerd. Dat remt de Brusselse bevolkingsgroei af. Hoewel het **interne migratiesaldo tijdens de afgelopen tien jaar consequent negatief** was, is het onevenwicht tussen de interne inwijking en uitwijking **sinds 2020 nog sterker** geworden. Vermoedelijk spelen zowel het veranderende woongedrag na de coronapandemie als de hoge Brusselse vastgoedprijzen hierin een rol⁶.

Grafiek 1.16. Intern, extern en totaal migratiesaldo Brussels Gewest, 2011-2021, aantal personen

Bron: Statbel (2021)

Hoewel de internationale verhuiscijfers grotere fluctuaties vertonen, bleef het **externe migratiesaldo tijdens de afgelopen tien jaar positief** in het Brussels Gewest. Dit betekent dat er meer personen uit het buitenland in het Brussels Gewest zijn komen wonen dan omgekeerd, waardoor de Brusselse bevolking groeit. In 2021 nam de Brusselse bevolking toe met 16.965 personen uit het buitenland. Dat zijn 13,9 personen per 1.000 inwoners. Deze waarde is wat hoger dan in het coronajaar 2020, maar ligt grotendeels in het verlengde van 2018 en 2019.

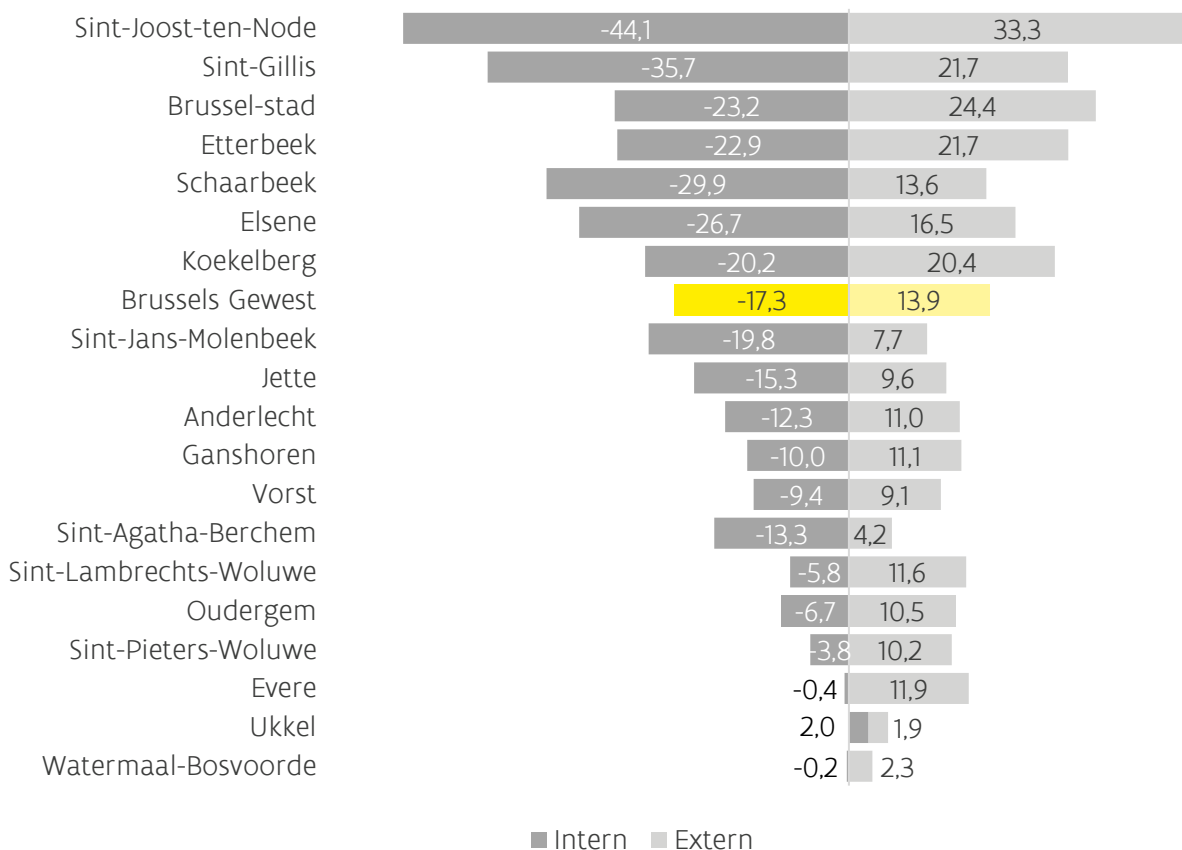
Het **totale migratiesaldo**, dat bestaat uit de som van het interne en externe migratiesaldo, geeft aan dat er via deze verschillende migratiestromen in 2021 **4.086 personen meer wegtrokken uit**

⁶ BRUZZ, 3/8/2022, Recordaantal mensen trekt uit Brussel naar Vlaanderen: 'Door corona en hoge huurprijzen' <https://www.bruzz.be/videoreeks/woensdag-3-augustus-2022/video-recordaantal-mensen-trekt-uit-brussel-naar-vlaanderen>

Brussel dan omgekeerd. Dat zijn 3,3 personen per 1.000 inwoners. Deze cijfers illustreren dat de aanhoudende bevolkingsgroei in Brussel niet rechtstreeks veroorzaakt wordt door verhuisbewegingen maar wel door het natuurlijke verloop van de bevolking (evenwicht tussen geboorte en sterfte).

De **meerderheid van de 19 Brusselse gemeenten** heeft in 2021 net zoals het totale gewest een **negatief intern migratiesaldo**. De enige uitzondering is Ukkel, waar er meer mensen naartoe verhuisden vanuit een andere Belgische gemeente dan omgekeerd (+2,0 per 1.000). Hoewel het saldo er licht negatief was, bleef de **uitstroom richting andere Belgische gemeenten ook beperkt** in Evere (-0,4 per 1.000) en een aantal **zuidoostelijke Brusselse gemeenten** zoals Watermaal-Bosvoorde (-0,2 per 1.000), Sint-Pieters-Woluwe (-3,8 per 1.000), Oudergem (-6,7 per 1.000) en Sint-Lambrechts-Woluwe (-5,8 per 1.000). De **uitstroom naar andere Belgische gemeenten is dan weer het grootst in gemeenten in de zogenaamde 'arme sikkel'** zoals Sint-Joost-ten-Node (-44,1 per 1.000), Sint-Gillis (-35,7 per 1.000) en Schaarbeek (-29,9 per 1.000). Het **externe migratiesaldo is in alle gemeenten positief**. In elke Brusselse gemeente nemen meer personen hun intrek vanuit het buitenland dan dat er inwoners wegtrekken om in het buitenland te gaan wonen. Deze internationale instroom is het grootst in Sint-Joost-ten-Node (+33,3 per 1.000), Brussel-stad (+24,4 per 1.000), Sint-Gillis (+21,7 per 1.000) en Etterbeek (+21,7 per 1.000). De inkomende verhuisbewegingen vanuit het buitenland zijn dan weer relatief beperkt in Ukkel (+1,9 per 1.000), Watermaal-Bosvoorde (+2,3 per 1.000) en Sint-Agatha-Berchem (+4,2 per 1.000). De interne en externe migratiesaldi lijken vaak hand in hand te gaan. Terwijl een aantal meer **centraal gelegen Brusselse gemeenten** (Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis, Brussel-stad) een **kruispunt van internationale en subnationale verhuisbewegingen** zijn, voelen vooral de **zuidoostelijke Brusselse gemeenten** (Watermaal-Bosvoorde, Ukkel, Sint-Pieters-Woluwe) hier relatief weinig van.

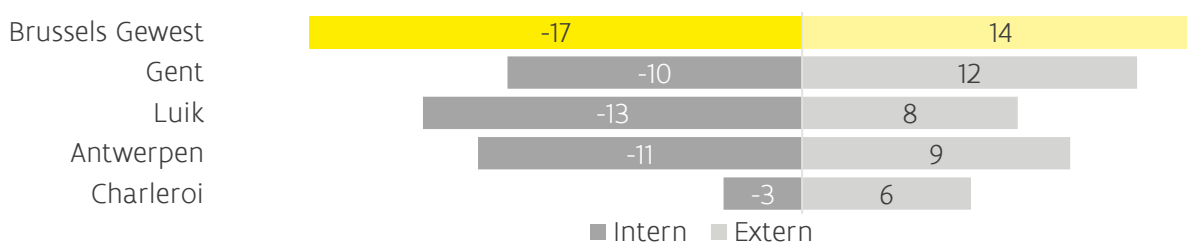
Grafiek 1.17. Intern en extern migratiesaldo per gemeente, per duizend inwoners

Bron: Statbel (2021)

Niet alleen Brussel combineert een **negatief intern migratiesaldo met een positief extern migratiesaldo**. Ook de andere Belgische grootsteden vertonen datzelfde patroon, zij het in mindere mate. Enerzijds trekken er in 2021 net zoals in Brussel meer personen weg uit de Belgische grootsteden om elders in België te gaan wonen dan andersom (interne migratie). Met 17 personen per 1.000 inwoners is dit **effect wel het grootst in Brussel**, gevolgd door Luik (-13 per 1.000), Antwerpen (-11 per 1.000), Gent (-10 per 1.000) en Charleroi (-3 per 1.000). Anderzijds komen er in 2021 ook meer personen vanuit het buitenland in de andere Belgische grootsteden wonen dan omgekeerd. Met 14 personen per 1.000 inwoners is dit cijfer opnieuw het hoogst in Brussel, gevolgd door Gent (12 per 1.000), Antwerpen (9 per 1.000), Luik (8 per 1.000) en Charleroi (6 per 1.000). Net zoals in Brussel verhuisden er in 2021 meer inwoners vanuit Luik en Antwerpen naar elders in België, dan dat er nieuwe inwoners vanuit het buitenland bijkwamen. In Charleroi en Gent kwamen er daarentegen meer nieuwe inwoners vanuit het buitenland bij dan dat er inwoners verhuisden naar een andere Belgische gemeente.

Grafiek 1.18. Intern en extern migratiesaldo per stad, per 1.000 inwoners

Bron: Statbel (2021)

1.5. Conclusie

De demografische data illustreren helder de **unieke positie van Brussel**: in geen enkele andere Belgische stad zijn grootstedelijke uitdagingen even sterk aanwezig. Of je nu kijkt naar het bevolkingsaantal, de bevolkingsdichtheid, de diversiteit qua herkomst of migratie: Brussel steekt er met kop en schouders bovenuit. Ook al sluit de leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking relatief goed aan bij die van de andere Belgische grootsteden, toch valt ook daar op dat Brussel net ietsje jonger is. **Geen enkele andere Belgische stad is zo dichtbevolkt, divers, jong en multicultureel.**

Het is echter ook duidelijk dat dit een stuk meer het geval is in sommige Brusselse gemeenten dan in anderen. Het zijn bij uitstek de gemeenten uit de **zogenaamde 'arme sikkels' die veel (jonge) inwoners van buitenlandse herkomst** tellen, zoals Sint-Jans-Molenbeek, Anderlecht, Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node. Het tegendeel is dan weer waar voor **zuidoostelijke gemeenten** zoals Oudergem, Ukkel, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe en Watermaal-Bosvoorde – gemeenten die **relatief dunbevolkt** zijn en waar opvallend **minder jongeren en mensen van buitenlandse herkomst** wonen. De **noordwestelijke gemeenten** zoals Jette, Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem situeren zich dan weer **tussen deze twee uitersten**: het aandeel jongeren is er ongeveer even groot als in de gemeenten uit de zogenaamde 'arme sikkels', maar ze tellen minder inwoners en het aandeel personen van buitenlandse afkomst is er lager.

A photograph of three children sitting at a table in a classroom. A young boy with blonde hair, wearing a blue t-shirt, is looking down at something on the table. A young girl with dark skin and braided hair, wearing a white t-shirt, is smiling and looking towards the right. Another child with dark skin and braided hair, wearing a black and white checkered shirt, is partially visible in the foreground on the right. In the background, there is a wooden bookshelf filled with various books and educational materials. One book on the shelf is titled "Het Kluisje van de..." and another is titled "MAZE".

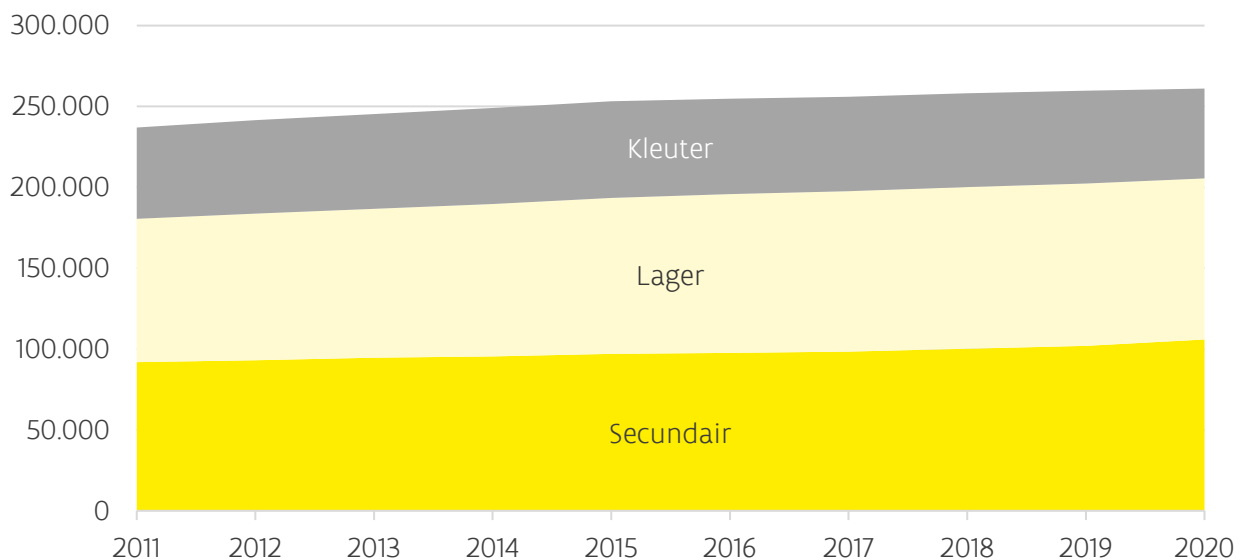
Onderwijs

In dit hoofdstuk belichten we onderwijs vanuit drie verschillende invalshoeken. Ten eerste bespreken we de Brusselse scholenpopulatie per onderwijsniveau en onderwijstaal: wat weten we over de kinderen die school lopen in het Brussels Gewest? Ten tweede werpen we een blik op de uitwisseling van leerlingen tussen Brussel, Vlaanderen en Wallonië: de intergewestelijke schoolpendel. Duizenden Belgische leerlingen steken immers dagelijks een gewestgrens over op weg naar de schoolbanken. Gezien de onderwijsdata die BISA publiceert zowel het Nederlandstalige als het Franstalige onderwijs afdekken, schetsen deze cijfers over de scholenpopulatie en de schoolpendel allebei een volledig beeld van het onderwijs in het Brussels Gewest. Bij de derde en laatste invalshoek zijn de beschikbare data echter beperkt tot de kinderen die naar een Nederlandstalige school gaan. Daarom focussen we in het derde deel op het wedervaren van de kinderen die in Brussel wonen én in Brussel of Vlaanderen naar een Nederlandstalige school gaan. Welke taal spreken ze thuis en hoe doen ze het op school?

2.1. De Brusselse scholenpopulatie

In het schooljaar 2020-2021 volgen in totaal 261.042 leerlingen onderwijs in het kleuter-, lager of secundair onderwijs in het Brussels Gewest. Dat is een stijging van 10% ten opzichte van het schooljaar 2011-2012. De **sterkste stijging** deed zich voor in het **secundair onderwijs** (gewoon, buitengewoon én deeltijds beroepssecundair), waar op 10 jaar tijd 13.956 leerlingen bijkwamen (stijging van 15%). In het **lager onderwijs** (gewoon en buitengewoon) groeide het aantal leerlingen met 11.018 (stijging van 12%). Opvallend genoeg maakte het **kleuteronderwijs** (gewoon en buitengewoon) tijdens dezelfde periode geen gelijkaardige groei door. Ten opzichte van het schooljaar 2020-2021 telde het kleuteronderwijs in het Brussels Gewest zelfs 905 leerlingen minder dan in het schooljaar 2011-2012, wat neerkomt op een **krimp van ongeveer 2%**.

Grafiek 2.1. Evolutie aantal leerlingen in Brusselse scholen, naar onderwijsniveau

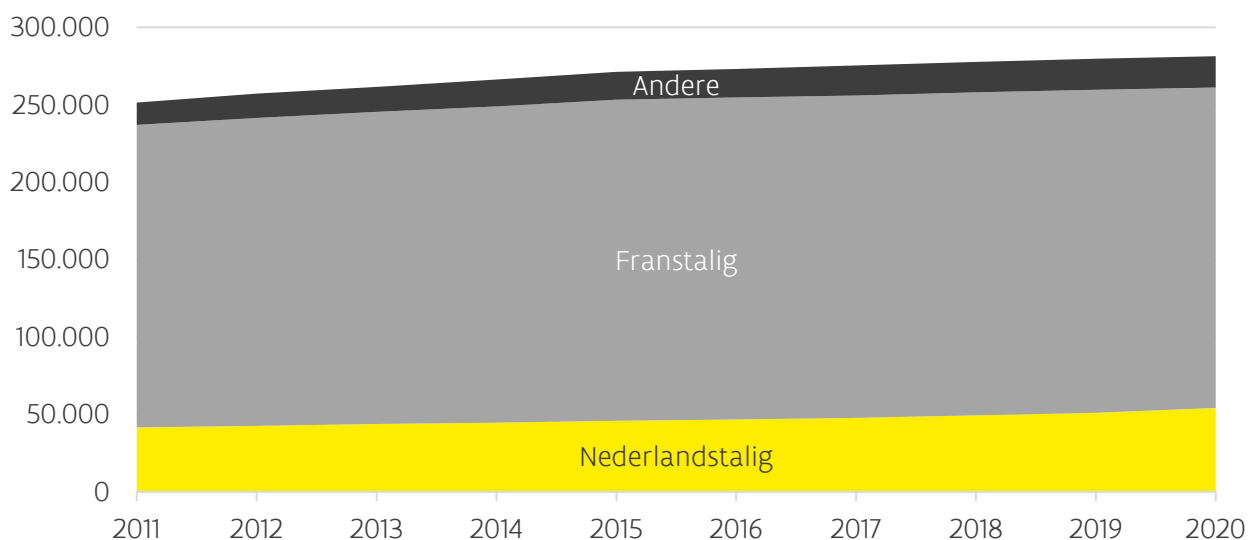

Bron: BISA (2020)

In 2020 loopt de **grote meerderheid** van de Brusselse leerlingen (74%) school in het **Franstalig onderwijs**. Sinds 2011 kwamen er in het Franstalige onderwijs in het Brussels Gewest 11.566 leerlingen bij, wat neerkomt op een groei van 6%. Het Nederlandstalige onderwijs telt 54.102 leerlingen, zo'n 19% van het totaal aantal geregistreerde leerlingen in het Brussels Gewest. In 2011

waren dat er nog een pak minder. In de afgelopen tien jaar kwamen er immers 12.503 leerlingen bij, wat neerkomt op een stijging van 30%. **Ondanks het beperkte aandeel van de Nederlandstalige scholen in het Brussels Gewest absorbeerden zij wel het meeste extra leerlingen** sinds 2011. Een minderheid van de Brusselse leerlingen (7%) gaat naar een internationale of Europese school of volgt thuisonderwijs.

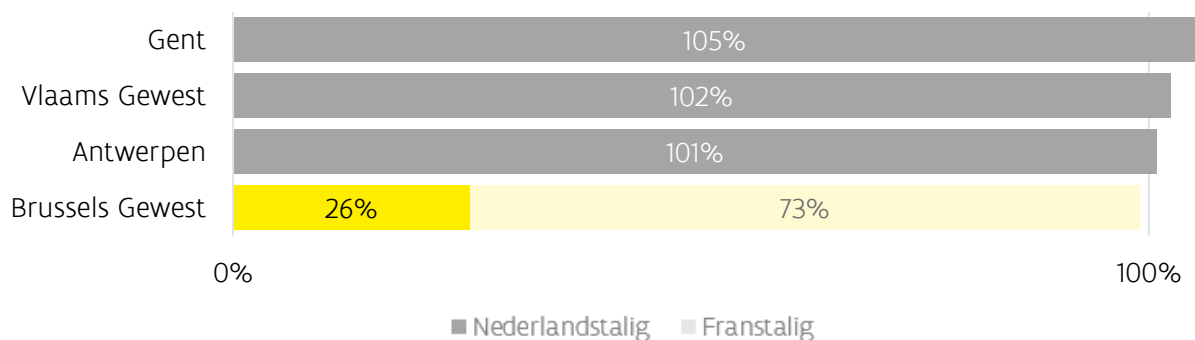
Grafiek 2.2. Evolutie aantal leerlingen in Brusselse scholen, naar onderwijstaal

Bron: BISA (2020)

In 2020 ligt de **onderwijsparticipatie van kleuters** in Brussel **iets lager** (99%) dan in het Vlaams Gewest en de Vlaamse grootsteden. Deze indicator vergelijkt het aantal kleuters dat naar school gaat binnen een bepaald gebied met het aantal kleuters dat binnen datzelfde gebied wonen. Dit cijfer kan dus hoger liggen dan 100% wanneer het kleuteronderwijs binnen een bepaald gebied (bv. Gent) niet alleen de Gentse kleuters aantrekt maar daarnaast ook kleuters die buiten Gent wonen. Ook in Antwerpen en het volledige Vlaams Gewest is dit het geval. Het iets lagere Brusselse cijfer heeft daarmee twee mogelijke oorzaken die elkaar niet uitsluiten. Enerzijds zullen een aantal kleuters die in Brussel wonen wellicht geen kleuteronderwijs volgen aangezien ze niet schoolplichtig zijn. Anderzijds zullen een aantal kleuters die in Brussel wonen, naar school gaan buiten het Brussels Gewest.

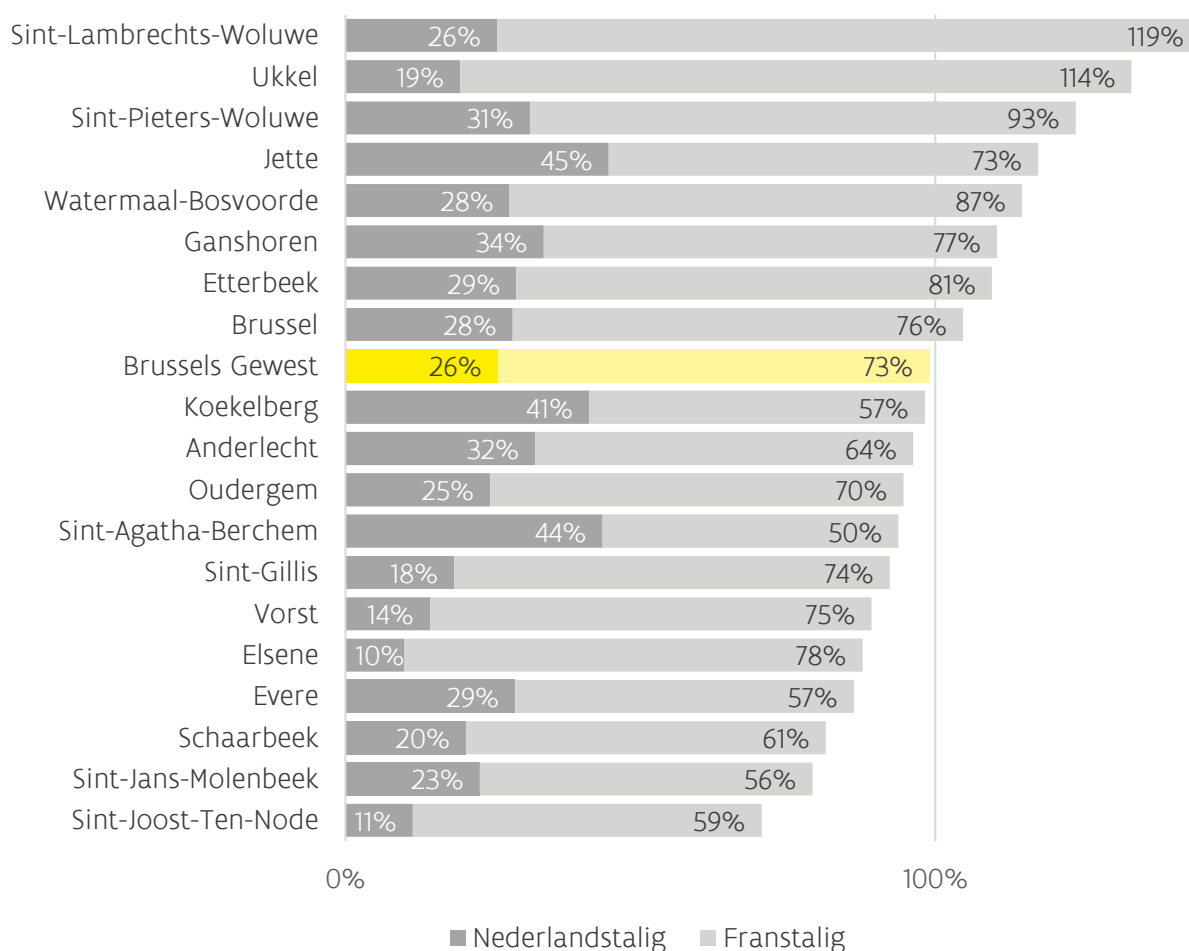
Grafiek 2.3. Kleuterparticipatie, per stad

Bron: Eigen berekening op basis van Departement Onderwijs en Vorming (2020) en BISA (2020)

De kleuterparticipatie varieert aanzienlijk tussen de verschillende Brusselse gemeenten. Het Brussels Gewest telt acht gemeenten waar het kleuteronderwijs ook een beduidend aantal kleuters aantrekt die in een andere gemeente wonen. Die andere gemeenten kunnen zowel binnen als buiten het Brussels Gewest gelegen zijn. De **kleuterparticipatie is het hoogst in zuidoostelijke gemeenten** zoals Sint-Lambrechts-Woluwe (145%), Ukkel (133%) en Sint-Pieters-Woluwe (124%). Daarnaast zijn er elf Brusselse gemeenten waar meer kleuters wonen dan er ingeschreven zijn in het kleuteronderwijs binnen dezelfde gemeente. De **kleuterparticipatie is het laagst in gemeenten in de zogenaamde 'arme sikkel'** zoals Sint-Joost-ten-Node (70%), Sint-Jans-Molenbeek (79%) en Schaarbeek (81%). Ook hier gaat het wellicht om een samenspel tussen een aantal kleuters die geen kleuteronderwijs volgen en aan aantal kleuters die naar school gaan in een andere (Brusselse) gemeente.

Grafiek 2.4. Kleuterparticipatie, per gemeente

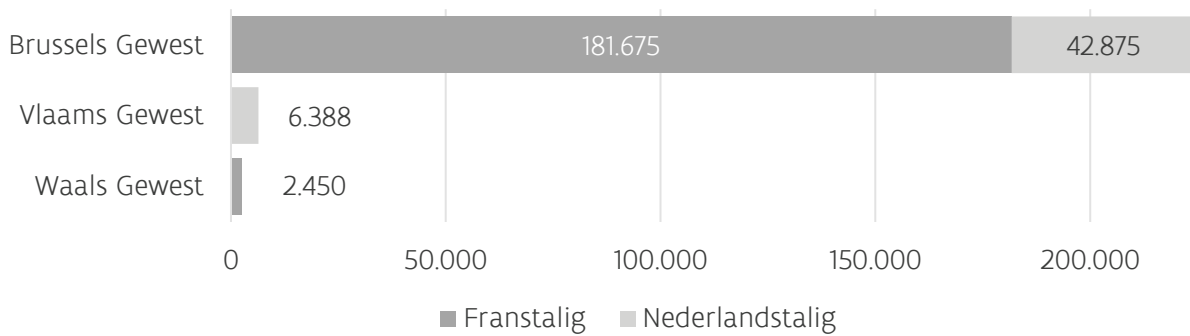
Bron: Eigen berekening op basis van Departement Onderwijs en Vorming (2020) en BISA (2020)

2.2. Schoolpendel

Waar volgen de Brusselse leerlingen precies les? Deze vraag kunnen beantwoorden door de intergewestelijke schoolpendel in kaart te brengen. Ten eerste is er de **uitgaande pendel** vanuit Brussel: in welk gewest gaan de kinderen die in Brussel wonen naar school? In het schooljaar 2020-2021 volgt de overgrote meerderheid van de Brusselse kinderen les in een school die in het Brussels Gewest gelegen is (96%). Het gaat dan over zowel Franstalige als Nederlandstalige scholen.

Van de 8.838 kinderen die buiten het Brussels Gewest naar school gaan, gaat de meerderheid naar een Vlaamse school (72%). In het schooljaar 2020-2021 gaat het over 6.388 Brusselse kinderen, die voornamelijk in de Vlaamse Rand naar school gaan. 2.450 Brusselse kinderen doen dat in Wallonië.

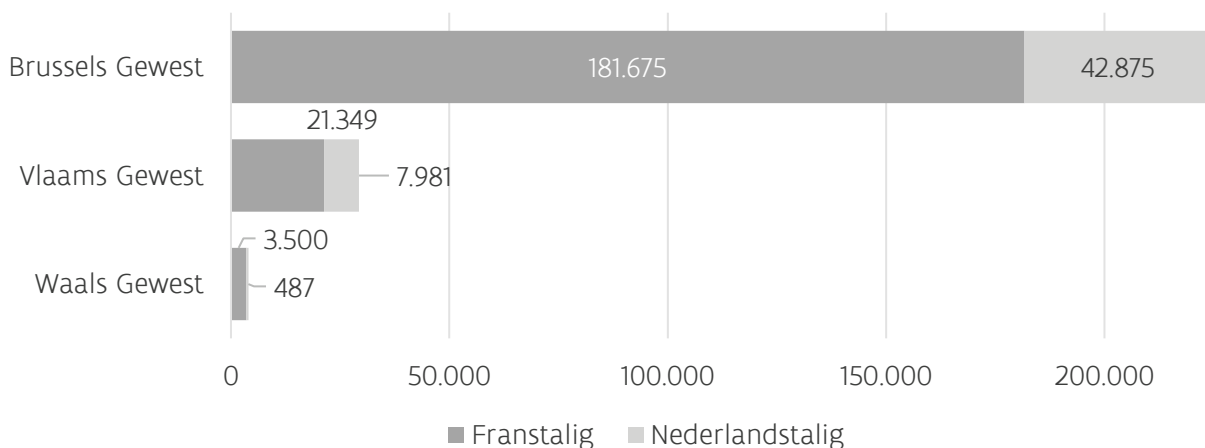
Grafiek 2.5. Mobiliteit Brusselse leerlingen (uitgaande pendel), leerlingen per gewest

Bron: Eigen berekening op basis van Departement Onderwijs en Vorming (2021) en BISA (2021)

Ten tweede is er de **inkomende pendel** vanuit de andere gewesten: waar wonen de kinderen die in Brussel naar school gaan? De Brusselse scholen werken in de eerste plaats met Brusselse kinderen: 87% van hen woont in het Brussels Gewest. Van de 33.317 leerlingen die naar school gaan in Brussel maar elders wonen, komt een duidelijke meerderheid uit Vlaanderen (88%). De inkomende pendelaars vanuit Vlaanderen trekken vooral richting het Franstalige onderwijs: slechts een op de vier gaat naar school in een Nederlandstalige instelling in het Brussels Gewest. Het aandeel van het Nederlandstalig onderwijs ligt daarmee wel gevoelig hoger bij de inkomende pendelaars vanuit Vlaanderen (27%) dan bij leerlingen die in Brussel wonen (19%). Ten slotte wonen 3.987 leerlingen die in het Brussels Gewest naar school gaan in het Waals gewest.

Grafiek 2.6. Aantrekkingskracht onderwijs in Brussel (inkomende pendel), leerlingen per gewest

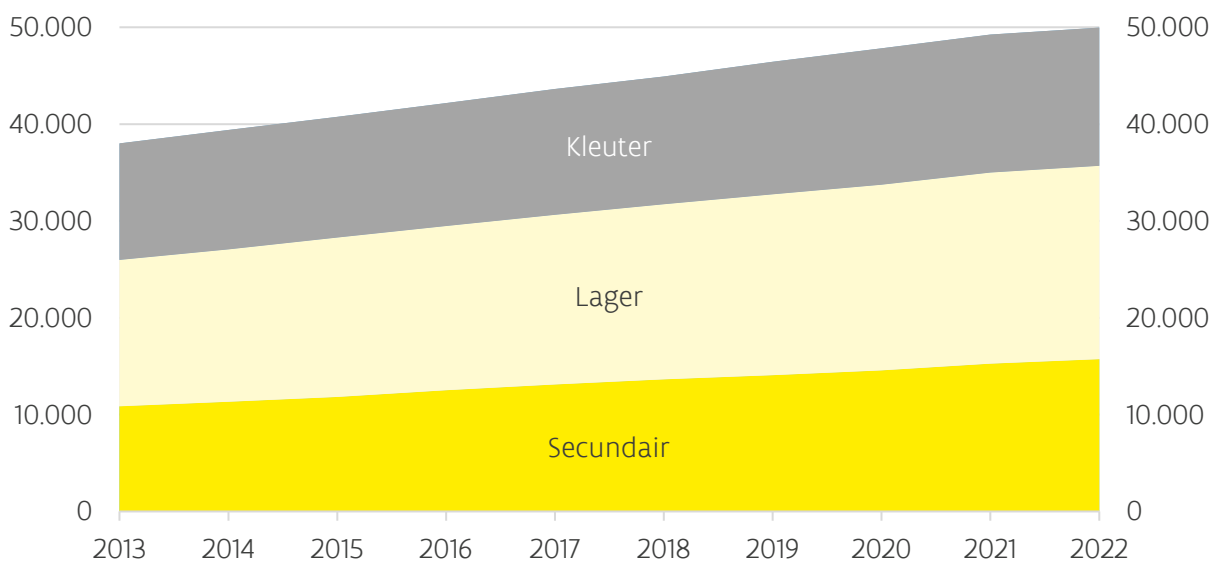

Bron: Eigen berekening op basis van Departement Onderwijs en Vorming (2021) en BISA (2021)

2.3. Brusselse kinderen in het Nederlandstalig onderwijs

Het **aantal Brusselse kinderen die naar school gaan in het Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen en Brussel nam in de afgelopen tien jaar sterk toe** in alle onderwijsniveaus. De **sterkste toename** stellen we vast in **het secundair onderwijs** (gewoon, buitengewoon én deeltijds beroepssecundair). In het schooljaar 2021-2022 volgen 15.730 leerlingen uit het Brussels Gewest Nederlandstalig secundair onderwijs. Dat zijn er 45% meer dan in het schooljaar 2012-2013. Ook in het lager onderwijs is de toename aanzienlijk. In het schooljaar 2021-2022 volgen 19.975 Brusselse kinderen Nederlandstalig lager onderwijs (gewoon en buitengewoon) in Brussel of Vlaanderen. Dat is een toename van 32% ten opzichte van tien jaar eerder. De minst sterke stijging vond plaats in het kleuteronderwijs. In het schooljaar 2021-2022 gaan 14.260 kinderen uit het Brussels Gewest naar het (gewoon of buitengewoon) Nederlandstalig kleuteronderwijs (gewoon en buitengewoon) in Brussel of Vlaanderen. Dat is een stijging van 19% ten opzichte van het schooljaar 2012-2013.

Grafiek 2.7. Aantal Brusselse kinderen in Nederlandstalig onderwijs

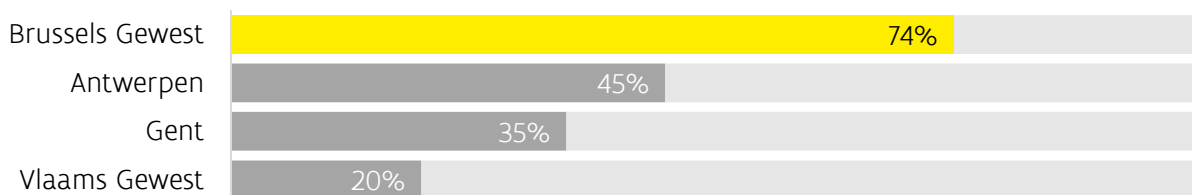

Bron: Departement Onderwijs en Vorming (2022)

Van alle Brusselse kinderen die in het schooljaar 2021-2022 gewoon **Nederlandstalig secundair onderwijs** volgen, volgt **bijna de helft algemeen secundair onderwijs** (ASO; 46%). Iets meer dan een kwart volgt beroepssecundair onderwijs (BSO; 27%) en een bijna even grote groep volgt technisch secundair onderwijs (24%; TSO). Een zeer kleine groep volgt kunstsecundair onderwijs (KSO; 2%). De **stijging** van het aantal Brusselse leerlingen die naar het Nederlandstalig secundair onderwijs gaan, is **voor een groot stuk toe te schrijven aan de leerlingen die ASO volgen** (+62% ten opzichte van het schooljaar 2012-2013) en de leerlingen die TSO volgen (+61%). Bij het BSO bleef de toename beperkt tot 30% ten opzichte van tien jaar eerder. Kijken we naar de **thuis taal** van de Brusselse kinderen, dan stellen we vast dat het aandeel leerlingen met een **andere taal dan het Nederlands** als thuistaal het **grootst is in het kleuteronderwijs**. In het schooljaar 2020-2021 had 77% van de Brusselse leerlingen in het gewoon Nederlandstalig kleuteronderwijs niet het Nederlands als thuistaal. In het gewoon lager onderwijs was dit 75%, in het gewoon secundair onderwijs 72%.

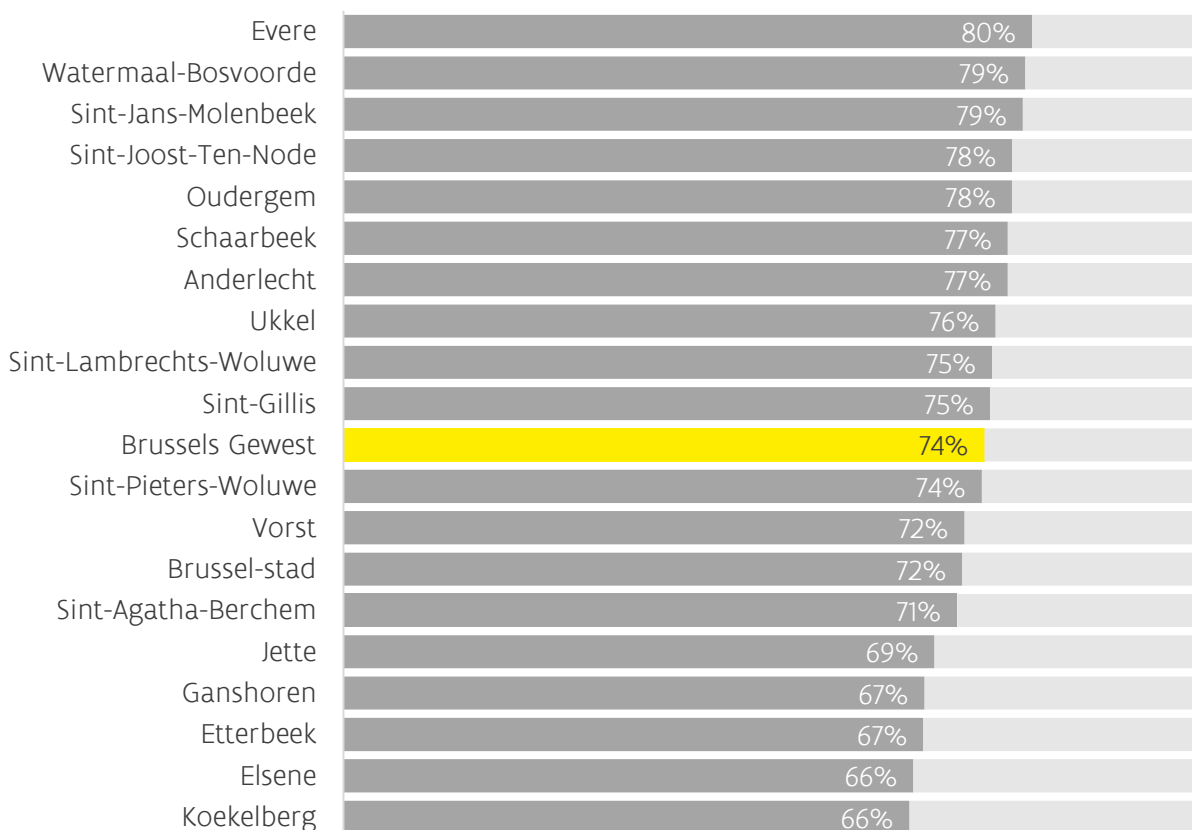
Vergeleken met de Vlaamse grootsteden en het volledige Vlaams Gewest **spreekt een groot aandeel van de Brusselse kinderen die Nederlandstalig onderwijs volgen thuis geen Nederlands**. In het schooljaar 2020-2021 is dat immers het geval bij ongeveer **driekwart van de Brusselse kinderen** (74%). Tien jaar eerder, in het schooljaar 2011-2012, was dat het geval bij 70% van de leerlingen. Het aandeel kinderen met een andere thuistaal ligt een stuk lager in Antwerpen (45%), de Vlaamse stad met het hoogste cijfer. In Gent (35%) is het aandeel kinderen met een andere thuistaal minder dan de helft dan het Brusselse cijfer. De kloof met het volledige Vlaams Gewest (20%) bedraagt zelfs meer dan 50 procentpunten.

Grafiek 2.8: Aandeel kinderen met thuistaal niet-Nederlands in NL onderwijs, per stad

Bron: Departement Onderwijs en Vorming (2021)

Grafiek 2.9: Aandeel kinderen met thuistaal niet-Nederlands in NL onderwijs, per gemeente

Bron: Departement Onderwijs en Vorming (2021)

Hoewel het aandeel kinderen met een andere thuistaal dan het Nederlands in alle Brusselse gemeenten een stuk hoger is dan in de Vlaamse grootsteden, blijven er duidelijke **verschillen**

tussen de Brusselse gemeenten. De gemeenten met het grootste aandeel kinderen die thuis geen Nederlands spreken zijn Evere (80%), Watermaal-Bosvoorde (79%) en Sint-Jans-Molenbeek (79%). In Koekelberg (66%), Elsene (66%) en Etterbeek (67%) is het aandeel kinderen met een andere thuistaal dan weer het kleinste. Niettemin gaat het ook in deze gemeenten over een afgetekende meerderheid van de kinderen.

De **schoolse achterstand** van de Brusselse kinderen in het gewone Nederlandstalig lager onderwijs is de laatste jaren **stelselmatig gedaald**. Waar in het schooljaar 2012-2013 nog 23% van de Brusselse leerlingen minstens één jaar schoolse vertraging had opgelopen, is dat in het schooljaar 2021-2022 nog maar 14%. We zien dezelfde dalende tendens in het secundair onderwijs, al liggen de aandelen hier aanzienlijk hoger: van 51% van de leerlingen met minstens één jaar vertraging in het schooljaar 2012-2013 naar 37% in het schooljaar 2021-2022. In het Vlaams Gewest zien we dezelfde trend maar de percentages liggen lager.

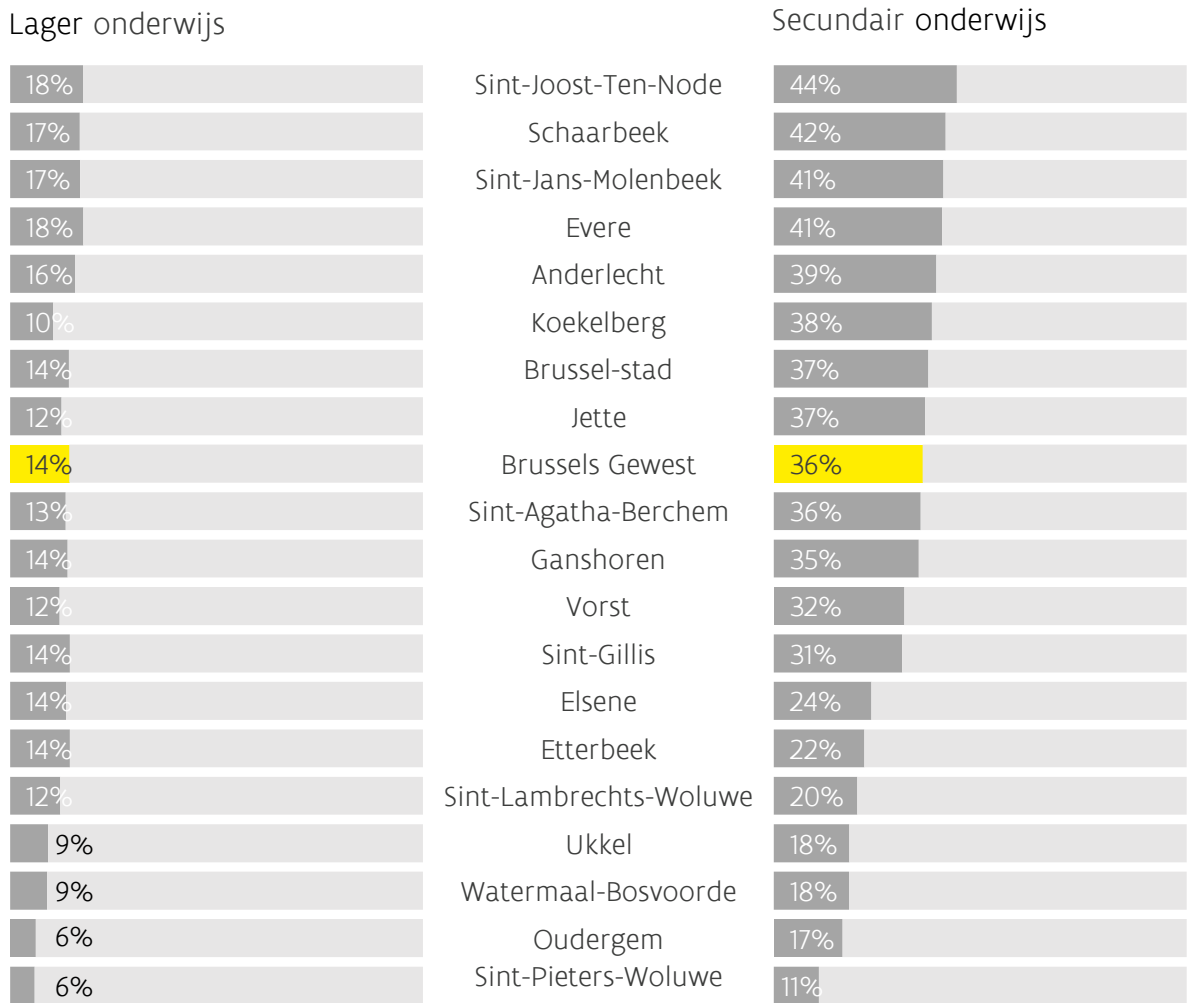
Grafiek 2.10. Aandeel kinderen met schoolse vertraging in NL onderwijs, per stad

Bron: Departement Onderwijs en Vorming (2022)

Zowel in Brussel, Antwerpen als Gent ligt het aandeel kinderen met schoolse vertraging hoger dan het Vlaamse gemiddelde. De grootste verschillen tekenen zich af in het **secundair onderwijs**. In het schooljaar 2021-2022 heeft **meer dan een derde van de kinderen** minstens één jaar achterstand opgelopen in het Brussels Gewest (36%) en in Antwerpen (35%). Het aandeel kinderen met schoolse vertraging ligt een stukje lager in Gent (31%) maar vooral het verschil tussen de grootsteden en het Vlaams Gewest (22%) valt op. In het **lager onderwijs** zijn de verschillen minder afgetekend en de cijfers een stuk lager. Daar ligt het aandeel kinderen met minstens één jaar schoolse achterstand het hoogst in Gent (20%) en Antwerpen (18%). Het cijfer voor het Brussels Gewest (14%) is hier maar twee procentpunten hoger dan in het Vlaams Gewest (12%). Het **contrast tussen de 19 Brusselse gemeenten** onderling is echter **groter** dan de verschillen tussen het Brussels en Vlaams Gewest. Zowel in het lager onderwijs als het secundair onderwijs is het aandeel kinderen met minstens één jaar **schoolse achterstand in gemeenten in de zogenaamde ‘arme sikkel’** zoals Sint-Joost-ten-Node (18% | 44%), Schaarbeek (17% | 42%) en Molenbeek (17% | 41%) een **veelvoud** van het cijfer in gemeenten zoals Sint-Pieters-Woluwe (6% | 11%), Oudergem (6% | 17%) en Watermaal-Bosvoorde (9% | 18%). Ook hier springen de **zuidoostelijke Brusselse gemeenten** eruit, met een vijftal gemeenten waar de **schoolse vertraging zelfs lager ligt dan in het Vlaams Gewest**. Kinderen uit gemeenten zoals Oudergem en Watermaal-Bosvoorde tonen daarmee aan dat een **andere thuistaal** (zie grafiek 2.9.) **niet hand in hand** hoeft te gaan met **minder goede schoolprestaties**.

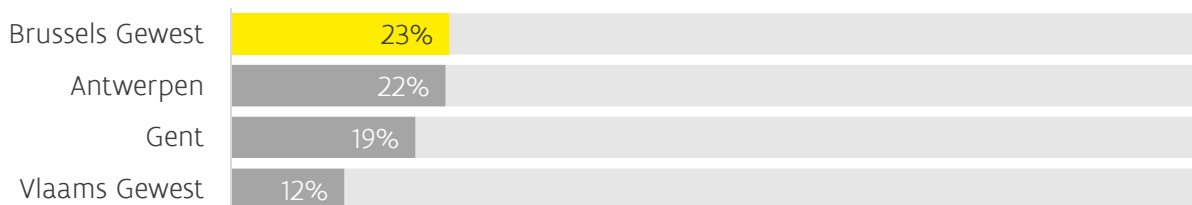
Grafiek 2.11. Aandeel kinderen met schoolse vertraging in NL onderwijs, per gemeente

Bron: Departement Onderwijs en Vorming (2022)

Naast de schoolse achterstand is ook het aantal vroegtijdige schoolverlaters relatief hoog in het Brussels Gewest (23%) en Antwerpen (22%). In beide steden **beëindigen meer dan een op de vijf jongeren tussen 18 en 25 hun schoolloopbaan zonder een diploma** of kwalificatie te behalen. Hoewel het in Gent (19%) om een iets kleinere groep gaat, ligt dit cijfer beduidend hoger in de steden dan in het Vlaams Gewest (12%).

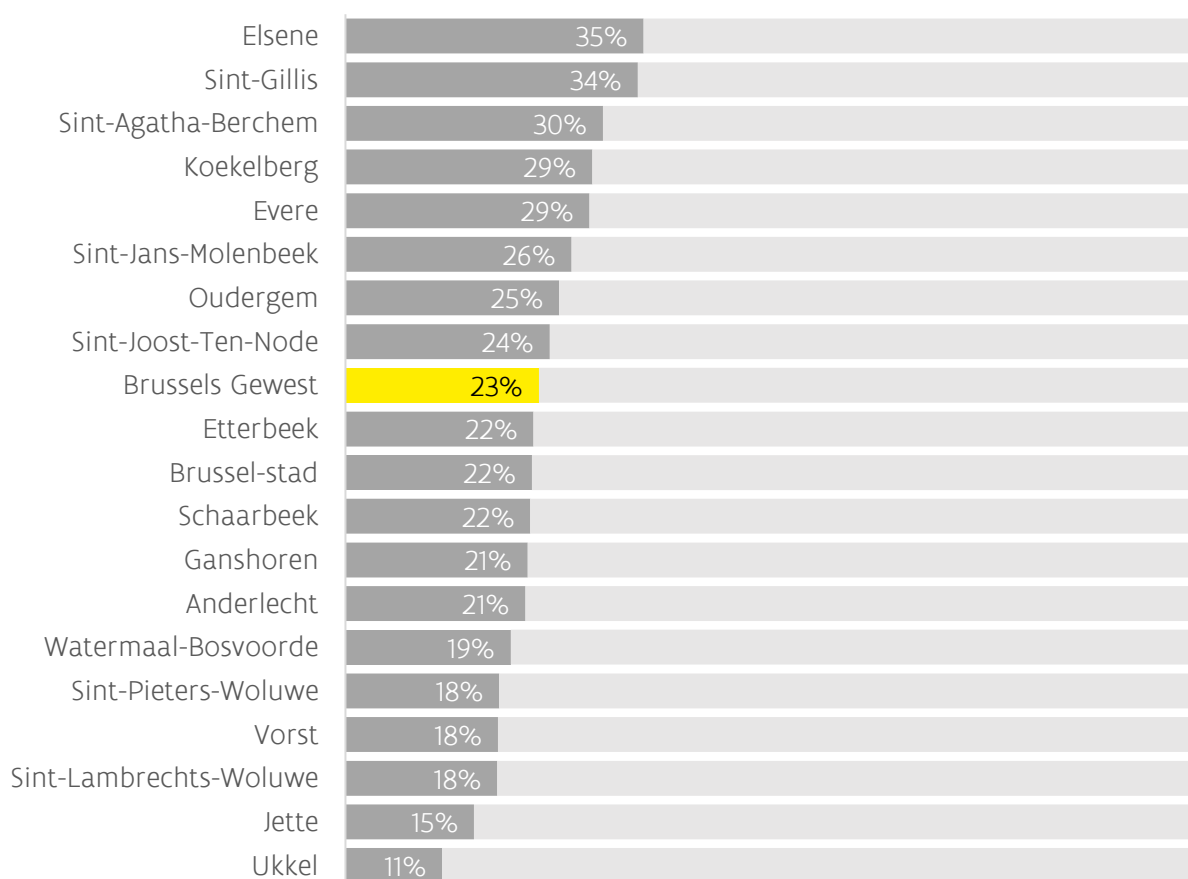
Grafiek 2.13. Aandeel vroegtijdige schoolverlaters in NL onderwijs, per stad

Bron: Departement Onderwijs en Vorming (2019)

De **scherpe onderlinge verschillen tussen de 19 Brusselse gemeenten** komen opnieuw duidelijk naar voren in het aantal vroegtijdige schoolverlaters. Ook bij deze indicator is het aandeel jongeren dat zonder diploma de schoolloopbaan afsluit in gemeenten zoals Elsene (35%) of Sint-Gillis (34%) een veelvoud van de cijfer in Ukkel (11%) en Jette (15%). Deze laatste twee gemeenten zijn daarmee wel de enige met een aandeel vroegtijdige schoolverlaters dat vergelijkbaar is met het Vlaams Gewest. In de **meeste Brusselse gemeenten** is de **groep ongeveer even groot als in de andere steden**, met uitzondering van zes gemeenten waar meer dan een kwart van de jongeren het secundair onderwijs verlaten zonder een diploma of kwalificatie. Ook bij deze indicator demonstreren kinderen uit gemeenten met relatief veel anderstaligen zoals Ukkel en Sint-Lambrechts-Woluwe (zie grafiek 2.9.) dat een andere moedertaal niet tot een moeizame schoolloopbaan hoeft te leiden.

Grafiek 2.14. Aandeel vroegtijdige schoolverlaters in NL onderwijs, naar gemeente

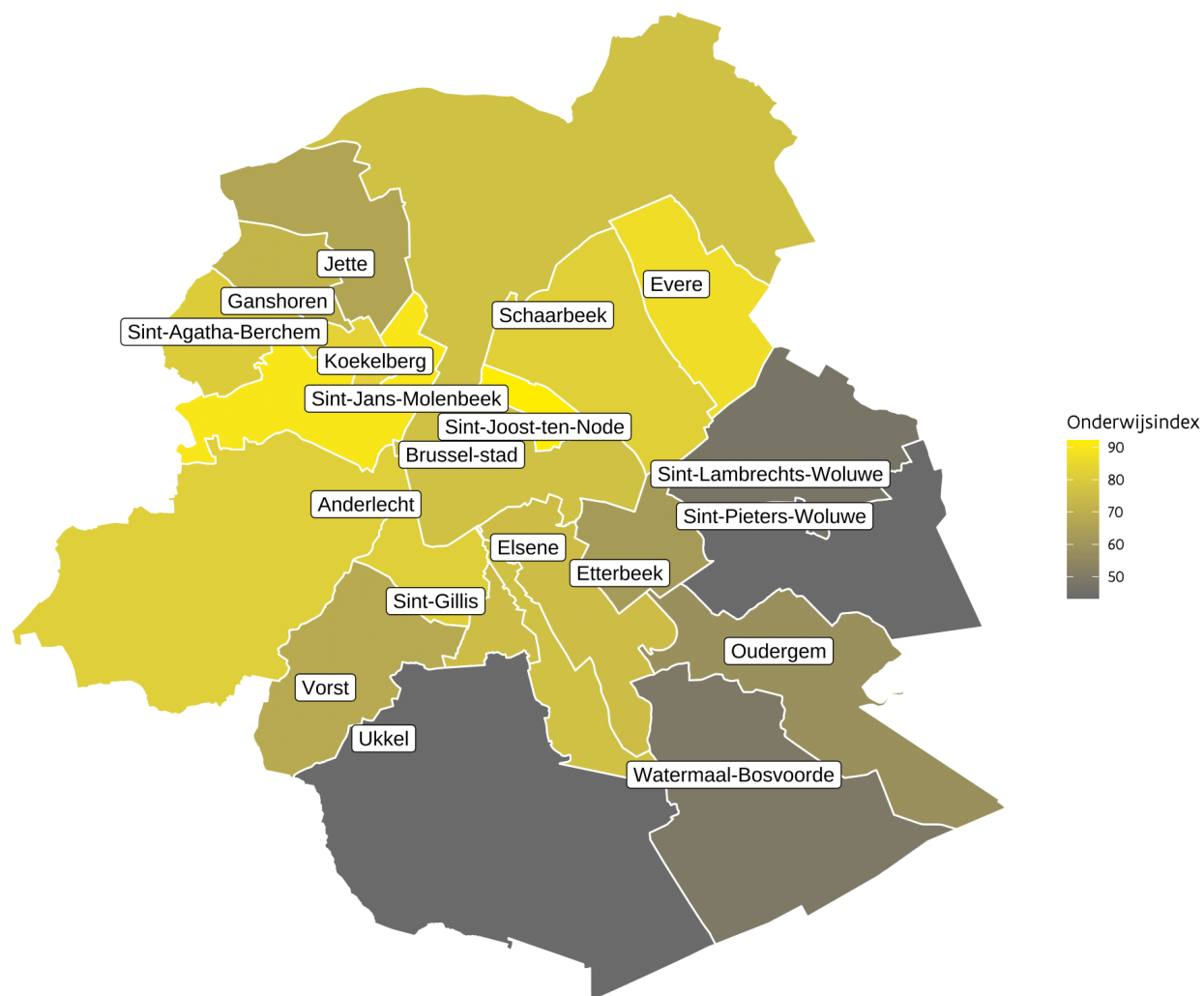
Bron: Departement Onderwijs en Vorming (2019)

2.4. Conclusie

De stevige **bevolkingsgroei doet het onderwijs in het Brussels Gewest 'boomen'**. De **aantrekkingskracht van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel** blijft ook groeien: de afgelopen jaren werd de grootste groei immers daar gerealiseerd. Dat brengt ontegensprekelijk ook **uitdagingen** met zich mee: vergeleken met de Vlaamse steden spreken veel meer Brusselse kinderen thuis geen Nederlands en gaan kleuters er minder vaak naar school. Ondanks die unieke context is het aandeel leerlingen met een **moeizame schoolloopbaan** (schoolse vertraging, vroegtijdige schoolverlaters) in het Nederlandstalig onderwijs in het Brussels Gewest echter **niet opvallend hoger dan in Antwerpen**. Brussel blijft tegelijk een zekere **centrumfunctie** vervullen ten opzichte van de **nabijgelegen Vlaamse gemeenten**: er gaan immers een stuk meer leerlingen vanuit het Vlaanderen naar school in het Brussels Gewest dan omgekeerd.

Wanneer we per gemeente een onderwijsindex berekenen op basis van de kleuterparticipatie, het aandeel vroegtijdige schoolverlaters, het aandeel leerlingen met schoolse achterstand en het algemene opleidingsniveau zien we duidelijke **geografische verschillen binnen het Brussels Gewest**. Enerzijds staan leerlingen het **sterkst in zuidoostelijke gemeenten** zoals Ukkel, Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Lambrechts-Woluwe. Anderzijds staan ze het **zwakst in gemeenten uit de 'arme sikkel'** (Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek) maar ook in Evere en Koekelberg.

Grafiek 2.15. Onderwijsindex per gemeente

Gebruikte indicatoren: Kleuterparticipatie, Aandeel vroegtijdige schoolverlaters, Aandeel leerlingen met schoolse achterstand, Algemeen opleidingsniveau

A photograph showing a person in a black hooded jacket sitting on stone steps. A small brown dog is sitting on the steps next to them, eating from a plate. The person has a bag next to them. The word 'Armoede' is written in white on a dark grey background in the center of the image.

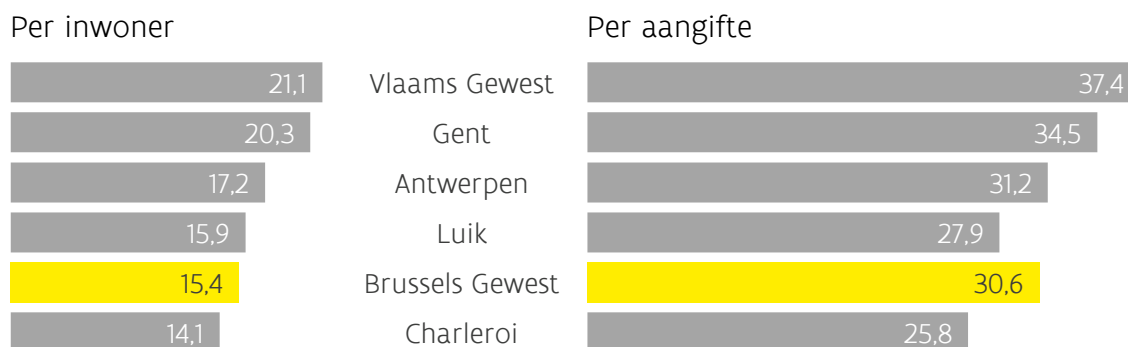
Armoede

In dit hoofdstuk brengen we de Brusselse armoedeproblematiek in kaart vanuit vier invalshoeken. Ten eerste bespreken we het inkomen van de Brusselaars aan de hand van data uit belastingaangiftes. Ten tweede bekijken we het armoederisico en het aandeel inwoners met een verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering. Ten derde gaan we dieper in op de mate waarin de inwoners van het Brussels Gewest te kampen hebben met betalingsmoeilijkheden. Ten vierde vestigen we ook specifiek de aandacht op kinderarmoede aan de hand van cijfers over het aantal gezinnen waar de volwassenen niet of nauwelijks aan het werk zijn. Dankzij de brede publieke beschikbaarheid van dergelijke data kan het Brussels Gewest voor deze indicatoren makkelijk vergeleken worden met de Vlaamse en Waalse grootsteden.

3.1. Inkomen

In 2020 bedraagt het **gemiddelde netto belastbaar inkomen per inwoner** in het Brussels Gewest 15.444 euro. Vergeleken met de andere Belgische grootsteden is dat eerder **laag**. Hoewel het sterkste verschil zich aftekent tegenover het volledige Vlaams Gewest (21.078 euro) en Gent (20.266 euro), ligt dit cijfer toch ook wat hoger in Antwerpen (17.212 euro). Het **Brussels Gewest sluit op dit vlak dan ook het best aan bij de Waalse steden**. Terwijl het gemiddelde netto belastbaar inkomen per inwoner in Luik (15.882 euro) nagenoeg identiek is, ligt het in Charleroi (14.140 euro) nog wat lager. Dit beeld wordt ietwat bijgesteld wanneer we het **gemiddelde netto belastbaar inkomen per aangifte** bekijken. Bij deze indicator neemt het Brussels Gewest (30.598 euro) samen met Antwerpen (31.151 euro) een **tussenpositie** in. Terwijl de inwoners van het Vlaams Gewest (37.360 euro) en Gent (34.497) duidelijk welvarender zijn, ligt het gemiddelde inkomen in Luik (27.872) en Charleroi (25.764) dan weer wat lager.

Grafiek 3.1. Gemiddeld netto belastbaar inkomen, per stad, in duizenden euro's

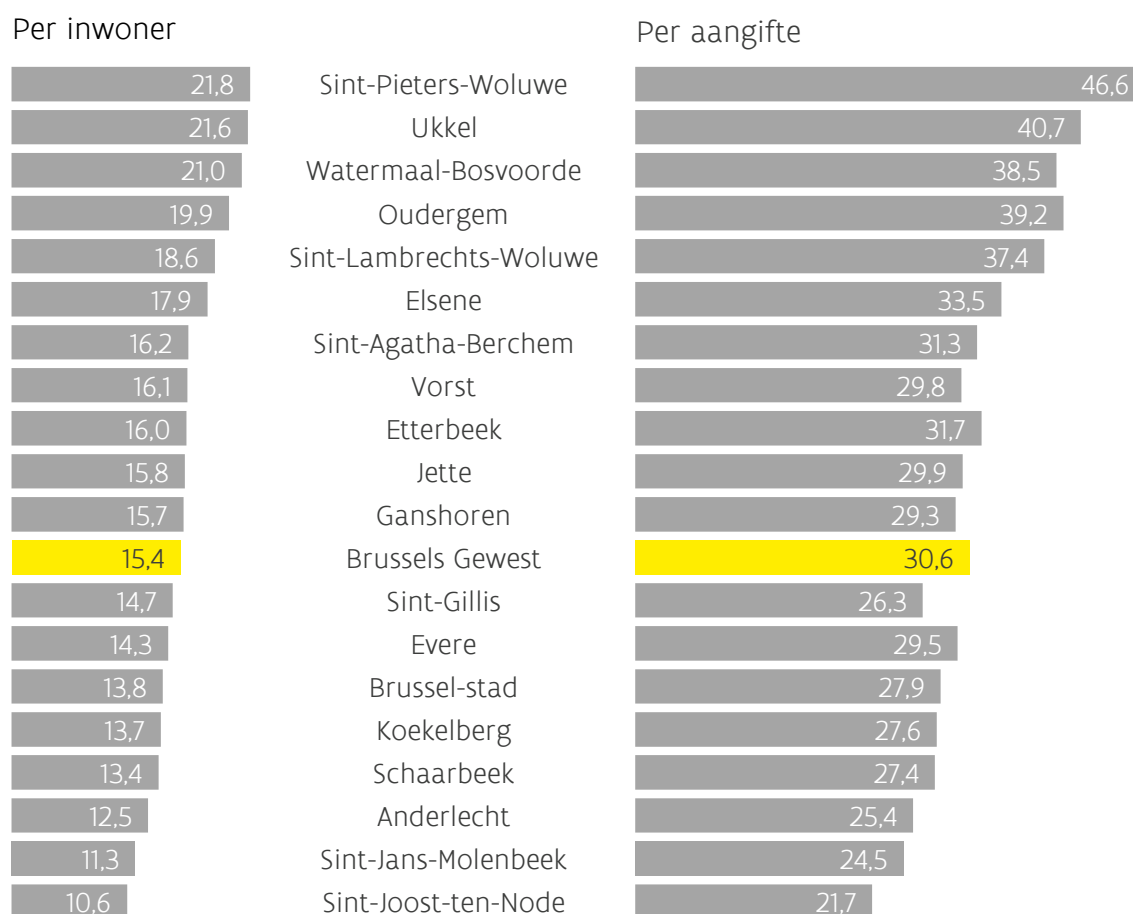

Bron: Statbel (2020)

Het **contrast tussen de 19 Brusselse gemeenten is echter sterker** dan de verschillen tussen de Belgische grootsteden. Het gemiddelde inkomen in het welvarende Sint-Pieters-Woluwe (21.814 per inwoner, 46.634 per aangifte) bedraagt immers meer dan het dubbele van dat in Sint-Joost-ten-Node (10.564 per inwoner, 21.669 per aangifte). Naast Sint-Pieters-Woluwe beschikken ook de inwoners van de andere **zuidoostelijke Brusselse gemeenten** Ukkel (21.814 per inwoner, 46.634 per aangifte), Watermaal-Bosvoorde (21.039 per inwoner, 38.515 per aangifte), Oudergem (19.876 per inwoner, 39.166 per aangifte) en Sint-Lambrechts-Woluwe (18.585 per inwoner, 46.634 per aangifte) over een **hoog inkomen**. Een aantal van deze gemeenten heeft dan ook een hoger gemiddeld netto belastbaar inkomen dan het Vlaams Gewest, zeker wanneer er per aangifte vergeleken wordt. Aan de andere kant hebben naast Sint-Joost-ten-Node ook de andere gemeenten in de zogenaamde

'arme sikkel' zoals Sint-Jans-Molenbeek (11.311 per inwoner, 24.509 per aangifte) en Anderlecht (12.473 per inwoner, 25.394 per aangifte) een relatief **laag gemiddeld inkomen**.

Grafiek 3.2. Gemiddeld netto belastbaar inkomen, per gemeente, in duizenden euro's

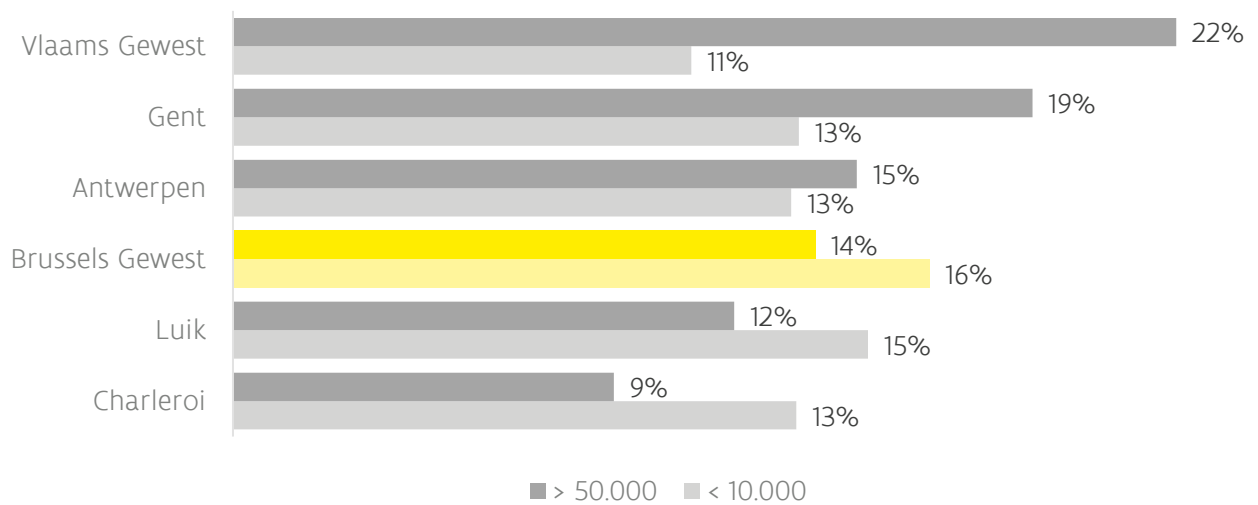

Bron: Statbel (2019)

Via het aandeel 'hogere' aangiften (netto belastbaar inkomen >50.000 euro per jaar) en het aandeel 'lagere' aangiften (netto belastbaar inkomen <10.000 euro per jaar)⁷ kunnen we naast het welvaartsniveau deels ook **inkomensverschillen binnen een gemeente of gewest** in kaart brengen. Van alle Belgische grootsteden heeft het **Brussels Gewest** het **hoogste aandeel lagere aangiften**. Hoewel er meer lagere aangiften (16%) zijn dan hogere aangiften (14%), houden ze elkaar min of meer in balans: het verschil tussen beide blijft beperkt tot 2 procentpunten. Een gelijkaardig patroon zien we in Antwerpen, waar er weliswaar meer hogere aangiften (15%) zijn dan lagere (13%). Het totale Vlaams Gewest combineert daarentegen een relatief groot aandeel hogere aangiften met een kleiner aandeel lagere aangiften. Vlaanderen telt dus relatief veel inwoners met een hoger inkomen terwijl de groep inwoners met een lager inkomen beperkt blijft. Ook Gent vertoont dit patroon – zij het in mindere mate. In Luik en Charleroi zien we de omgekeerde situatie: meer lagere en minder hogere aangiften.

⁷ Hierbij wordt geen rekening gehouden met nulaangiften. Voor de 'lage' aangiften kijken we naar de som van de individuele aangiften met een netto belastbaar inkomen lager dan 10.000 euro en de gemeenschappelijke aangiften met een netto belastbaar inkomen lager dan 20.000 euro.

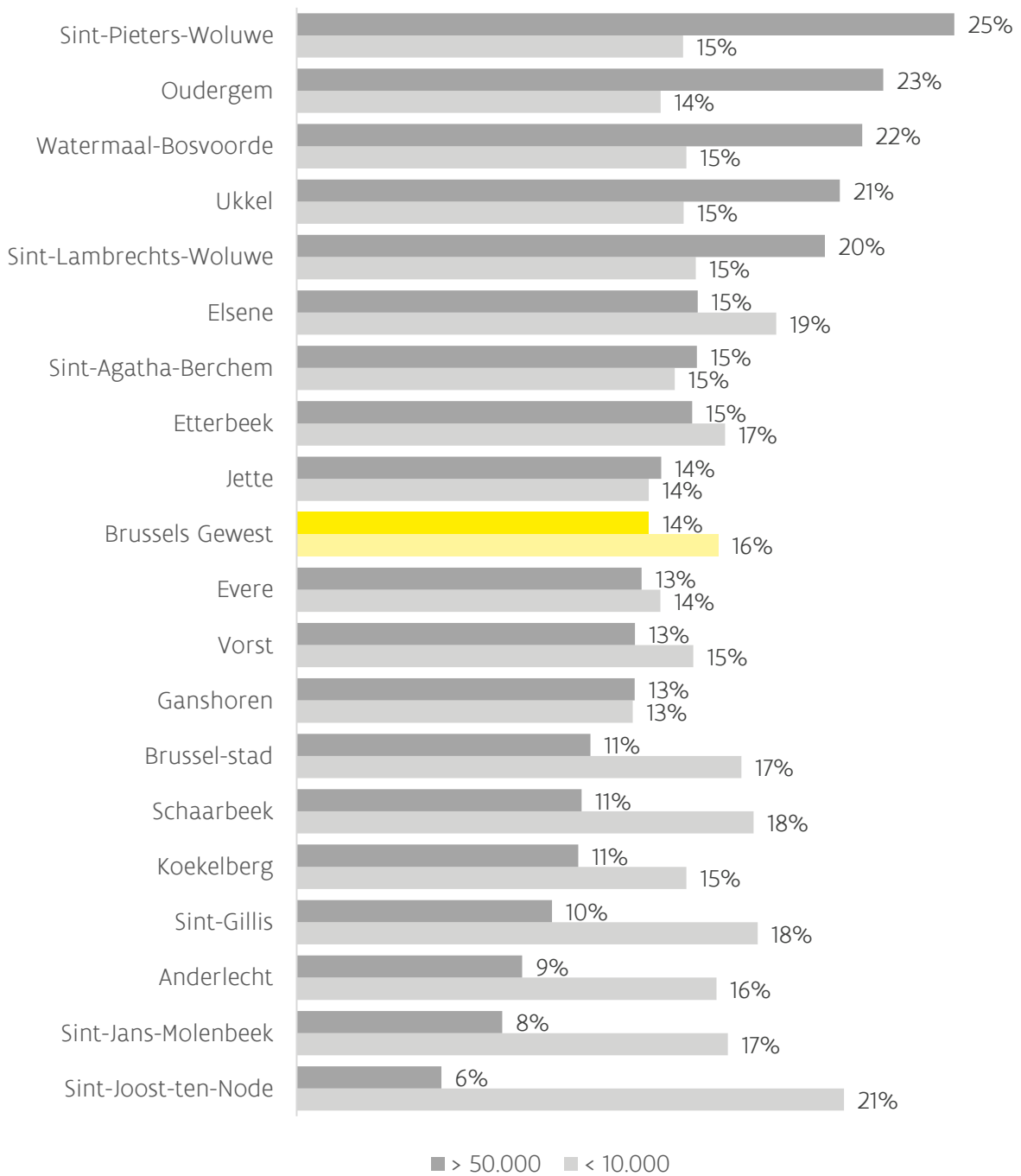
Grafiek 3.3. Aandeel belastingaangiften naar hoogte inkomen, per stad

Bron: Statbel (2020)

De inkomensverdeling binnen het Brussels Gewest vertoont dan weer andere interessante patronen. Ten eerste vormen de minst welvarende Brusselse **gemeenten in de 'arme sikkel' op dit vlak een extremere versie van de Waalse grootsteden**. In gemeenten zoals Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek en Anderlecht zijn er een **stuk meer lagere aangiften dan hogere**. Ten tweede weerspiegelen de Brusselse gemeenten met een gemiddeld welvaartsniveau het algemene beeld van het Brussels Gewest. In gemeenten zoals Jette, Evere en Etterbeek komt het aantal lagere aangiften nagenoeg overeen met het aantal hogere. Ten derde is de **ongelijkheid relatief hoog** in de meer **welvarende zuidoostelijke Brusselse gemeenten**. Hoewel het aandeel hogere belastingaangiften in gemeenten zoals Sint-Pieters-Woluwe (25%), Oudergem (23%) en Watermaal-Bosvoorde (22%) vergelijkbaar of zelfs groter is dan in het Vlaams Gewest, is het aandeel van de lagere aangiften er wel beduidend groter.

Grafiek 3.4. Aandeel belastingaangiften naar hoogte inkomen, per gemeente

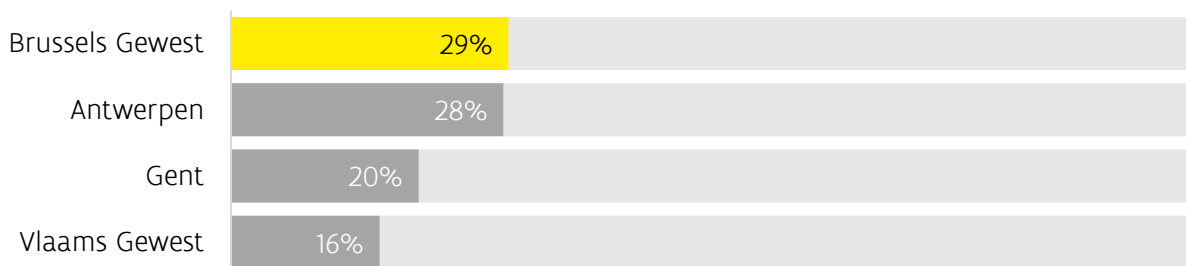
Bron: Statbel (2020)

3.2. Armoederisico en verhoogde tegemoetkoming

Volgens de EU-SILC-enquête⁸ loopt in 2022 zo'n 30% van de inwoners van het Brussels Gewest risico op monetaire armoede (AROP). Het **Brussels armoederisico** ligt daarmee **aanzienlijk hoger dan in Vlaanderen (8%) en Wallonië (18%)**. De resultaten van de EU-SILC-enquête illustreren echter wel dat het armoederisico het hoogst is in dichtbevolkte gebieden. Het armoederisico zal dus ook hoger liggen in de Vlaamse en Waalse steden dan in Vlaanderen en Wallonië als geheel. Er zijn echter geen specifieke cijfers voor de andere Belgische steden beschikbaar om het Brussels Gewest mee te vergelijken.

Het aandeel Brusselaars met een verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering kan wel vergeleken worden met andere steden. In 2021 **krijgt zowel in het Brussels Gewest (29%) als in Antwerpen (28%) iets meer dan een kwart van de inwoners een verhoogde tegemoetkoming**. In Gent (20%) en vooral in het Vlaams Gewest als geheel (16%) ligt het aandeel inwoners met een verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering aanzienlijk lager.

Grafiek 3.5. Aandeel inwoners met verhoogde tegemoetkoming, per stad

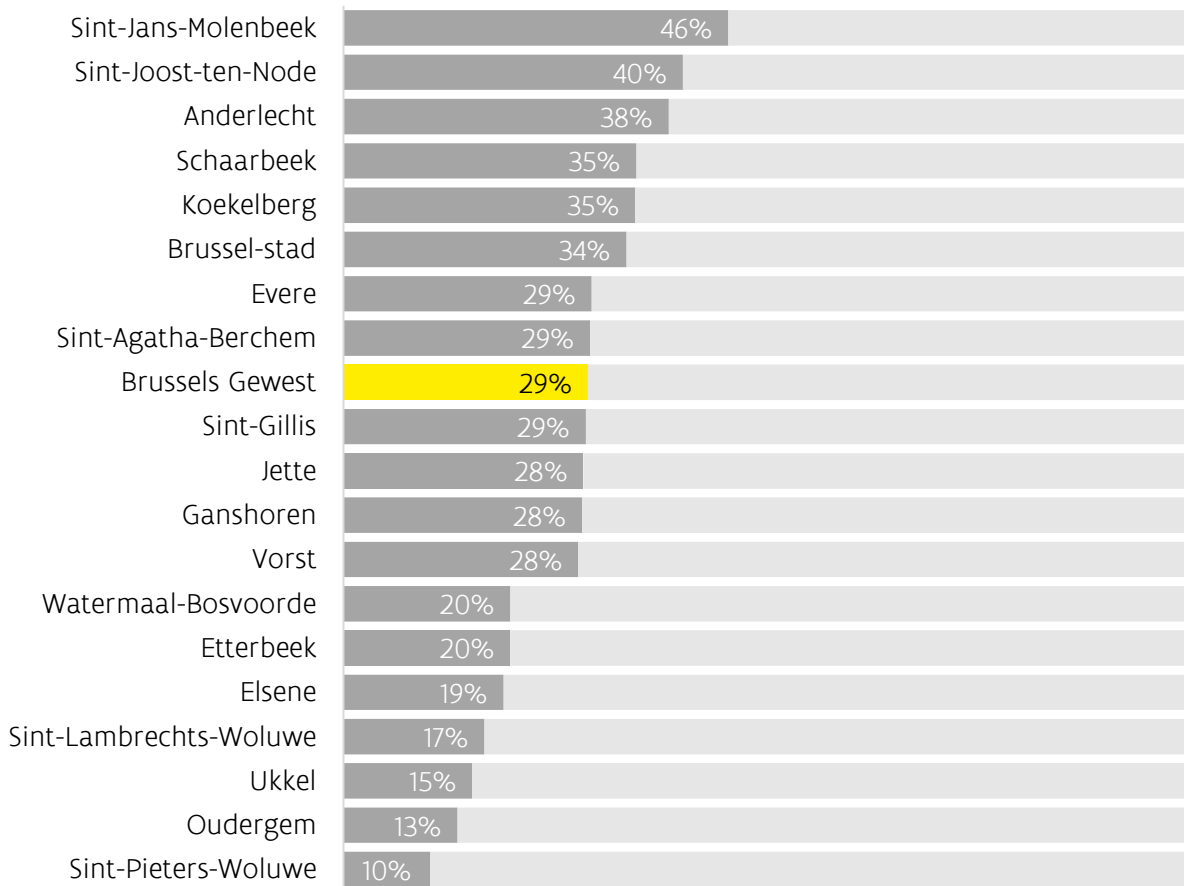

Bron: Kruispuntbank Sociale Zekerheid (2021)

Het **contrast tussen de 19 Brusselse gemeenten is echter sterker** dan het verschil met Gent en Vlaanderen. In Sint-Jans-Molenbeek ligt het aandeel inwoners met verhoogde tegemoetkoming (46%) nota bene 36 procentpunten hoger dan in Sint-Pieters-Woluwe (10%). Ook in de andere **gemeenten uit de zogenaamde 'arme sikkel'** zoals Sint-Joost-ten-Node (40%), Anderlecht (38%) en Schaarbeek (35%) ligt het cijfer **hoger dan het gemiddelde van het gehele Brussels Gewest (29%)**. Naast Sint-Pieters-Woluwe is het aandeel inwoners dat een verhoogde tegemoetkoming krijgt ook zeer laag in andere **zuidelijke Brusselse gemeenten** zoals Oudergem (13%) en Ukkel (15%). Daar ligt het **cijfer zelfs lager dan in het Vlaams Gewest**.

⁸ EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions) is een enquête naar inkomens en levensomstandigheden, en een belangrijk instrument om zowel op Belgisch als op Europees niveau armoede en sociale uitsluiting in kaart te brengen. <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting#documents>

Grafiek 3.6. Aandeel inwoners met verhoogde tegemoetkoming, per gemeente

Bron: Kruispuntbank Sociale Zekerheid (2021)

3.3. Betalingsmoeilijkheden

Het aandeel **Brusselaars met een betalingsachterstand** (4,4%) is in 2021 **beduidend hoger dan in Vlaanderen**. Terwijl dit cijfer in Vlaamse steden zoals Antwerpen (3,2%) en Gent (3%) rond 3% schommelt, kampt in het volledige Vlaams Gewest slechts 2% van de inwoners met een betalingsachterstand. Wanneer we kijken naar het aandeel inwoners dat een (equivalent) **leefloon** ontvangt, is de **kloof tussen Brussel en Vlaanderen zelfs nog wat groter**. In Brussel (4%) ligt dit cijfer ongeveer twee keer zo hoog als in Gent (2,1%) en het verschil met Antwerpen (1,3%) is zelfs nog een stuk groter. Het Vlaams Gewest telt ten slotte minder dan 1% inwoners met een (equivalent) leefloon.

Zoals bij andere sociaal-economische indicatoren zijn er **opvallende verschillen tussen de 19 Brusselse gemeenten** wat betreft het aandeel inwoners met een betalingsachterstand en/of een leefloon. Hoewel de exacte volgorde verschilt per indicator, liggen deze indicatoren voor armoede het hoogst in de gemeenten binnen de 'arme sikkel': Sint-Joost-ten-Node (7% betalingsachterstand, 6% leefloon), Anderlecht (6% betalingsachterstand, 5% leefloon) en Sint-Jans-Molenbeek (5% betalingsachterstand, 7% leefloon). De cijfers zijn ook relatief hoog in de meeste andere Brusselse gemeenten: slechts een **handvol zuidoostelijke gemeenten scoort in de lijn van de Vlaamse steden**. Het gaat daarbij opnieuw over Sint-Pieters-Woluwe (2% betalingsachterstand, 1% leefloon),

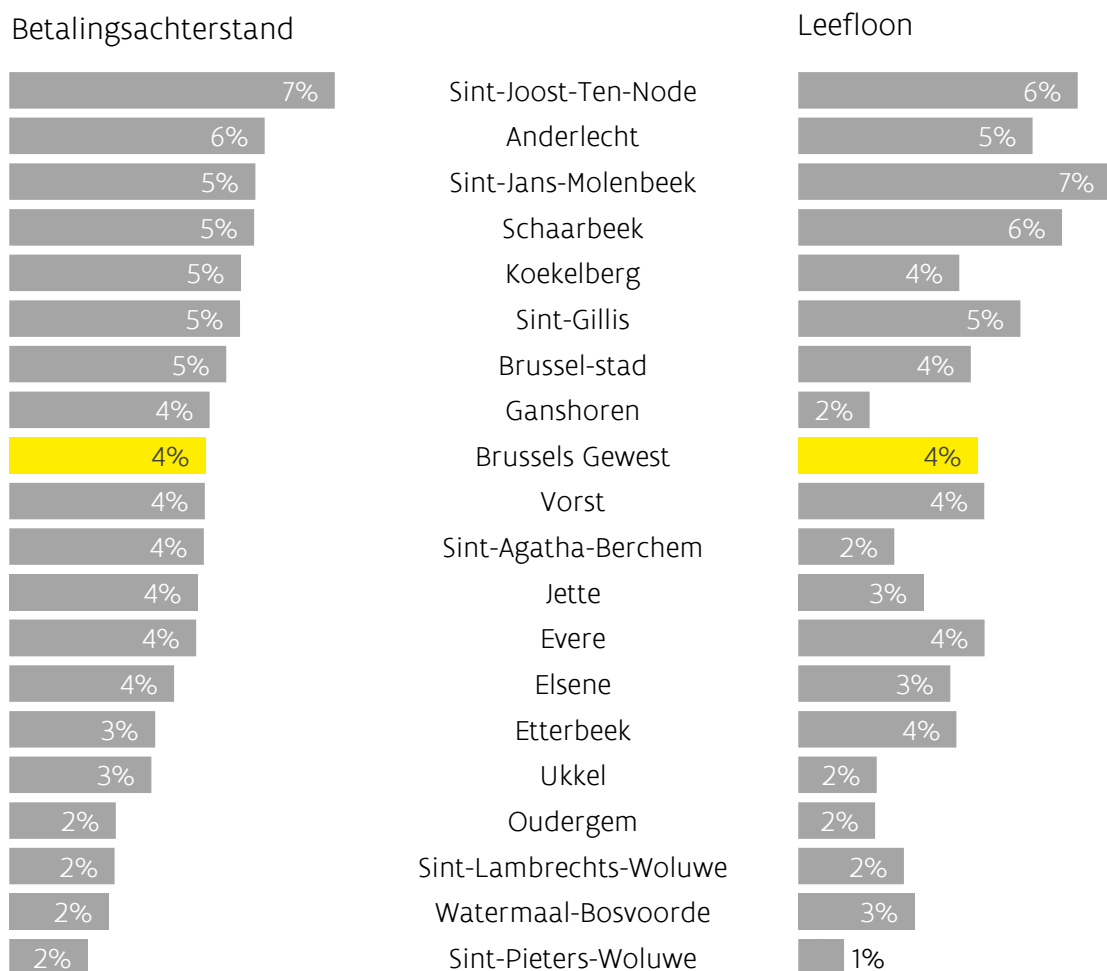
Oudergem (2% betalingsachterstand, 3% leefloon) en Ukkel (3% betalingsachterstand, 2% leefloon). Ten slotte valt ook het relatief **lage aandeel inwoners met een (equivalent) leefloon in de noordwestelijke gemeenten** Ganshoren (2%) en Sint-Agatha-Berchem (2%) op.

Grafiek 3.7. Aandeel inwoners met betalingsachterstand en leefloon, per stad

Bron: Nationale Bank van België, Programmatorische Overheidsdienst Maatschappelijke Integratie (2021)

Grafiek 3.8. Aandeel inwoners met betalingsachterstand en leefloon, per gemeente

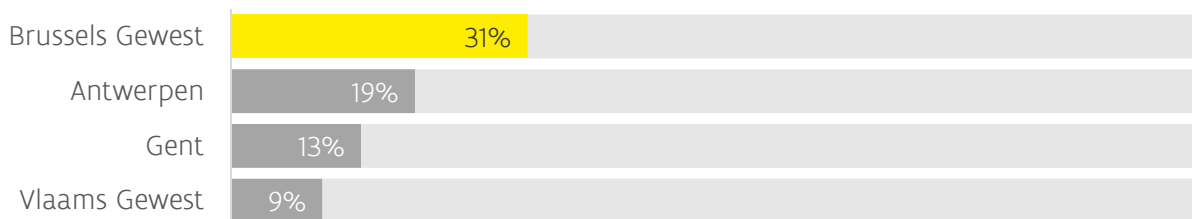

Bron: Nationale Bank van België, Programmatorische Overheidsdienst Maatschappelijke Integratie (2021)

3.3. Gezinnen

Als laatste armoede-indicator kijken we naar het aandeel kinderen dat opgroeit in een **gezin met een zeer lage werkintensiteit**. Dat zijn gezinnen waarvan de familieleden niet of nauwelijks werken. Ook hier ligt het Brusselse cijfer (31%) **beduidend hoger dan in Vlaanderen**. Hoewel het aandeel kinderen in een gezin met lage werkintensiteit in Antwerpen (19%) ongeveer het midden houdt tussen het Brussels en het Vlaams Gewest (9%), ligt het cijfer er niettemin 12 procentpunten lager dan in Brussel. Het aandeel kinderen in een gezin met lage werkintensiteit in het Brussels Gewest (31%) is zelfs meer dan het dubbele van Gent (13%).

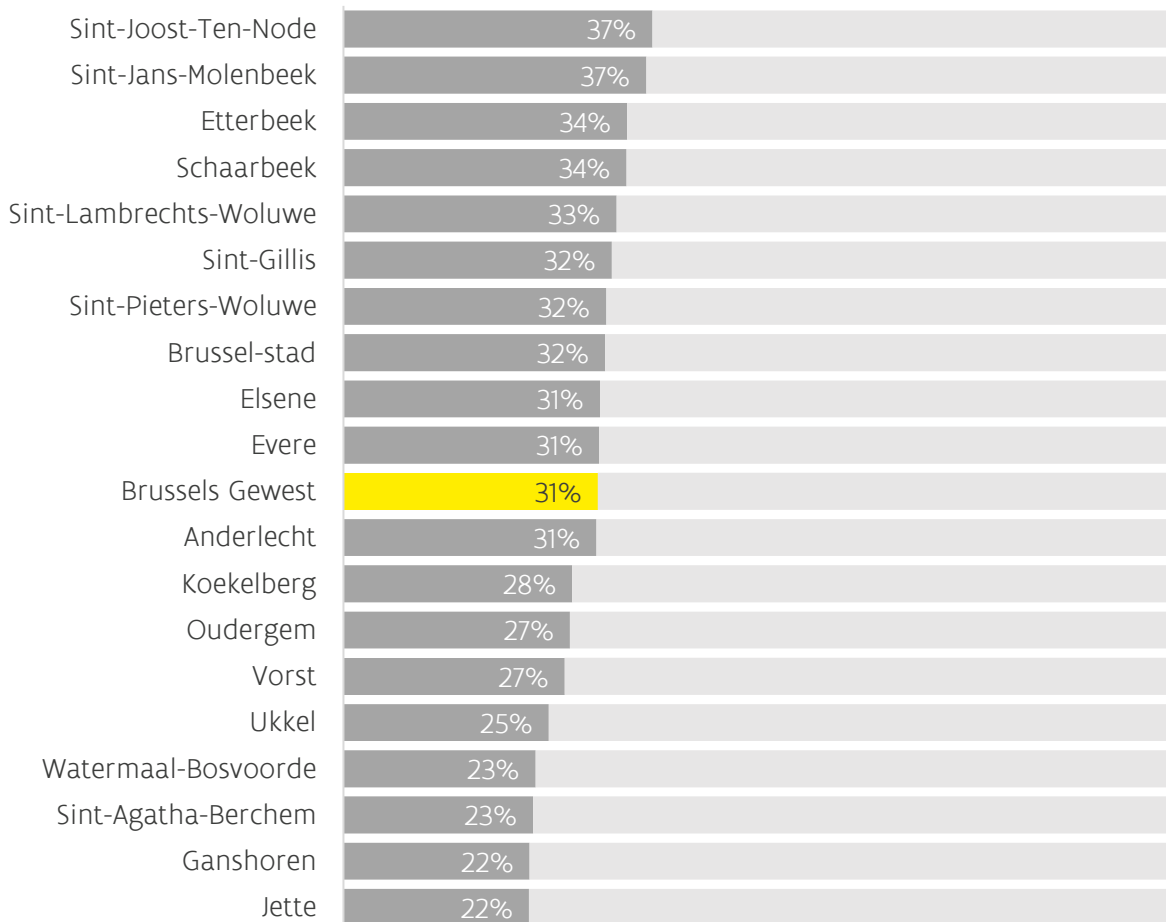
Grafiek 3.9. Aandeel kinderen in een gezin met zeer lage werkintensiteit, per stad

Bron: Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (2020)

Hoewel er opnieuw duidelijke verschillen zijn binnen het Brussels Gewest is het aandeel kinderen in een gezin met een lage werkintensiteit **in elke Brusselse gemeente hoger dan in de Vlaamse grootsteden**. In 2020 ligt dit aandeel evenwel het hoogste in twee gemeenten in de 'arme sikkel': Sint-Joost-ten-Node (37%) en Sint-Jans-Molenbeek (37%). Het cijfer voor Anderlecht (31%), een gemeente met gelijksoortige armoedecijfers, is daarentegen identiek aan het gemiddelde voor het volledige Brussels Gewest (31%). Ook onderaan de grafiek zien we niet dezelfde gemeenten opduiken als bij de andere armoede-indicatoren. Het aandeel kinderen in een gezin met een lage werkintensiteit is immers het **laagst in de noordwestelijke Brusselse gemeenten** Jette (22%), Ganshoren (22%) en Sint-Agatha-Berchem (23%). De zuidoostelijke gemeenten scoren dan weer zeer uiteenlopend, met opvallend hoge cijfers in Sint-Lambrechts-Woluwe (33%) en Sint-Pieters-Woluwe (32%).

Grafiek 3.10. Aandeel kinderen in een gezin met zeer lage werkintensiteit, per gemeente

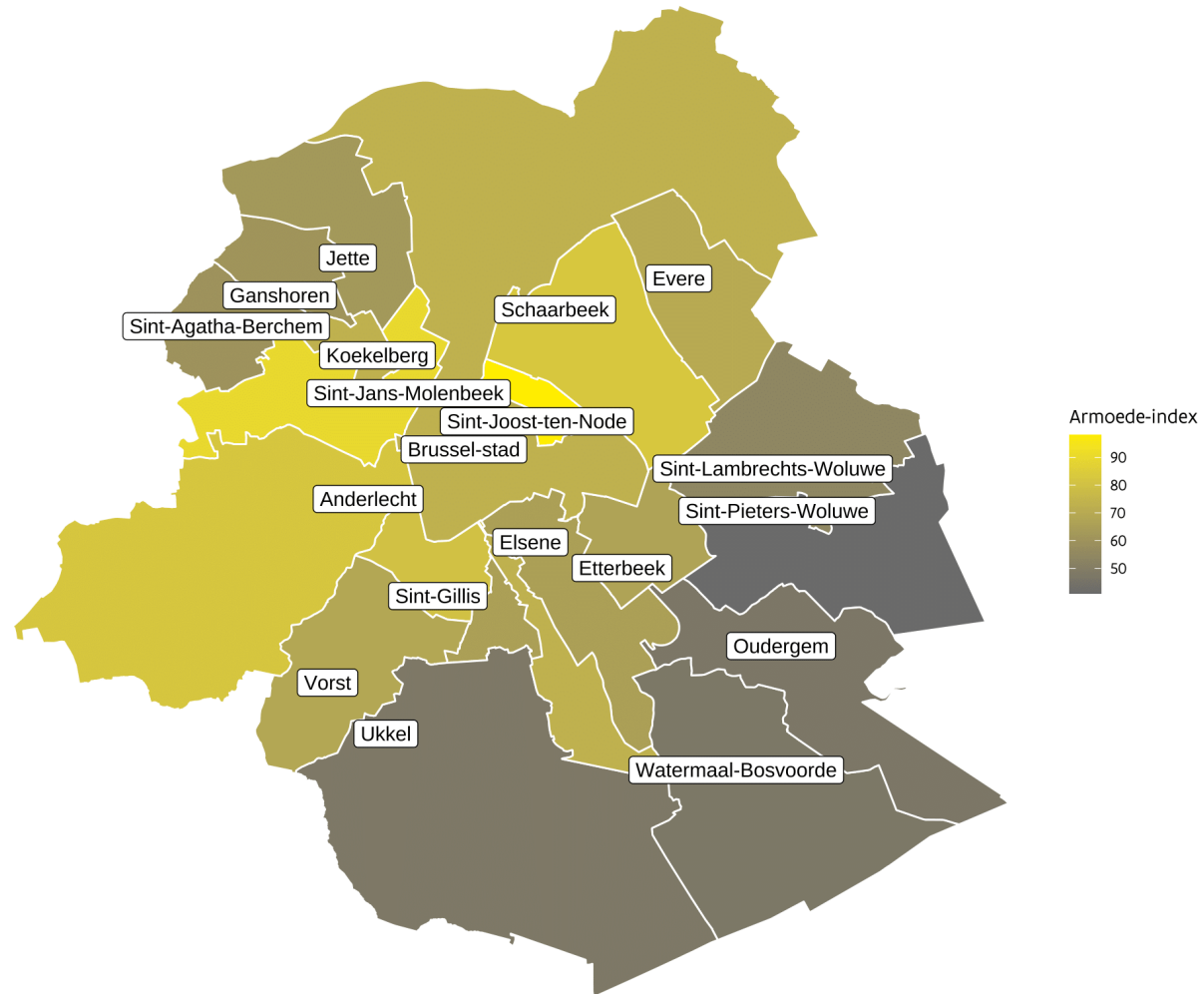

Bron: Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (2020)

3.4. Conclusie

De Brusselse **armoedeproblematiek is een pak groter dan in de Vlaamse grootsteden**. Vergeleken met Gent en Antwerpen zijn er duidelijk meer Brusselaars met betalingsmoeilijkheden en groeien er meer kinderen op in gezinnen met zeer lage werkintensiteit. De cijfers over het inkomen van de inwoners illustreren dat Brussel op dit vlak **een tussenpositie inneemt tussen de Vlaamse en Waalse steden**. Wanneer we per gemeente een armoede-index berekenen op basis van de data uit de belastingaangiftes, betalingsachterstand, leeflonen en gezinnen met zeer lage werkintensiteit zien we opnieuw duidelijke **geografische verschillen binnen het Brussels Gewest**. Enerzijds is de armoede relatief laag in de zuidoostelijke gemeenten. Ook in de **noordwestelijke gemeenten** (Jette, Ganshoren, Sint-Agatha-Berchem) is ze lager dan in de meeste Brusselse gemeenten. Anderzijds is de armoede het **hoogst in gemeenten uit de 'arme sikkels'** (Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek), maar ook in Koekelberg.

Grafiek 3.11. Armoede-index per gemeente

Gebuurte indicatoren: belastingaangiftes <10.000, belastingaangiftes >50.000, gemiddeld inkomen per aangifte, gemiddeld inkomen per inwoner, inwoners met betalingsachterstand, inwoners met leefloon, aandeel kinderen in gezinnen met zeer lage werkdintensiteit

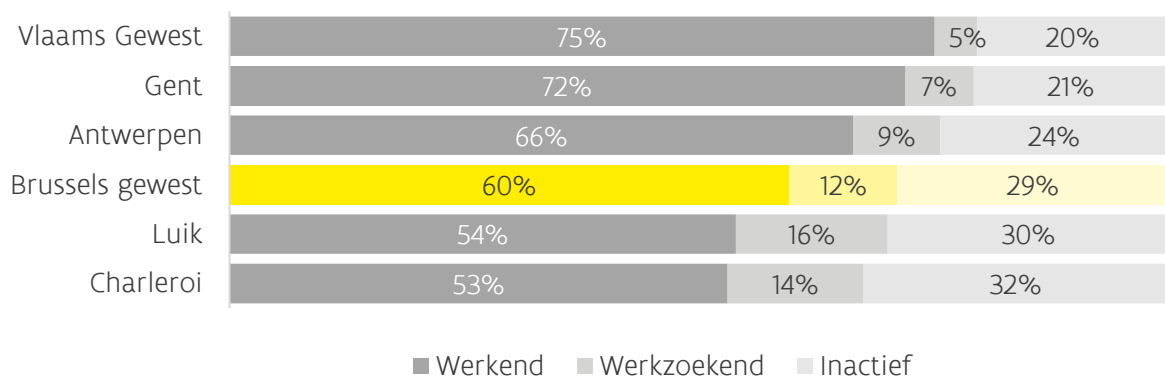
Werk

In dit hoofdstuk nemen we de Brusselse werkzaamheidsgraad onder de loep. Het Brussels Gewest wordt vergeleken met de Vlaamse en Waalse grootsteden, en we brengen de interne verschillen tussen de 19 Brusselse gemeenten in kaart. Daarna zoomen we in op de verschillende werkzaamheidsgraden tussen mannen en vrouwen, en tussen personen met een verschillende herkomst. Zijn deze werkzaamheidskloven groot of klein in Brussel? Is het verschil kleiner of groter in bepaalde Brusselse gemeenten? Dankzij de brede publieke beschikbaarheid van deze data kan het Brussels Gewest op dit vlak vlot vergeleken worden met de Vlaamse en Waalse grootsteden.

4.1. Werkzaamheidsgraad

In 2019 is de **werkzaamheidsgraad** in het Brussels Gewest 60%. Brussel neemt daarmee een **tussenpositie in tussen de Vlaamse en Waalse grootsteden**. Aan de ene kant is de werkzaamheidsgraad beduidend hoger in het Vlaams Gewest (75%) en de Vlaamse steden Gent (72%) en Antwerpen (66%). Aan de andere kant is de werkzaamheidsgraad dan weer duidelijk lager in Luik (54%) en Charleroi (53%). De vergelijking tussen de Belgische grootsteden illustreert hoe het aandeel werkzoekenden en inactieven allebei gradueel toenemen naarmate de werkzaamheidsgraad afneemt.

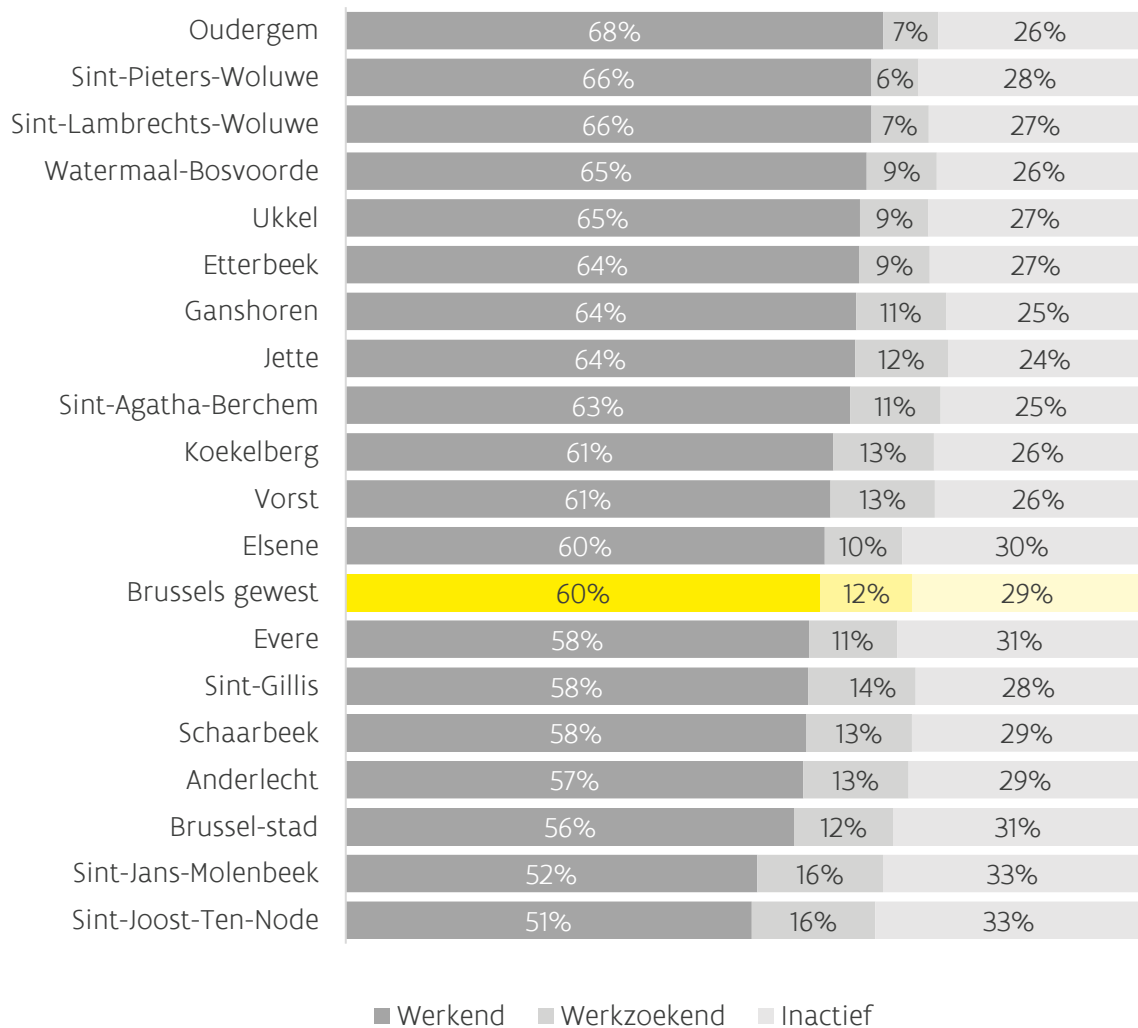
Grafiek 4.1. Beroepsbevolking naar arbeidsmarktpositie, per stad, in procenten

Bron: Steunpunt Werk (2019)

Binnen het Brussels Gewest zijn er opnieuw aanzienlijke verschillen. De **werkzaamheidsgraad is het hoogst in de zuidoostelijke gemeenten**, waar het aandeel werkenden vergelijkbaar is met Antwerpen. Oudergem (68%), Sint-Pieters-Woluwe (66%) en Sint-Lambrechts-Woluwe (66%) vormen samen de top 3 van de Brusselse gemeenten met de hoogste werkzaamheid. Daarnaast scoren ook **noordwestelijke gemeenten** zoals Ganshoren (64%), Jette (64%) en Sint-Agatha-Berchem (63%) **bovengemiddeld**. Het aandeel inactieven is in deze gemeenten daarenboven zelfs het laagste van alle Brusselse gemeenten. Tenslotte is de werkzaamheidsgraad het laagst in Sint-Joost-ten-Node (51%), Sint-Jans-Molenbeek (52%) en Brussel-stad (56%).

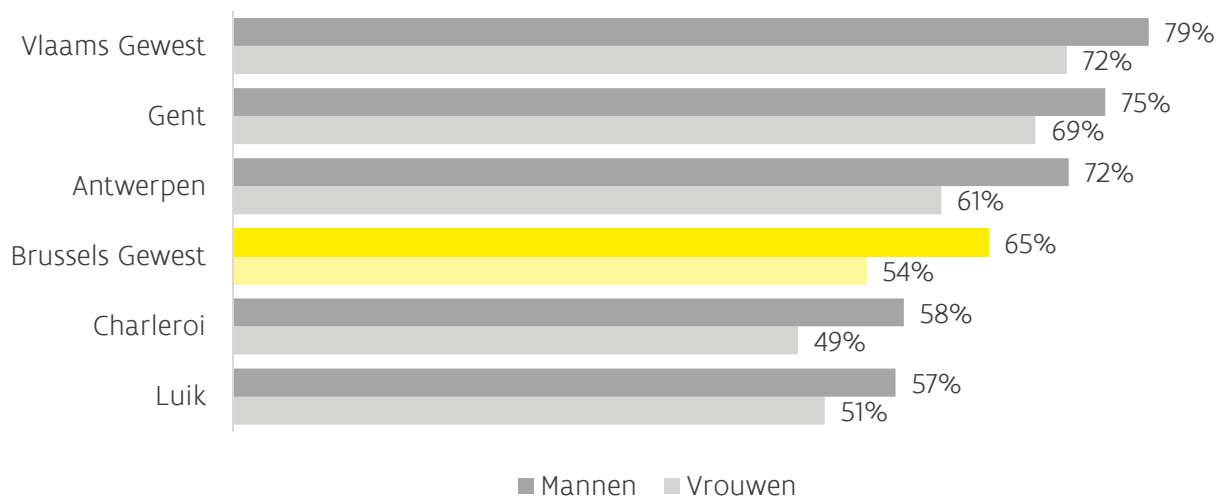
Grafiek 4.2. Beroepsbevolking naar arbeidsmarktpositie, per gemeente, in procenten

Bron: Steunpunt Werk (2019)

Wanneer we werkzaamheidscijfers opsplitsen per geslacht zien we het algemene patroon terugkeren. Zowel bij mannen als vrouwen is de Brusselse werkzaamheidsgraad lager dan in Antwerpen, Gent en het volledige Vlaams Gewest, maar hoger dan in Charleroi en Luik. De opsplitsing naar geslacht illustreert echter wel dat **Brussel en Antwerpen kampen met een aanzienlijke werkzaamheidskloof tussen mannen en vrouwen**. Terwijl de werkzaamheidsgraad bij Antwerpse en Brusselse vrouwen 11 procentpunten lager ligt dan bij de mannen, is de kloof minder groot in Gent (6 procentpunten), Luik (6 procentpunten), het Vlaams Gewest (7 procentpunten) en Charleroi (9 procentpunten).

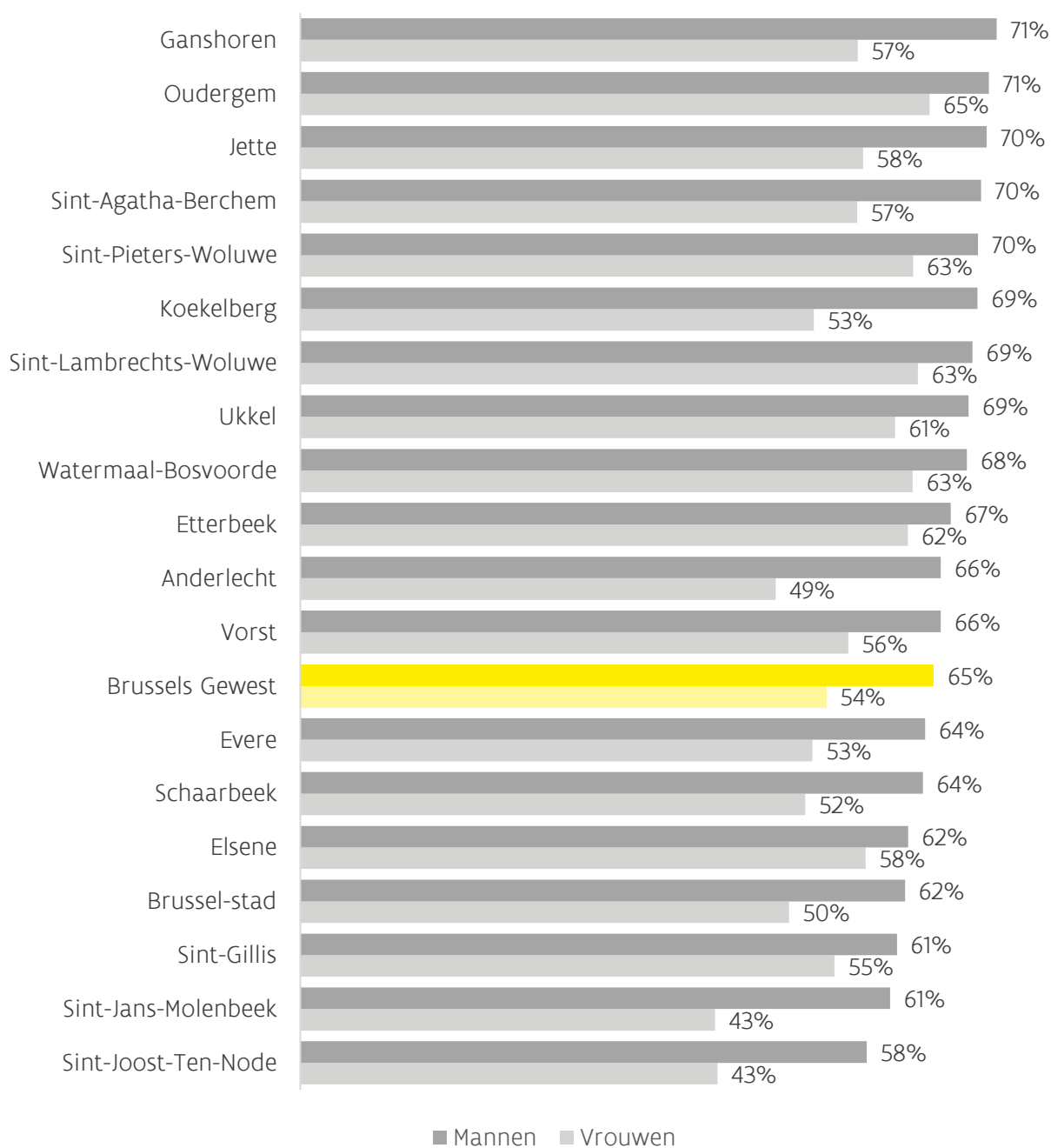
Grafiek 4.3. Werkzaamheidsgraad naar geslacht, per stad, in procenten

Bron: Steunpunt Werk (2019)

De **werkzaamheidskloof tussen mannen en vrouwen varieert sterk** tussen de verschillende Brusselse gemeenten. Het verschil tussen mannen en vrouwen is het **kleinst in de zuidoostelijke Brusselse gemeenten** Watermaal-Bosvoorde (5%), Etterbeek (5%) en Sint-Lambrechts-Woluwe (6%). De werkzaamheidskloof is dan weer het **grootst in gemeenten binnen de 'arme sikkels' met een lage algemene werkzaamheidsgraad** zoals Sint-Jans-Molenbeek (18%) en Anderlecht (17%). Maar ook in de **noordwestelijke Brusselse gemeenten zijn er sterke verschillen tussen mannen en vrouwen**. Enerzijds is de werkzaamheidsgraad bij mannen in Ganshoren (71%), Jette (70%), Sint-Agatha-Berchem (70%) en Koekelberg (69%) nog hoger dan in de meeste zuidoostelijke Brusselse gemeenten. Anderzijds zorgt de relatief lage werkzaamheidsgraad bij vrouwen ervoor dat de algemene werkzaamheidsgraad in de noordwestelijke gemeenten toch lager ligt dan in de zuidoostelijke Brusselse gemeenten (zie grafiek 4.2.).

Grafiek 4.4. Werkzaamheidsgraad naar geslacht, per gemeente, in procenten

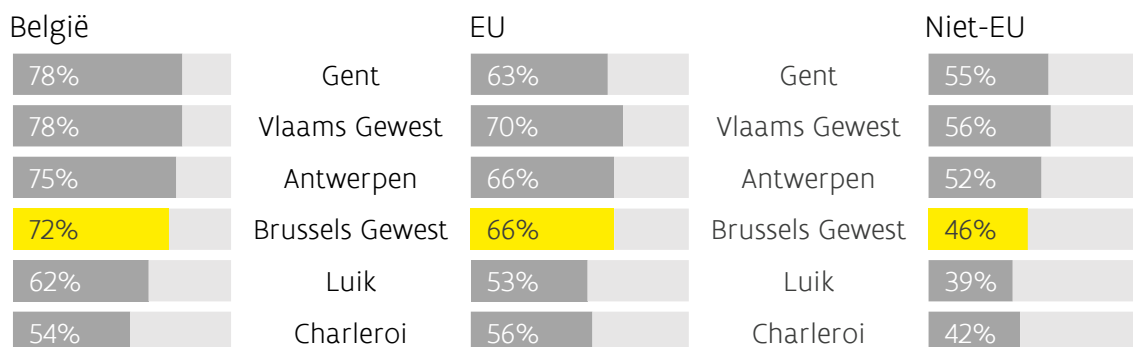

Bron: Steunpunt Werk (2019)

Ook wanneer we de werkzaamheidscijfers opsplitsen per herkomst wordt het algemene patroon grotendeels weerspiegeld. Zowel bij inwoners van Belgische als van niet-EU-herkomst is de werkzaamheidsgraad in het Brussels Gewest lager dan in Antwerpen, Gent en het Vlaams Gewest, maar hoger dan in Luik en Charleroi. De **inwoners met EU-herkomst** vormen hierop wel een uitzondering: het aandeel werkenden ligt bij deze bevolkingsgroep zowel in het Brussels Gewest (66%) als in Antwerpen (66%) **hoger dan in de andere Belgische grootsteden**. De hoge werkzaamheidsgraad bij Brusselaars van EU-herkomst is wellicht sterk gelinkt aan de unieke positie van **Brussel als Europese en internationaal-diplomatieke hoofdstad**. Grafiek 4.5. illustreert daarnaast ook hoe Brussel net als de andere Belgische grootsteden kampt met een **aanzienlijke**

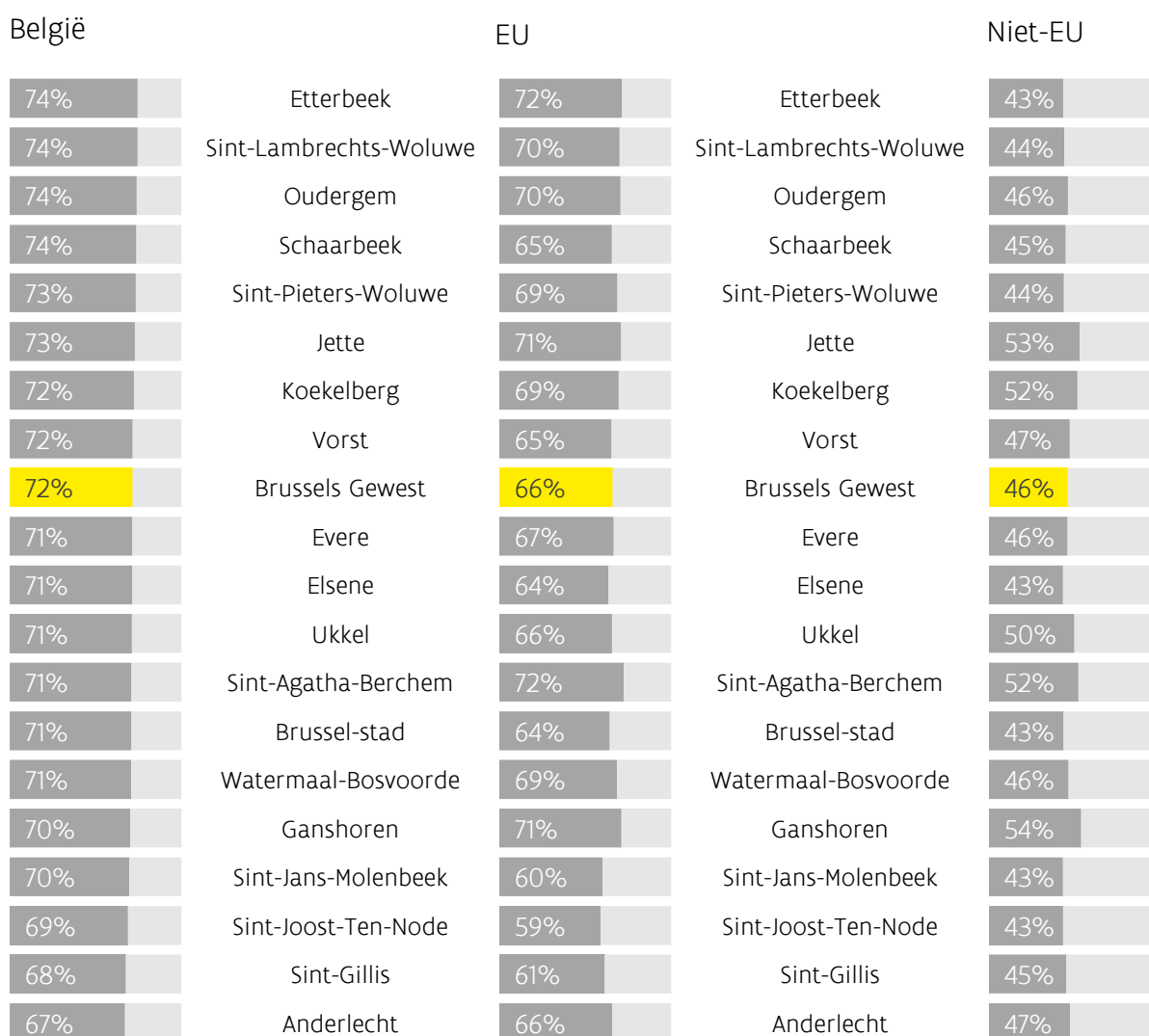
werkzaamheidskloof tussen inwoners van verschillende herkomst. Terwijl de werkzaamheidskloof tussen inwoners van Belgische en niet-EU-herkomst oploopt tot 26 procentpunten, bedraagt het verschil tussen inwoners van Belgische en EU-herkomst slechts 6 procentpunten.

Grafiek 4.5. Werkzaamheidsgraad naar herkomst, per stad, in procenten

Bron: Steunpunt Werk (2018)

Grafiek 4.6. Werkzaamheidsgraad naar herkomst, per gemeente, in procenten

Bron: Steunpunt Werk (2018)

Dezelfde werkzaamheidskloof komt naar voren wanneer we de 19 Brusselse gemeenten afzonderlijk bekijken. In alle gemeenten buiten Sint-Agatha-Berchem⁹ is het aantal werkenden het hoogst bij inwoners van Belgische herkomst, gemiddeld bij inwoners van EU-herkomst en het laagst bij inwoners van niet-EU-herkomst. Bij de **Brusselaars van Belgische herkomst** zijn de **verschillen tussen de 19 Brusselse gemeenten klein**: het verschil tussen Etterbeek (74%) en Anderlecht (67%) is slechts 7 procentpunten. Het **grootste contrast** stellen we vast bij de **inwoners van EU-herkomst**, waar de afstand tussen Etterbeek (72%) en Sint-Joost-ten-Node (59%) oploopt tot 13 procentpunten. Er zijn ook aanzienlijke verschillen tussen de gemeenten bij de bevolkingsgroep van niet-EU-herkomst. Zo ligt de werkzaamheidsgraad bij inwoners met niet-EU-herkomst in Ganshoren (54%) 11 procentpunten hoger dan in Sint-Joost-ten-Node (43%), Sint-Jans-Molenbeek (43%), Brussel-stad (43%) en Elsene (43%). Ook het verschil met Etterbeek (43%), dat nota bene de hoogste werkzaamheidscijfers laat optekenen bij inwoners van zowel Belgische als EU-herkomst, bedraagt 11 procentpunten. Opnieuw vallen de **noordwestelijke Brusselse gemeenten** op: van alle Brusselse gemeenten worden daar immers de **hoogste werkzaamheidsgraden** vastgesteld bij de inwoners met een **niet-EU-herkomst**.

4.2. Conclusie

Net zoals bij de armoede-indicatoren neemt Brussel wat betreft de werkzaamheidsgraad een **tussenpositie in tussen de Vlaamse en Waalse grootsteden**. Dat patroon komt niet alleen naar voren bij de algemene werkzaamheidsgraad maar manifesteert zich evenzeer bij mannen en vrouwen, en bij inwoners van verschillende herkomsten. Wanneer we de werkzaamheidsgraad per gemeente in kaart brengen, zien we de intussen gekende **geografische verschillen binnen het Brussels Gewest**. Enerzijds is de **werkzaamheidsgraad relatief hoog in de zuidoostelijke gemeenten**. Ook de **noordwestelijke gemeenten** (Jette, Ganshoren, Sint-Agatha-Berchem en Koekelberg) scoren hoger dan de meeste Brusselse gemeenten. Anderzijds is de **werkzaamheidsgraad het laagst in gemeenten uit de 'arme sikkels'** (Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek). De werkzaamheidskloof tussen de Brusselse gemeenten valt dus sterk samen met de verschillen in demografie, onderwijs en armoede.

⁹ In Sint-Agatha-Berchem ligt het werkzaamheidscijfer voor inwoners van EU-herkomst (72%) 1 procentpunt hoger dan voor inwoners van Belgische herkomst (71%).

A close-up photograph showing two individuals. The upper person is wearing a blue ribbed sweater and holding a blue smartphone in their right hand, with a stethoscope around their neck. The lower person is wearing a white top and holding a black smartphone in their right hand, with a gold ring on their finger. A notebook is visible in the background between the two people. A dark grey banner with white text is overlaid across the middle of the image.

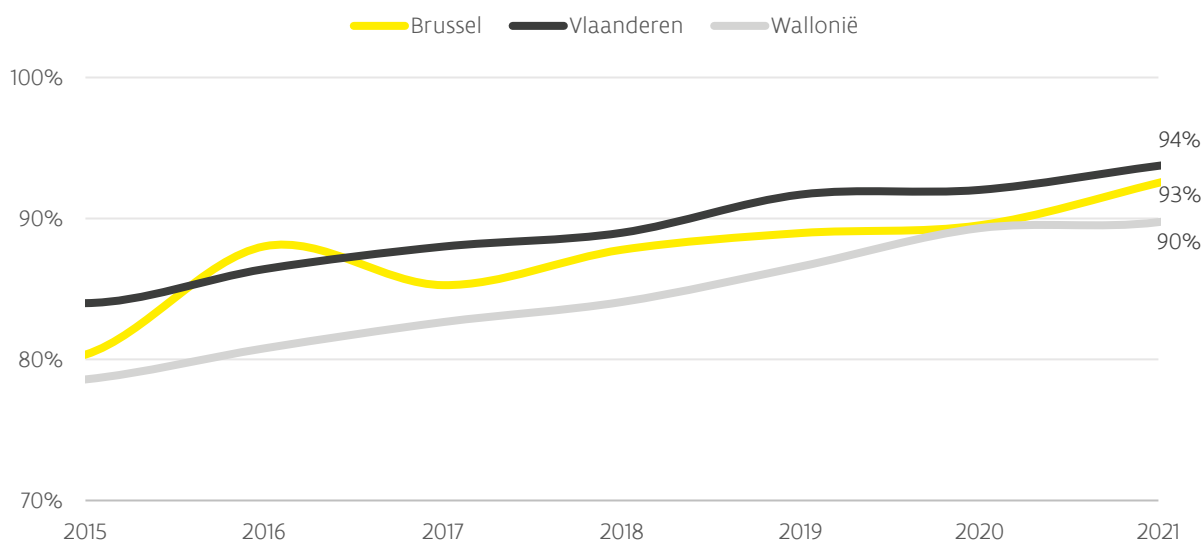
Digitalisering

In dit hoofdstuk staan we stil bij de stand van de digitalisering in Brussel aan de hand van data van het Belgische statistiekbureau (Statbel). Dat verzamelt jaarlijks gegevens over internetgebruik bij huishoudens en individuen, en peilt tweejaarlijks naar de digitale vaardigheden van de Belgische bevolking. Gezien deze informatie enkel op gewestniveau uitgesplitst kan worden, vergelijken we Brussel met Vlaanderen en Wallonië. Meer fijnmazige data op gemeenteniveau zijn niet beschikbaar, wat een vergelijking met de andere Belgische grootsteden onmogelijk maakt.

5.2. Internettoegang en internetgebruik

In 2022 heeft 96% van de Brusselse huishoudens **toegang tot het internet**. Tijdens de afgelopen 10 jaar steeg dat cijfer met 7 procentpunten. Hoewel het aandeel huishoudens met internettoegang iets lager ligt in Wallonië (92%), was er ongeveer een gelijke toename in de 3 gewesten in de afgelopen 10 jaar. **Brusselaars zijn over het algemeen dus goed mee** in het digitale tijdperk. Niettemin stelde het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) in 2018 een kloof vast met andere Europese stadsregio's zoals Noord-Holland, Praag en Berlijn, waar de internettoegang hoger lag en het aandeel huishoudens met internettoegang sneller toenam¹⁰.

Grafiek 5.1. Huishoudens met toegang tot internet, per gewest, in procenten

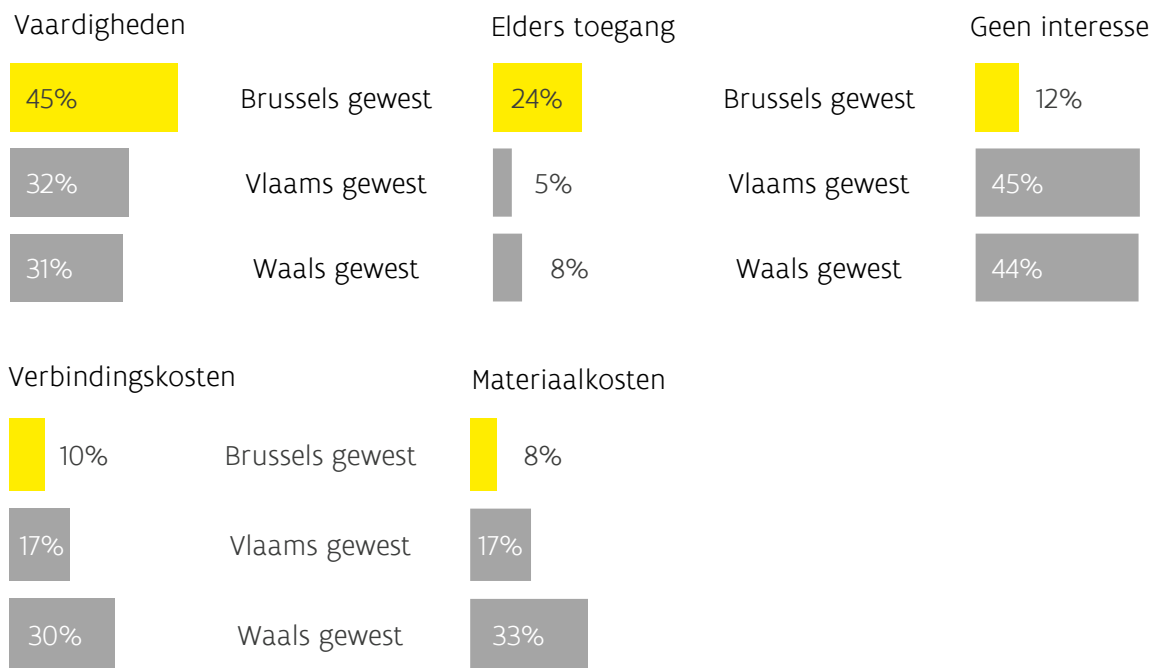

Bron: Statbel (2022)

Van de Brusselse huishoudens zonder internetverbinding verwijst 45% naar het **ontbreken van digitale vaardigheden als voornaamste reden om geen internet in huis** te hebben. Dit illustreert de aanwezigheid van een relatief grote **digitale kloof in Brussel**, aangezien ontbrekende digitale vaardigheden in Wallonië en Vlaanderen duidelijk een minder grote rem vormen op de internettoegang van huishoudens. Andere belangrijke redenen voor een ontbrekende internetverbinding bij Brusselaars zijn het beschikken over **internettoegang op een andere plek** (24%) en een **gebrek aan interesse** of gepercipieerd nut (12%). Ondanks de Brusselse armoedeproblematiek spelen de **kosten** verbonden aan een internetverbinding en ICT-materiaal een **minder grote rol bij Brusselaars** zonder internetverbinding dan bij Walen en Vlamingen.

¹⁰ Kalenga-Mpala R. en Wautelet A. (2019), Brusselaars in het digitale tijdperk: toegang tot en gebruik van ICT. BISA, Perspective.brussels, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, focus nr. 30. https://bisa.brussels/sites/default/files/publication/documents/Focus-30_NL.pdf

Grafiek 5.2. Redenen om geen internet te hebben, per gewest, in procenten

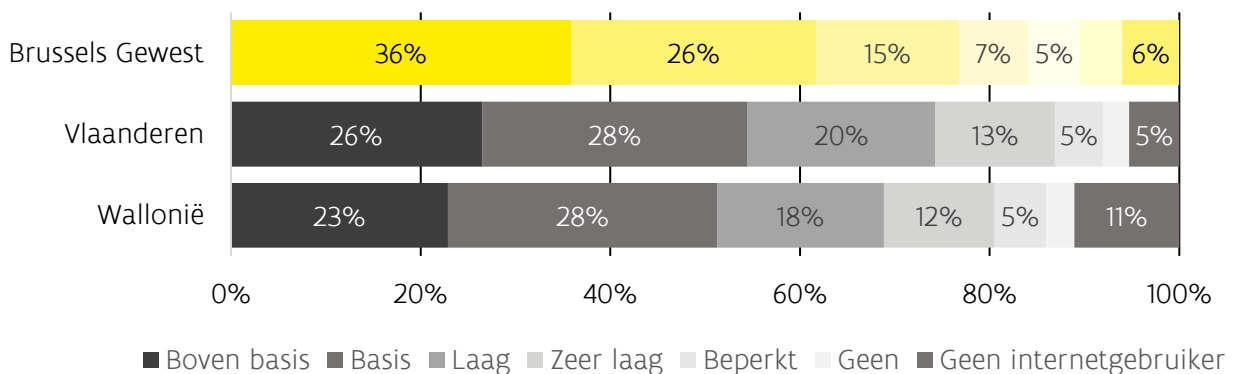

Bron: Statbel (2022)

5.2. Digitale vaardigheden

In 2022 beschikt **62% van de Brusselaars** op zijn minst over een **basis op het vlak van digitale vaardigheden**. Dat cijfer geeft een totaalscore voor een reeks vragen over informatievaardigheden (verplaatsen van bestanden, zoeken naar informatie ...), communicatievaardigheden (e-mail, sociale netwerken ...), probleemoplossende vaardigheden (installeren van software, online- kopen ...) en softwarevaardigheden (tekstverwerker, spreadsheets ...). Het aandeel Vlamingen (54%) en Walen (51%) met hetzelfde niveau van digitale vaardigheden ligt ietwat lager. Ook op het vlak van digitale vaardigheden **scoort Brussel dus relatief goed**. Wellicht heeft het **hoge aandeel jongeren** in Brussel een positieve invloed op de aanwezigheid van deze digitale vaardigheden. Niettemin geven deze cijfers ook blijk van een digitale kloof in alle Belgische gewesten. 10% van de Brusselse bevolking maakt geen gebruik van het internet of beschikt over geen enkele digitale vaardigheid.

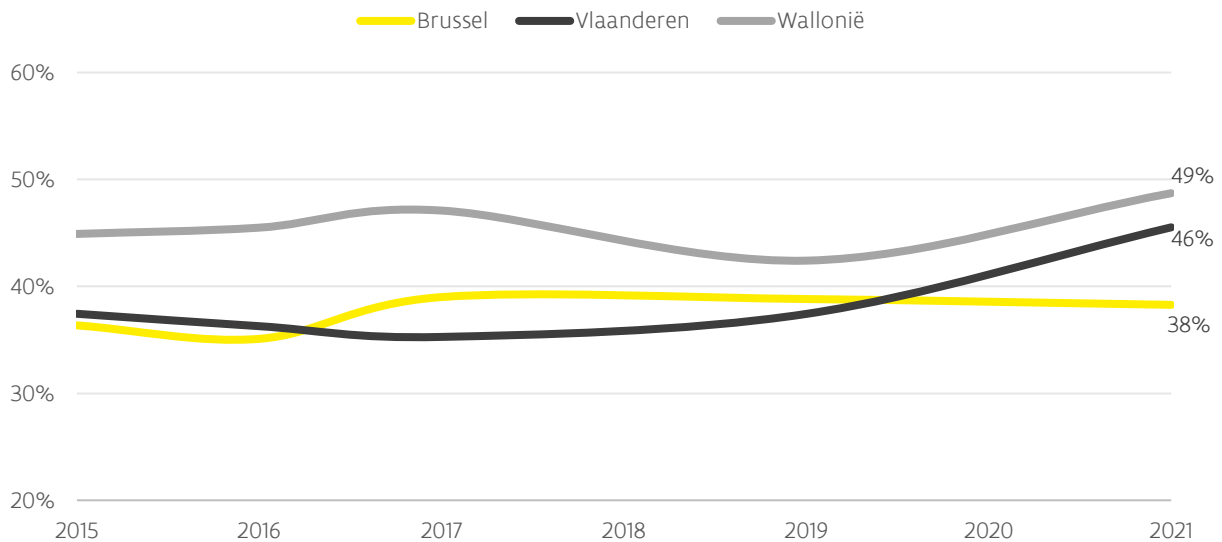
Grafiek 5.3. Digitale vaardigheden inwoners, per gewest, in procenten

Bron: Statbel (2021)

De evolutie van het aandeel inwoners die over **minder dan een basis aan digitale vaardigheden** beschikken, illustreert dat er nog werk aan de winkel is om de digitale kloof te dichten. Terwijl dit cijfer in Brussel sinds 2015 rond de **40%** schommelt, nam het in Vlaanderen en Wallonië recent zelfs licht toe tot respectievelijk 46% en 49%.

Grafiek 5.4. Inwoners met digitale vaardigheden minder dan basis, per gewest, in procenten

Bron: Statbel (2021)

5.3. Conclusie

Ondanks de aanzienlijke armoedeproblematiek **loopt de digitalisering in het Brussels Gewest zeker niet achter op Vlaanderen en Wallonië**. De jonge leeftijdsstructuur van het Brussels Gewest speelt daarin ongetwijfeld een grote rol. Maar toch vormen **digitale vaardigheden nog altijd een belangrijk werkpunt** voor de toekomst. Meer dan een derde van de Brusselse bevolking beschikt niet over basisvaardigheden en het gebrek aan digitale vaardigheden is de belangrijkste drempel die Brusselaars ervan weerhoudt om internet in huis te halen.

A vibrant park scene with children playing on a red slide and riding a blue bicycle, surrounded by lush greenery and modern buildings in the background. The sky is blue with scattered white clouds. In the foreground, a young girl in a white tank top and light-colored pants is running towards the camera. To her left, a child is riding a blue bicycle. Further back, a group of people, including women and children, are gathered around a stone wall. A red slide is visible on the far left. The background features a mix of modern architecture, including a tall, curved glass building and a more traditional multi-story apartment block. The overall atmosphere is bright and lively.

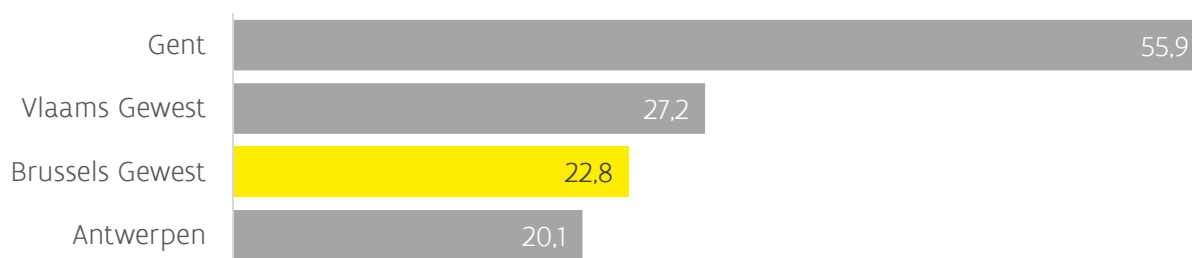
Vrije tijd

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de vrijetijdsbesteding van de Brusselaars. Om te beginnen bespreken we het vrijetijdsaanbod via de activiteiten die geregistreerd worden in de UiT-databank. Daarna brengen we het Nederlandstalige verenigingsleven in kaart aan de hand van de erkende cultuur- en jeugdverenigingen. Aangezien we voor deze indicatoren enkel over Vlaamse data beschikken die een partieel beeld van Brussel schetsen, houden we hier rekening mee wanneer we het Brussels Gewest benchmarken. Om correct te kunnen vergelijken worden deze indicatoren afgezet tegenover 30% van de volledige Brusselse bevolking: de beoogde doelgroep voor het beleid van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel¹¹. Ten slotte kijken we naar de Brusselse sportinfrastructuur.

6.1. Vrijetijdsaanbod

In 2022 werden er in de UiT-databank 27.840 activiteiten geregistreerd die in het Brussels Gewest plaatsvonden. Als we in rekening brengen dat dit Nederlandstalige aanbod mikt op 30% van de Brusselaars, komt dit neer op 22,8 activiteiten per inwoner. Het vrijetijdsaanbod in het Brussels Gewest is daarmee weliswaar een stuk beperkter dan in uitschieter Gent (55,9 activiteiten per inwoner), maar dat geldt ook voor Antwerpen en het totale Vlaams Gewest. Het **Brusselse vrijetijdsaanbod houdt het midden tussen het Vlaams Gewest** (27,2 activiteiten per inwoner) **en Antwerpen** (20,1 activiteiten per inwoner). Bij meer dan de helft van de activiteiten (57%) gaat het over podiumkunsten, gevolgd door sociaal-culturele activiteiten (17%), cultureel erfgoed (14%) en sport (3%).

Grafiek 6.1. Aantal UiT-activiteiten per 1.000 inwoners °, per stad

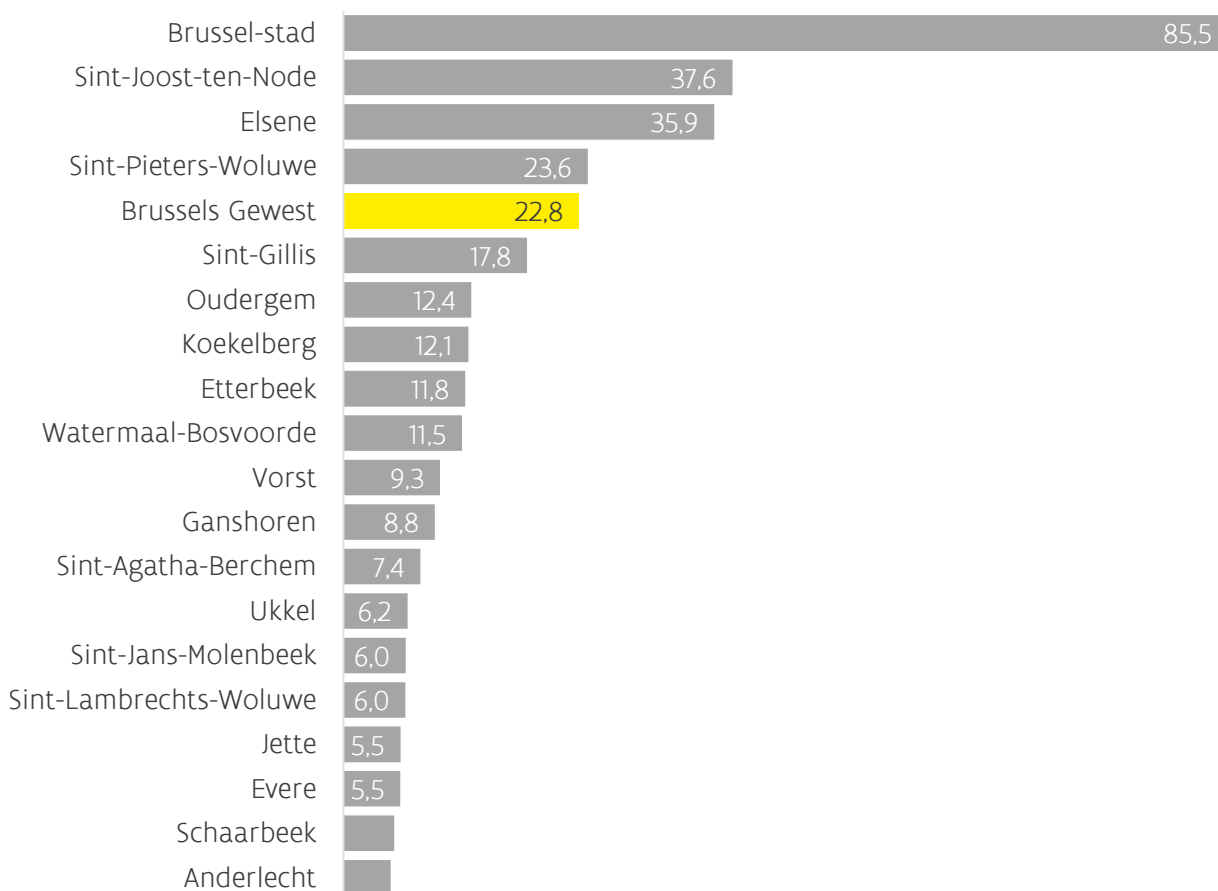

Bron: Publiq vzw (2022), ° Brussels Gewest berekend op basis van 30% van de totale bevolking

Het Brusselse vrijetijdsaanbod is echter niet gelijk verdeeld over de 19 gemeenten. Niet onverwacht steekt **Brussel-stad** (85,5 activiteiten per inwoner) er als **culturele trekpleister** met kop en schouders bovenuit. Het spreekt voor zich dat het uitgebreide aanbod in Brussel-stad naast Brusselaars ook heel wat andere Belgen en toeristen aantrekt en bedient. Ook in **Sint-Joost-ten-Node** (37,6 activiteiten per inwoner) en **Elsene** (35,9 activiteiten per inwoner) resulteert de nabijheid van het stadscentrum in een zeer uitgebreid vrijetijdsaanbod. In Anderlecht (4,6 activiteiten per inwoner), Schaarbeek (4,9 activiteiten per inwoner) en Evere (5,5 activiteiten per inwoner) worden er per inwoner dan weer relatief weinig activiteiten geregistreerd in de UiT-databank.

¹¹ Naudts, W. & Plompten, M. (2008) Onderzoek Brusseltoets en Brusselnorm: Ontwikkeling van een meetinstrument en beleidseffectenevaluatiesysteem. https://www.briobrusssel.be/sites/default/files/brusselnorm_brusseltoets.pdf ; Opdracht Gemengde Ambtelijke Commissie Brussel. <https://www.vlaanderen.be/brussel/onze-opdrachten/gemengde-ambtelijke-commissie-brussel> |

Grafiek 6.2. Aantal UiT-activiteiten per 1.000 inwoners °, per gemeente

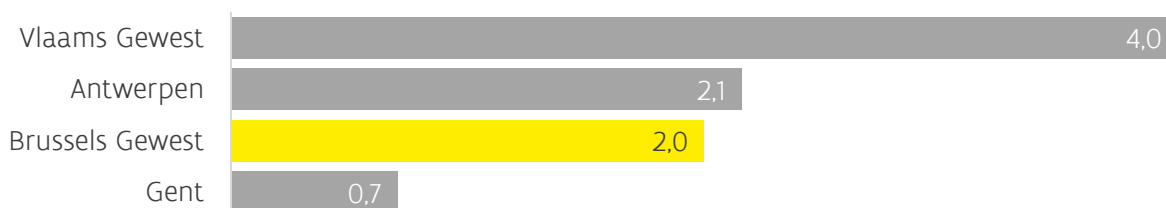

Bron: Publiq vzw (2022), ° Brussels Gewest berekend op basis van 30% van de totale bevolking

6.2. Cultuurverenigingen

In 2020 zijn er in het Brussels Gewest **669 erkende cultuurverenigingen** actief. Per 10.000 inwoners komt dat neer op 18,3 cultuurverenigingen, waarmee het **Brussels Gewest dicht aanleunt bij het Vlaamse gemiddelde** (19,4 verenigingen per 10.000 inwoners). Gezien het hier enkel gaat over de verenigingen die gekend zijn bij de Vlaamse Gemeenschap werd deze indicator voor Brussel opnieuw berekend op basis van 30% van de inwoners. Terwijl het aantal cultuurverenigingen in Gent (21,1 verenigingen per 10.000 inwoners) nog iets hoger ligt, is vooral het Antwerpse cijfer (13,1 verenigingen per 10.000 inwoners) beduidend lager.

Grafiek 6.3. Erkende cultuurverenigingen per 10.000 inwoners°, per stad

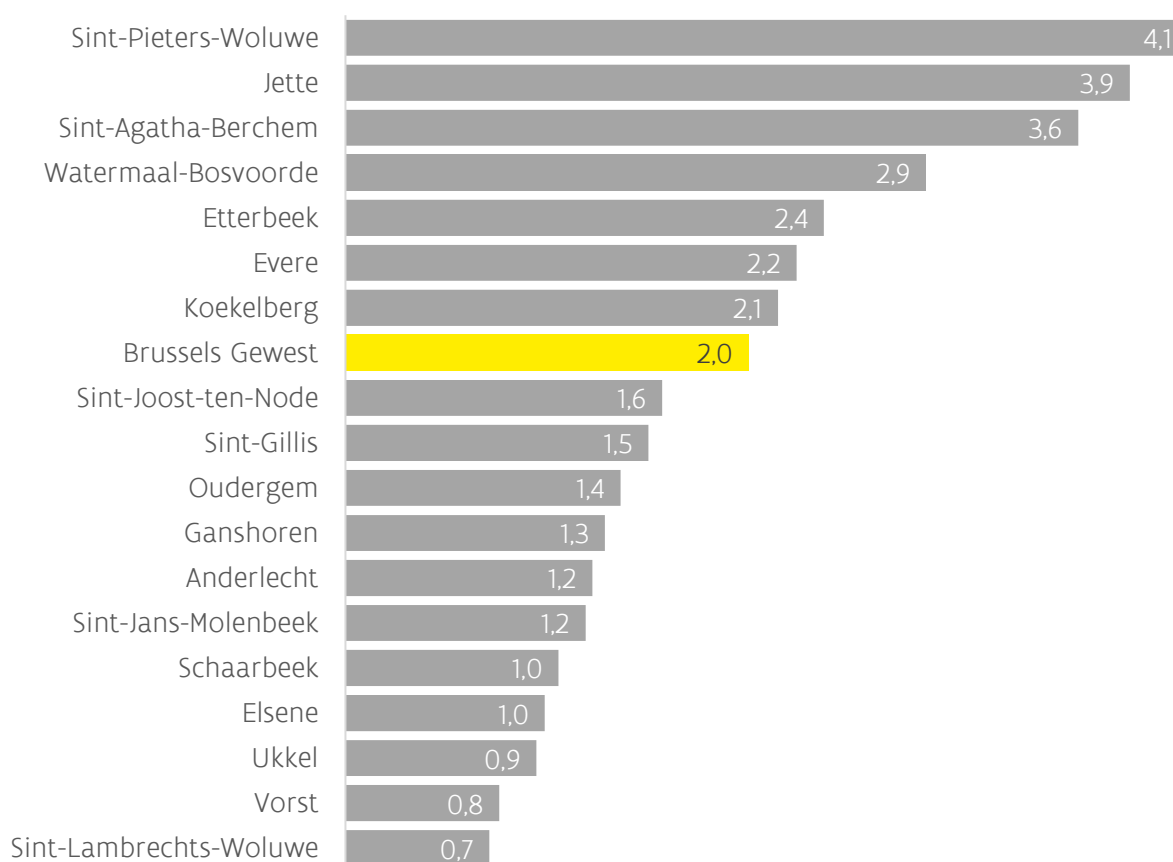

Bron: Departement Cultuur, Jeugd en Media (2021),

° Brussels Gewest berekend op basis van 30% van de totale bevolking

Het **culturele verenigingsleven in Brussel varieert sterk** tussen 19 Brusselse gemeenten. De meest opvallende **uitschieter** is **Koekelberg**, waar ten opzichte van het aantal inwoners uitzonderlijk veel erkende cultuurverenigingen (53,1 verenigingen per 10.000 inwoners) actief zijn. Dit cijfer is meer dan het dubbele van het Brusselse gemiddelde (18,3 verenigingen per 10.000 inwoners). Maar ook **Brussel-stad** (37,5 verenigingen per 10.000 inwoners) en **Sint-Joost-ten-Node** (36,4 verenigingen per 10.000 inwoners) beschikken naast een **uitgebreid vrijetijdsaanbod** ook over een **rijk cultureel verenigingsleven**. In de **zuidoostelijke gemeenten** Vorst (5,9 verenigingen per 10.000 inwoners), Etterbeek (6,2 verenigingen per 10.000 inwoners) en Ukkel (6,4 verenigingen per 10.000 inwoners) zijn er dan weer **zeer weinig cultuurverenigingen actief** die door de Vlaamse Gemeenschap erkend worden.

Grafiek 6.4. Erkende cultuurverenigingen per 10.000 inwoners^o, per gemeente

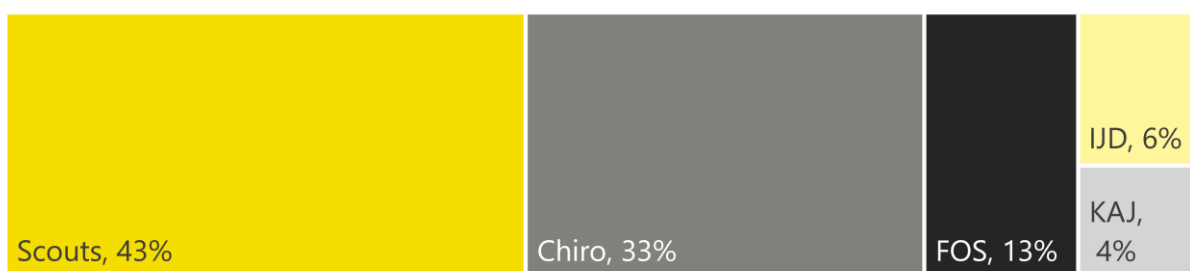

Bron: Departement Cultuur, Jeugd en Media (2021), ^o Berekend op basis van 30% van de totale bevolking

6.3. Jeugdverenigingen

In 2021 zijn er in het Brussels Gewest **33 jeugdverenigingen actief** die erkend worden door de Vlaamse Gemeenschap. De grote meerderheid van de verenigingen bestaat uit afdelingen van Scouts en Chiro, die elk goed zijn voor 10 aparte jeugdverenigingen in het Brussels Gewest. De overige verenigingen behoren tot FOS Open Scouting (5 verenigingen), IID | Jongerenpastoraal Vlaanderen (4 verenigingen), KAJ | Kristelijke Arbeidersjongeren (2 verenigingen) en EJV | Evangelisch Jeugdverbond (2 verenigingen). Deze verenigingen kunnen samen rekenen op de inzet van 389 vrijwilligers en zijn goed voor **2.175 ingeschreven kinderen en jongeren**. Driekwart van die kinderen en jongeren zijn aangesloten bij de Scouts (43%) of Chiro (33%).

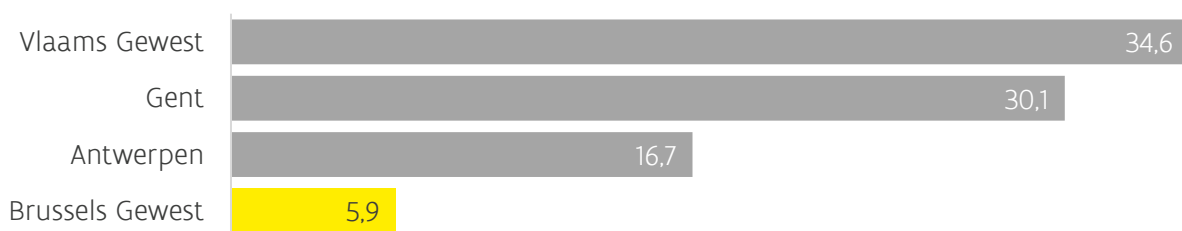
Grafiek 6.5. Lidmaatschappen bij erkende Brusselse jeugdverenigingen naar koepel

Bron: Departement Cultuur, Jeugd en Media (2021)

Op basis van de 30% van de Brusselaars waarop de Vlaamse Gemeenschap zich richt, komt dit neer op 5,9 ingeschreven leden per 1.000 inwoners voor het volledige Brussels Gewest. Het **lidmaatschap van jeugdverenigingen** ligt daarmee in Brussel niet alleen **veel lager** dan in het Vlaams Gewest (35 leden per 1.000 inwoners). Ook in de Vlaamse grootsteden Gent (30 leden per 1.000 inwoners) en Antwerpen (17 leden per 1.000 inwoners) gaat het om een veelvoud van het Brusselse cijfer. De jonge leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking maakt deze vaststelling nog opvallender: kinderen en jongeren vormen er immers een relatief groot aandeel van de bevolking.

Grafiek 6.6. Lidmaatschappen bij erkende jeugdverenigingen per 1.000 inwoners^o, per stad

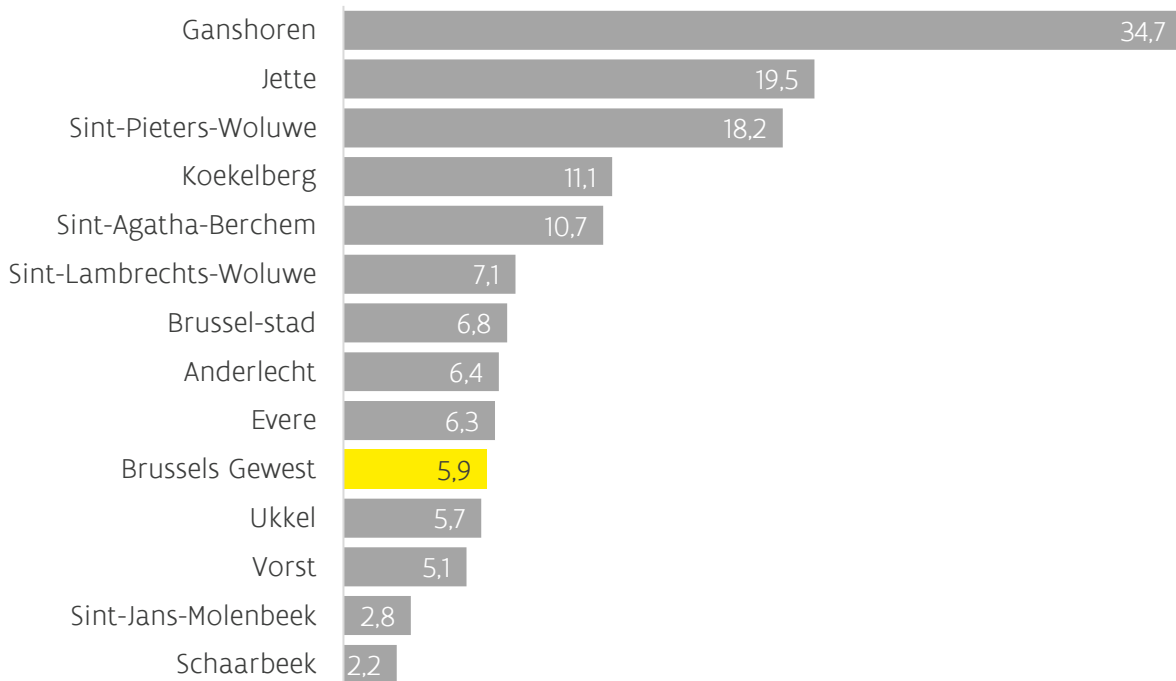

Bron: Departement Cultuur, Jeugd en Media (2021)

^o Brussels Gewest berekend op basis van 30% van de totale bevolking

Het lidmaatschap van Brusselse jeugdverenigingen verschilt echter sterk van gemeente tot gemeente. In gemeenten zoals Ganshoren (34 leden per 1.000 inwoners), Jette (19,5 leden per 1.000 inwoners) en Sint-Pieters-Woluwe (18,2 leden per 1.000 inwoners) ligt het aantal leden zelfs op hetzelfde niveau als in de Vlaamse grootsteden. Het **Brusselse jeugdverenigingsleven** staat daarenboven opvallend **sterk in de noordwestelijke gemeenten**: naast de hoge cijfers in Ganshoren en Jette scoren ook Koekelberg (11,1 leden per 1.000 inwoners) en Sint-Agatha-Berchem relatief hoog. Hoewel de cijfers het laagst zijn in Schaarbeek (2,2 leden per 1.000 inwoners) en Sint-Jans-Molenbeek (2,8 leden per 1.000 inwoners) illustreert dit niettemin dat er wel nog erkende jeugdverenigingen actief zijn in deze gemeenten. Grafiek 6.11. bevat immers slechts 13 Brusselse gemeenten omdat er in de andere 6 gemeenten geen jeugdverenigingen actief zijn die erkend worden door de Vlaamse Gemeenschap.

Grafiek 6.7. Lidmaatschappen bij erkende jeugdverenigingen per 1.000 inwoners^o, per gemeente

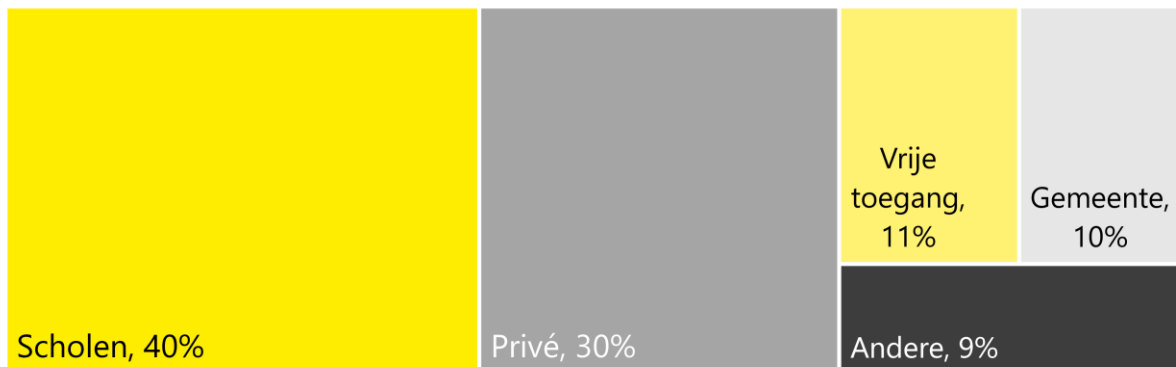

Bron: Departement Cultuur, Jeugd en Media (2021), ^o Berekend op basis van 30% van de totale bevolking

6.4. Sportinfrastructuur

In 2022 telt het **Brussels Gewest 2.072 sportaccommodaties** verspreid over de 19 gemeenten. Dat zijn 1,7 accommodaties per 1.000 inwoners. Perspective.Brussels deelt deze sportaccommodaties op in vier types: scholen, privéondernemingen, vrij toegankelijke infrastructuur, gemeentelijke accommodaties en een restcategorie 'andere'. De 445 **sportaccommodaties gelinkt aan scholen vormen de grootste groep** (40%), gevolgd door 338 private sportaccommodaties (30%), 118 vrij toegankelijke accommodaties (11%) en 109 gemeentelijke accommodaties (10%).

Grafiek 6.8. Brusselse sportaccommodaties naar type

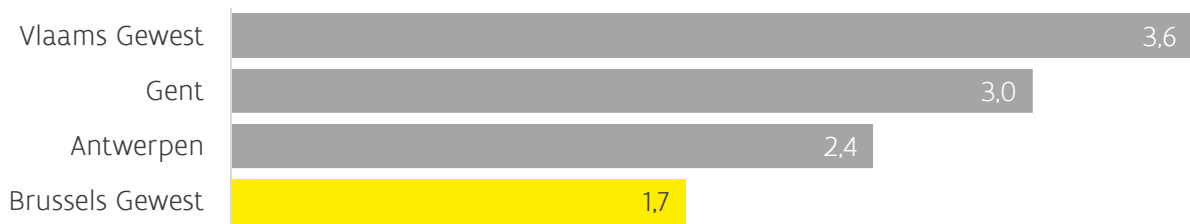

Bron: Perspective.Brussels (2022)

Vergeleken met de Vlaamse grootsteden is het **aantal Brusselse sportaccommodaties eerder laag**. Zowel Gent (3 per 1.000 inwoners) als Antwerpen (2,4 per 1.000 inwoners) beschikken over meer sportaccommodaties per inwoner. Het cijfer is het hoogste in het **Vlaams Gewest** (3,6

sportaccommodaties per 1.000 inwoners), waar er **meer dan dubbel zoveel sportaccommodaties per inwoner zijn dan in het Brussel Gewest**.

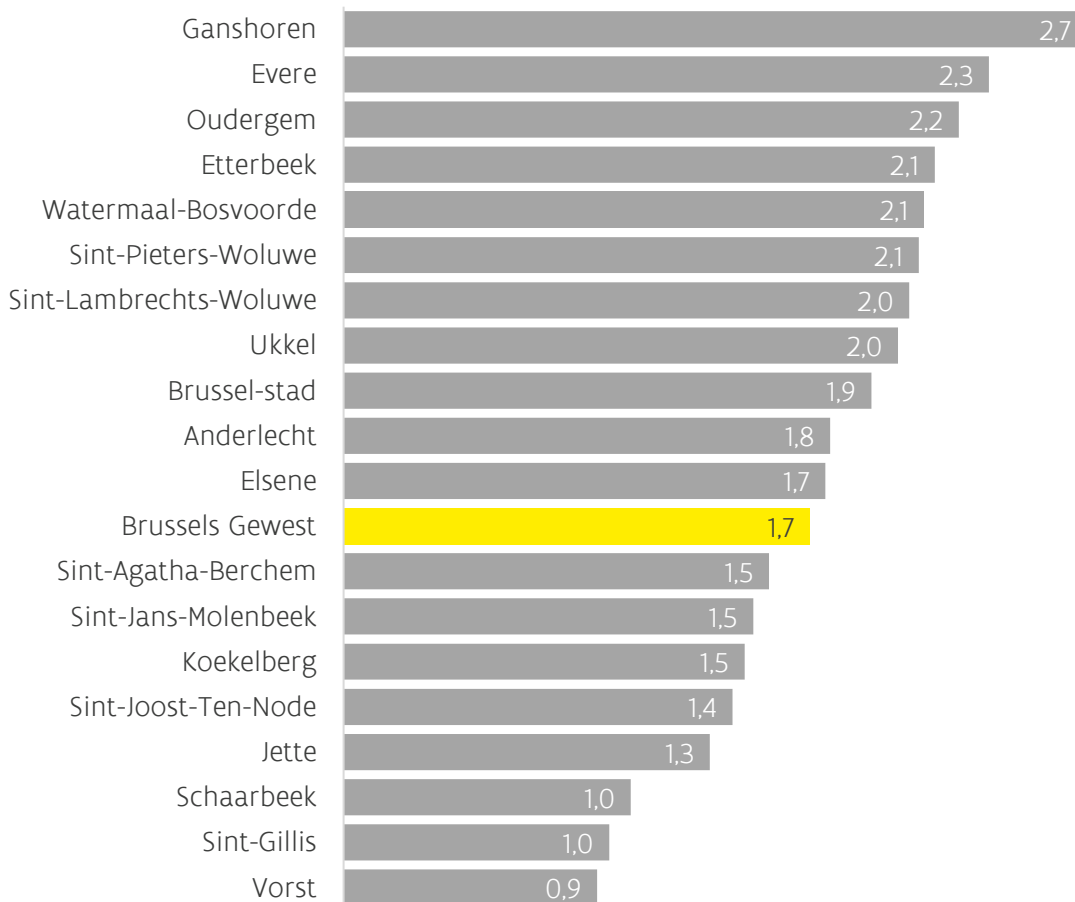
Grafiek 6.9. Aantal sportaccommodaties per 1.000 inwoners, per stad

Bron: Sport Vlaanderen (2021), Perspective.Brussels (2022)

Het relatief **beperkte aanbod aan sportaccommodaties** manifesteert zich in **zowat alle Brusselse gemeenten**. Terwijl geen enkele van de 19 Brusselse gemeenten het niveau van het Vlaams Gewest of Gent haalt, is er slechts 1 gemeente met een hoger aantal sportaccommodaties per 1.000 inwoners dan Antwerpen: Ganshoren (2,7 per 1.000 inwoners). Ook in Evere (2,3 per 1.000 inwoners) en Oudergem (2,2 per 1.000 inwoners) zijn er meer sportaccommodaties per 1.000 inwoners dan in de andere Brusselse gemeenten. Het aanbod is dan weer het laagst in Vorst (0,9 per 1.000 inwoners), Sint-Gillis (1 per 1.000 inwoners) en Schaarbeek (1 per 1.000 inwoners).

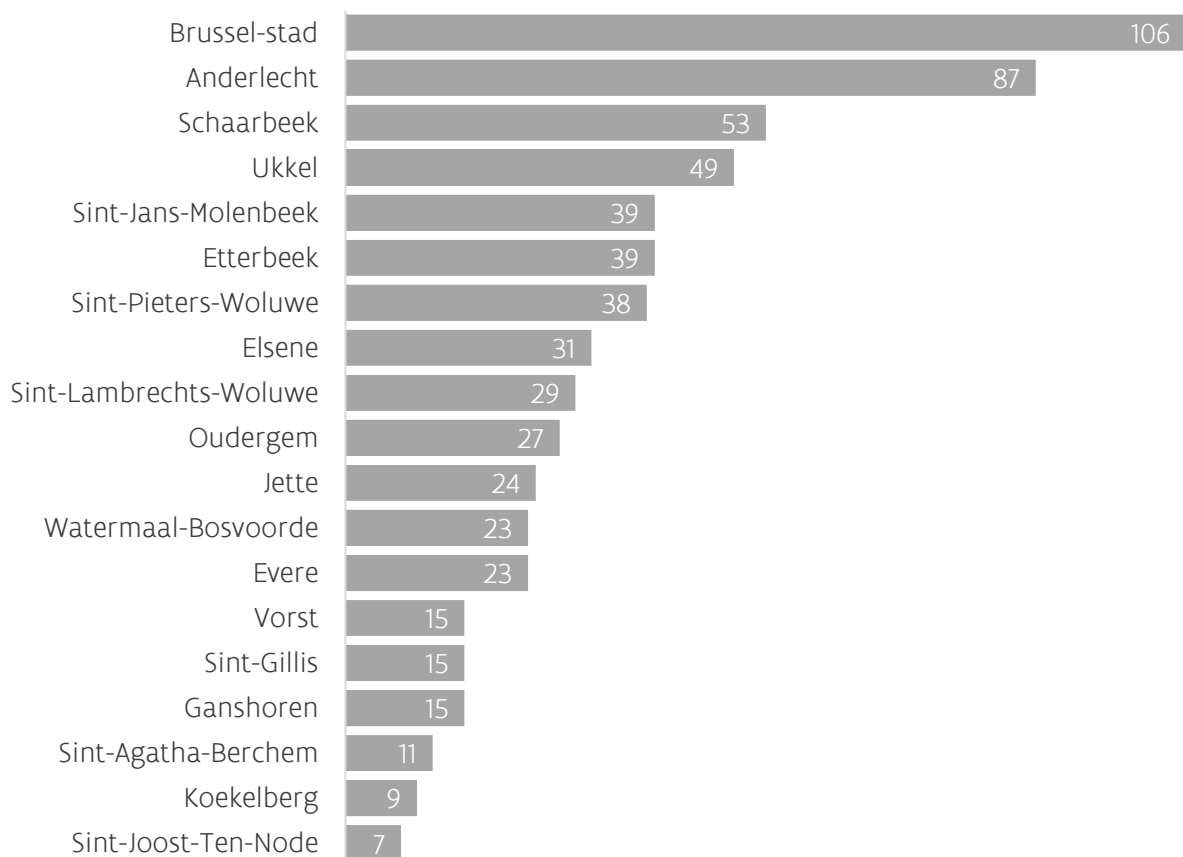
Grafiek 6.10. Aantal sportaccommodaties per 1.000 inwoners, per gemeente

Bron: Perspective.Brussels (2022)

Ten slotte staan we even stil bij het meest voorkomende type sportaccommodatie: de **sportinfrastructuur gelinkt aan scholen**. Deze is duidelijk **ongelijk verdeeld** tussen de 19 Brusselse gemeenten. Zo is meer dan de helft van de schoolse sportinfrastructuur geconcentreerd in drie gemeenten: Brussel-stad (106), Anderlecht (87) en Schaarbeek (53). In Sint-Joost-ten-Node (7), Koekelberg (9) en Sint-Agatha-Berchem (11) vind je dan weer het minste schoolse sportinfrastructuur.

Grafiek 6.11. Aantal sportaccommodaties in scholen, per gemeente

Bron: Perspective.Brussels (2022)

6.5. Conclusie

De vergelijking met de Vlaamse steden levert **geen eenduidig beeld op van de vrijetijdsbesteding van de Brusselaars**. In de **meeste gevallen scoort het Brussels Gewest gemiddeld** ten opzichte van Gent en Antwerpen, zoals bij de UiT-activiteiten en het cultuurverenigingsleven. Het aantal jeugdverenigingen en sportaccommodaties in het Brussels Gewest ligt dan weer beduidend lager dan in de Vlaamse grootsteden – wat jammer is gezien het jonge profiel van de Brusselaars. Bovendien zijn de **cijfers qua jeugdverenigingen en sportaccommodaties** dan nog eens het **laagste in de gemeenten van de zogenaamde ‘arme sikkels’**, waar het aandeel jongeren binnen de bevolking nota bene het hoogst is. Hoewel ook het UiT-aanbod in deze gemeenten beperkter is dan in andere Brusselse gemeenten, zijn er wel relatief veel door de Vlaamse gemeenschap erkende cultuurverenigingen actief. De welvarende **zuidoostelijke gemeenten** leveren een ander beeld op: zij tellen **weinig cultuurverenigingen** die door de Vlaamse Gemeenschap erkend worden, maar beschikken over een relatief **uitgebreid**

aanbod aan sportaccommodaties. Ten slotte staat het **Nederlandstalige vrijetijdslandschap opvallend sterk in de noordwestelijke gemeenten**, waar er **veel cultuur- en jeugdverenigingen** door de Vlaamse Gemeenschap erkend worden.

A woman wearing a black hijab and a dark, textured sweater is working in a laboratory. She is looking towards the camera with a slight smile while adjusting a microscope. Her left hand is on the base of the microscope, and her right hand is on the eyepiece. She is wearing a gold watch on her left wrist. In the background, there is a computer monitor on a stand and some laboratory equipment.

Zorg en gezondheid

In dit laatste hoofdstuk ligt de focus op zorg en gezondheid in Brussel. Ten eerste bespreken we het aanwezige zorgaanbod qua kinderopvang en ouderenzorg. Ten tweede gaan we dieper in op de eerstelijnszorg aan de hand van cijfers over het aantal huisartsen en wijkgezondheidscentra. Ten derde bekijken we in welke mate de Brusselaars gebruik maken van preventieve gezondheidszorg via de participatie aan borstkankerscreening en tandartsbezoeken. Ten slotte zoomen we in op de gezondheid van de Brusselse bevolking met behulp van cijfers over het aantal chronisch zieken en intrafamiliaal geweld. Dankzij de volledigheid van deze data kunnen we aan de hand van deze informatie een volledig beeld van Brussel schetsen. Bij de meeste indicatoren blijft de vergelijking echter beperkt tot de Vlaamse steden en het Vlaamse gemiddelde omdat er geen vergelijkbare cijfers voor de Waalse steden beschikbaar zijn.

7.1. Zorgaanbod

In 2020 zijn er in het Brussels Gewest **43 kinderopvangplaatsen per 100 kinderen** jonger dan 3 jaar. **Brussel sluit daarmee aan bij het Vlaamse gemiddelde** (50 plaatsen per 100 baby's en peuters). Terwijl er in Gent 1 kinderopvangplaats is voor elke 2 kinderen jonger dan 3 jaar (50 plaatsen per 100 baby's en peuters), ligt het Antwerpse cijfer (40 plaatsen per 100 baby's en peuters) nog een stukje lager dan in het Brussels Gewest.

Grafiek 7.1. Plaatsen kinderopvang, per 100 baby's en peuters (0 t.e.m. 2 jaar), per stad

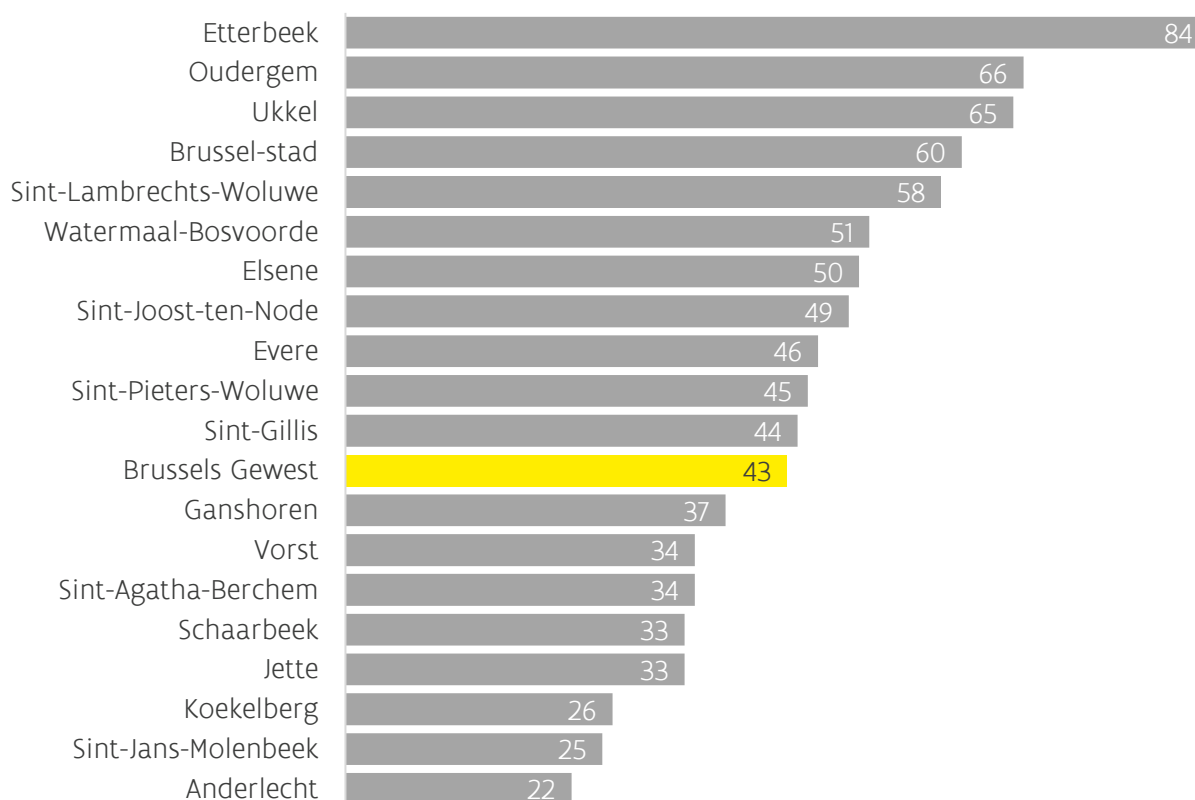

Bron: Kind en Gezin, ONE, BISA (2020)

Het aanbod qua kinderopvang **varieert sterk tussen de 19 Brusselse gemeenten**. Zo is het aantal kinderopvangplaatsen in Etterbeek (84 plaatsen per 100 baby's en peuters), de gemeente met het hoogste aantal, een veelvoud van het aantal plaatsen in Anderlecht (22 per 100 baby's en peuters). Daarnaast beschikken ook Brussel-stad (60 plaatsen per 100 baby's en peuters), Oudergem (66 plaatsen per 100 baby's en peuters) en Ukkel (65 plaatsen per 100 baby's en peuters) over een uitgebreid aanbod. **Terwijl het aantal kinderopvangplaatsen opvallend hoog is in de zuidoostelijke Brusselse gemeenten, blijft het aanbod klein aan de westkant van Brussel.** Naast Anderlecht beschikken immers ook Sint-Jans-Molenbeek (25 plaatsen per 100 baby's en peuters) en noordwestelijke gemeenten zoals Koekelberg (26 plaatsen per 100 baby's en peuters) en Jette (33 plaatsen per 100 baby's en peuters) over relatief weinig opvangplaatsen.

Het aanbod vanuit **Kind en Gezin** is goed is voor ongeveer een **derde van het totale aantal plaatsen** in de kinderopvang in het Brussels Gewest. In de **noordwestelijke gemeenten** Ganshoren, Jette, Koekelberg en Sint-Agatha-Berchem maar ook in Evere, Anderlecht en Sint-Jans-Molenbeek ligt dit **aanzienlijk hoger**. In deze gemeenten is het aanbod van Kind en Gezin min of meer gelijk aan dat van de Franstalige tegenhanger ONE. In de **zuidelijke gemeenten** Elsene, Sint-Pieters-Woluwe en Etterbeek is de **aanwezigheid van Kind en Gezin dan weer beperkt**, met een aandeel kleiner dan 25% van het aantal plaatsen in de kinderopvang.

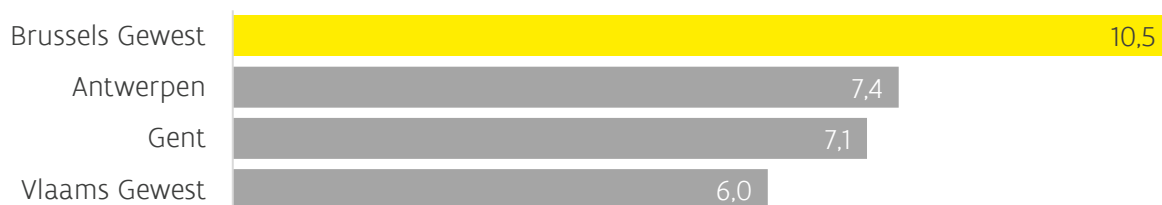
Grafiek 7.2. Plaatsen kinderopvang, per 100 baby's en peuters (0 t.e.m. 2 jaar), per gemeente

Bron: Kind en Gezin, ONE, BISA (2020)

In 2021 zijn er in het Brussels Gewest 16.641 plaatsen in de **ouderenzorg**. Vergeleken met de Vlaamse grootsteden beschikt het **Brussels Gewest** met 10,5 plaatsen per honderd 65-plussers over **een sterk uitgebreid aanbod**. Het verschil met Antwerpen (7,4 plaatsen per 100 65-plussers) en Gent (7,1 plaatsen per 100 65-plussers) bedraagt zo'n 3 plaatsen per 100 65-plussers. Het Vlaamse gemiddelde (6 plaatsen per 100 65-plussers) ligt daarentegen meer dan 4 plaatsen per 100 65-plussers lager dan in Brussel. Er lijkt hier een duidelijk verband te zijn met de grijze druk, die over het algemeen al kleiner is in steden, maar in het bijzonder ook in het Brussels Gewest (zie ook hoofdstuk 1.3.). Als gevolg van dit uitgebreide aanbod kampen de Brusselse rusthuizen sinds de coronacrisis zelfs met leegstand¹².

Grafiek 7.3. Aantal plaatsen in ouderenzorg^o, per 100 inwoners ouder dan 65, per stad

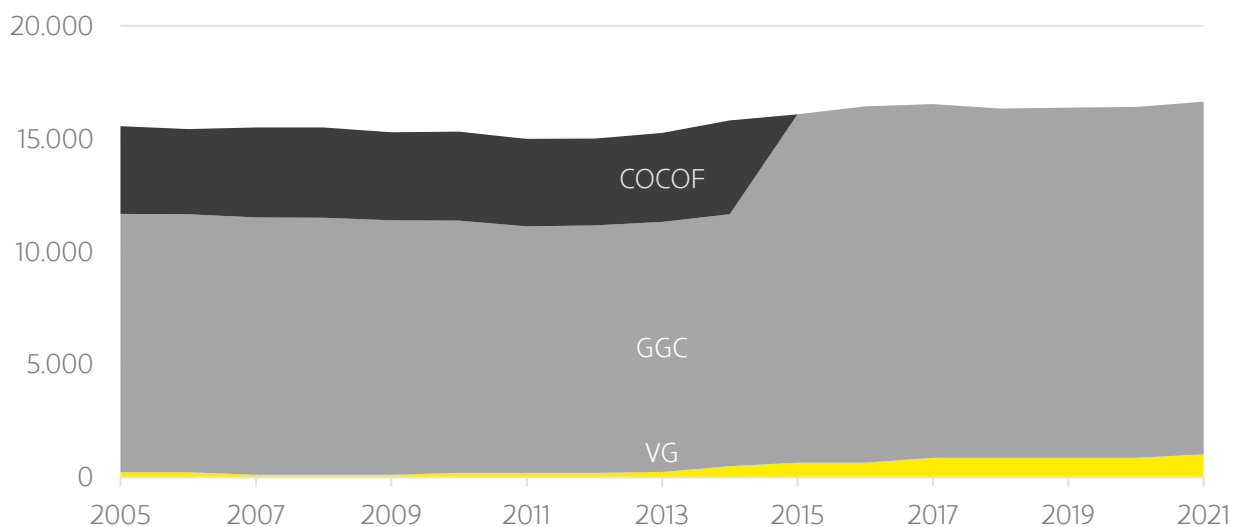
Bron: Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid, vzw Home-Info, Statbel (2021)

^o Uitgezonderd assistentiewoningen/serviceflats

¹² BRUZZ (2020) Woonzorgcentra kampen met een kwart leegstand. <https://www.bruzz.be/economie/woonzorgcentra-kampen-met-een-kwart-leegstand-2020-09-15>; BRUZZ (2019) Rusthuizen kampen met lege kamers. <https://www.bruzz.be/samenleving/rusthuizen-kampen-met-lege-kamers-2019-11-06>

De **grote meerderheid** van de 16.641 plaatsen in de ouderenzorg in Brussel valt onder het toezicht van de **Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie** (GGC). In 2021 fungeert de GGC als toezichthouder in 94% van de gevallen (15.622 plaatsen). De overige 6% (1.019 plaatsen) valt onder het toezicht van de Vlaamse Gemeenschap (VG). Het gezamenlijke aanbod van de GGC en de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) – dat in 2015 doorgegeven werd aan de GGC – schommelde de afgelopen 15 jaar stabiel rond de 15.500 plaatsen. Hoewel het aanbod van de Vlaamse Gemeenschap tussen 2005 en 2009 terugviel tot minder dan 200 plaatsen, steeg het sindsdien gestaag tot iets meer dan 1.000. De **lichte stijging van het totale aantal plaatsen** in de ouderenzorg in Brussel is dan ook vooral te wijten aan de **uitbreiding van het aanbod vanuit de Vlaamse Gemeenschap**.

Grafiek 7.4. Aantal plaatsen in rust- en verzorgingstehuizen in Brussel, per toezichthouder

Bron: BISA (2021)

7.2. Eerstelijnsgezondheidszorg

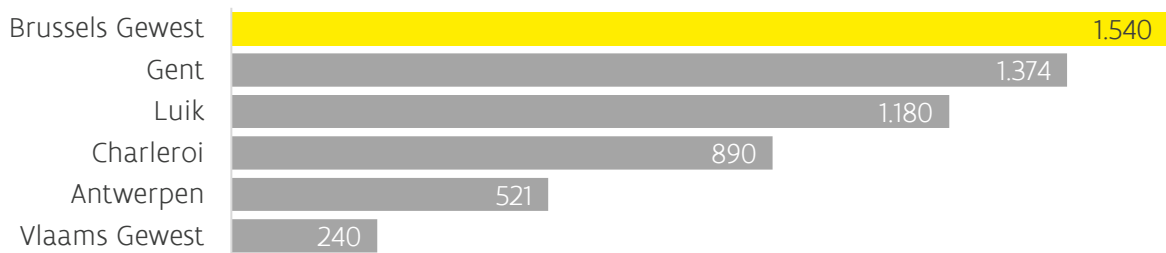
In 2021 zijn er in het Brussels Gewest 1.698 huisartsen actief, ofwel **1,4 huisartsen per 1.000 inwoners**. Hoewel dit zowel in Wallonië (1,6 huisartsen per 1.000 inwoners) als Vlaanderen (1,5 huisartsen per 1.000 inwoners) hoger ligt, blijft het **relatief lage Brusselse cijfer** wel boven de federaal vastgelegde grens van 0,9 huisartsen per 1.000 inwoners om officieel van een huisartsentekort te spreken. Niettemin identificeerde het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn in 2018 verspreid over het hele Brussels Gewest wijken met mogelijke tekorten¹³.

Vergeleken met de andere Belgische grootsteden zijn de **wijkgezondheidscentra opvallend populair in het Brussels Gewest**: per 10.000 rechthebbenden vinden meer dan 1.500 patiënten hun weg naar dit type van eerstelijnszorg. Met uitzondering van Gent (1.374 patiënten per 10.000 rechthebbenden) is er een **groot verschil met Vlaanderen**: het Brusselse cijfer ligt verschillende malen hoger dan het Vlaamse gemiddelde (240 patiënten per 10.000 rechthebbenden) en het Antwerpse cijfer (521 patiënten per 10.000 rechthebbenden). Luik (1.180 patiënten per 10.000

¹³ Missine, S. & Luyten, S. (2018) Huisartsen in het Brussels gewest: wie zijn ze, waar houden ze praktijk, en waar zijn er mogelijke tekorten? https://www.ccc-ggc.brussels/sites/default/files/documents/graphics/dossiers/dossier_2018-02_huisartsen_brussel.pdf

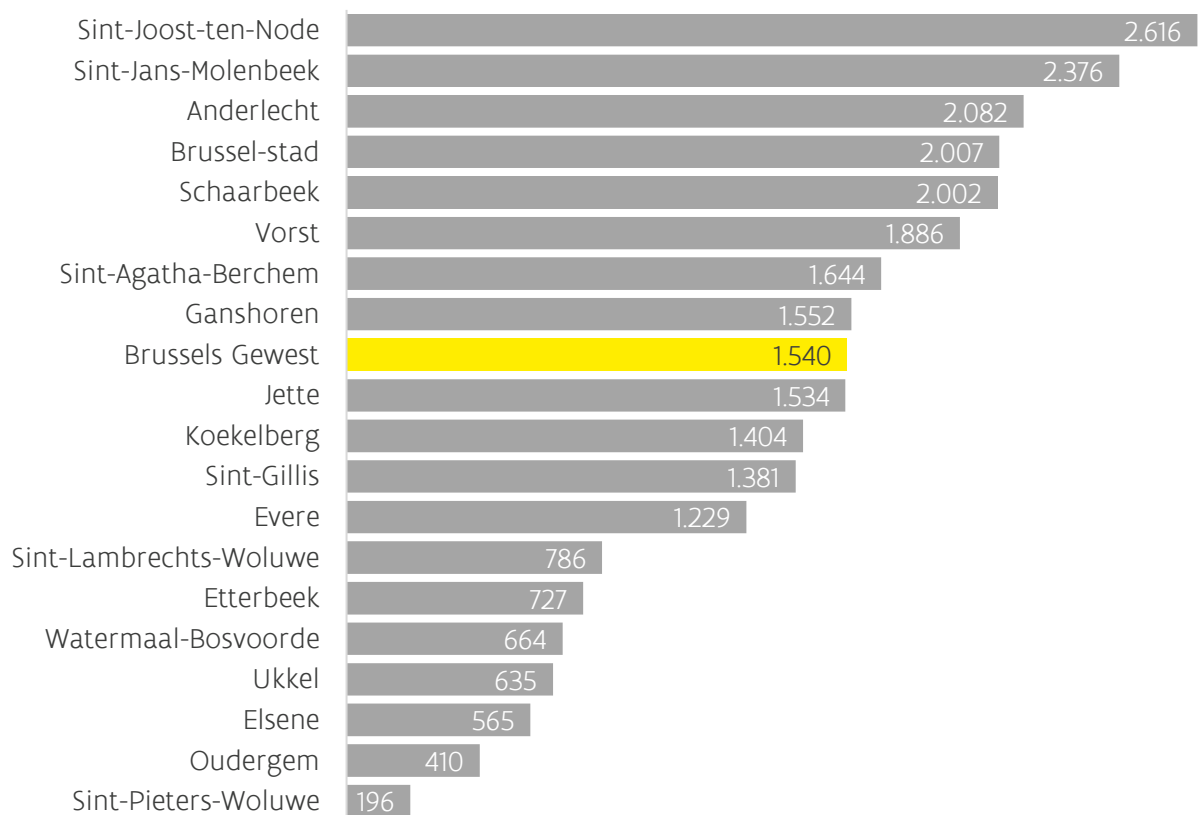
rechthebbenden) en Charleroi (890 patiënten per 10.000 rechthebbenden) houden dan weer het midden tussen het hoge Brusselse en het lage Vlaamse cijfer.

Grafiek 7.5. Patiënten bij wijkgezondheidscentra per 10.000 rechthebbenden, per stad

Bron: InterMutualistisch Agentschap (2020)

Grafiek 7.6. Patiënten bij wijkgezondheidscentra per 10.000 rechthebbenden, per gemeente

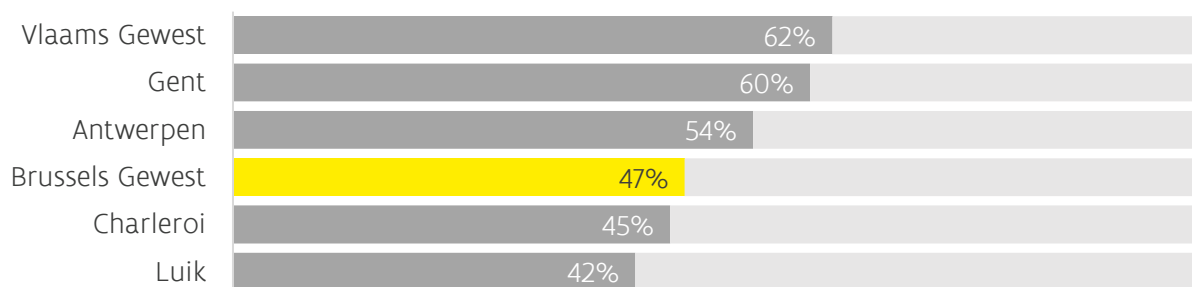
Bron: InterMutualistisch Agentschap (2020)

De **populariteit van deze wijkgezondheidscentra verschilt binnen het Brussels Gewest** echter sterk van gemeente tot gemeente. Aan de ene kant zijn ze **zeer populair in gemeenten binnen de zogenaamde 'arme sikkel'** zoals Sint-Joost-ten-Node (2.616 patiënten per 10.000 rechthebbenden), Sint-Jans-Molenbeek (2.376 patiënten per 10.000 rechthebbenden) en Anderlecht (2.082 patiënten per 10.000 rechthebbenden). Aan de andere kant worden wijkgezondheidscentra **veel minder druk bezocht in zuidoostelijke gemeenten** zoals Sint-Pieters-Woluwe (196 patiënten per 10.000 rechthebbenden), Oudergem (410 patiënten per 10.000 rechthebbenden) en Elsene (565 patiënten per 10.000 rechthebbenden). In deze gemeenten ligt de populariteit van wijkgezondheidscentra ongeveer gelijk aan het Vlaams Gewest en Antwerpen.

7.3. Preventieve geneeskunde

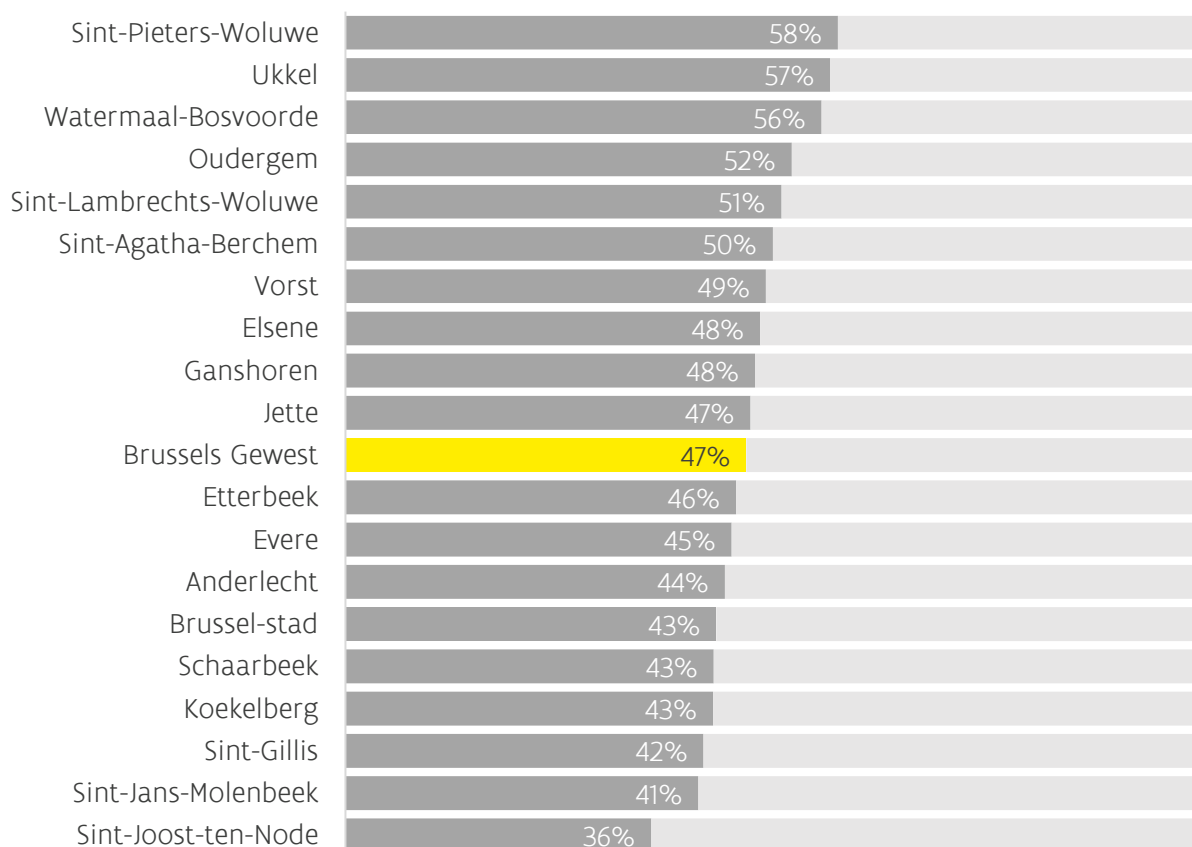
In 2020 liet 47% van de Brusselse vrouwen tussen 50 en 69 jaar tijdens het jaar of het voorgaande jaar **borstkankerscreening** uitvoeren. De dekkingsgraad van het opsporen van borstkanker ligt daarmee in Brussel 15 procentpunten **lager dan in Vlaanderen** (62%). Maar ook in Vlaamse grootsteden zoals Gent (60%) en Antwerpen (54%) ligt de dekkingsgraad gevoelig hoger. Het **Brusselse cijfer sluit nauw aan bij Charleroi**, waar 45% van de deelnam aan een borstkankerscreening. Ten slotte ligt de dekkingsgraad in Luik (42%) nog 5 procentpunten lager dan in het Brussels Gewest.

Grafiek 7.7. Dekkingsgraad opsporing borstkanker, per stad

Bron: InterMutualistisch Agentschap (2020)

Grafiek 7.8. Dekkingsgraad opsporing borstkanker, per gemeente

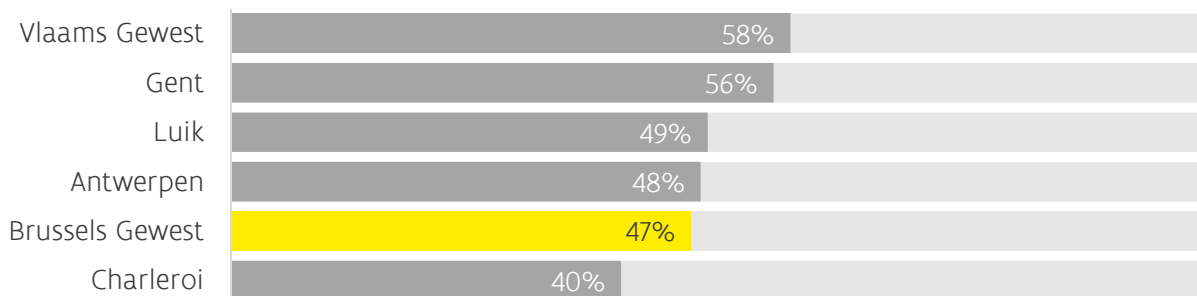

Bron: InterMutualistisch Agentschap (2020)

Net zoals bij andere zorgindicatoren zijn er **aanzienlijke interne verschillen** binnen het Brussels Gewest. Niet geheel onverwacht is de **dekkingsgraad het hoogst in de zuidoostelijke Brusselse gemeenten**. In gemeenten zoals Sint-Pieters-Woluwe (58%), Ukkel (57%) en Watermaal-Bosvoorde (56%) maken vrouwen ongeveer even vaak gebruik van borstkankerscreening als in Gent en Antwerpen. De dekkingsgraad is dan weer het **laagst in gemeenten binnen de zogenaamde ‘arme sikkkel’** zoals Sint-Joost-ten-Node (36%), Sint-Jans-Molenbeek (41%) en Sint-Gillis (42%).

In 2021 heeft 47% van de Brusselaars tijdens de afgelopen 3 jaren minstens 2 **tandartsbezoeken** afgelegd. Vergelijken met de andere Belgische grootsteden is dat een **gemiddeld cijfer**. Terwijl het aandeel patiënten dat consequent de tandarts bezoekt een tiental procentpunten hoger ligt in het Vlaams Gewest (58%) en Gent (56%), is het **Brusselse cijfer nagenoeg identiek aan** dat van **Luik** (49%) en **Antwerpen** (48%). Ten slotte ligt het tandartsbezoek het laagst in Charleroi, waar slechts 40% van de patiënten consequent langsgaat bij de tandarts.

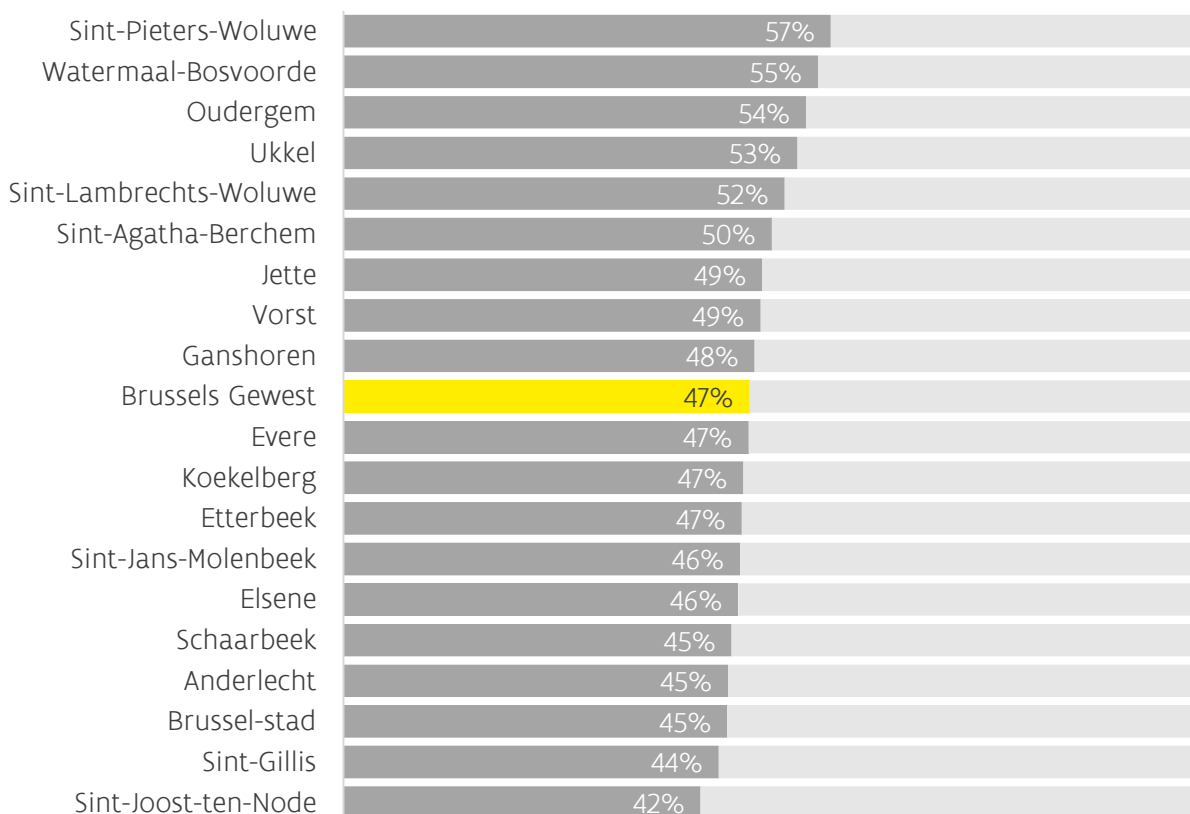
Grafiek 7.9. Aandeel patiënten met tandartsbezoek tijdens afgelopen 3 jaren, per stad

Bron: InterMutualistisch Agentschap (2021)

De **contrasten tussen de 19 Brusselse gemeenten** weerspiegelen zich ook in het tandartsbezoek. Enerzijds is het aandeel patiënten dat consequent de tandarts bezoekt **vergelijkbaar met Vlaanderen en Gent in zuidoostelijke gemeenten** zoals Sint-Pieters-Woluwe (57%), Watermaal-Bosvoorde (55%) en Oudergem (54%). Anderzijds liggen de cijfers in gemeenten binnen de zogenaamde **‘arme sikkkel’** zoals Sint-Joost-ten-Node (42%), Sint-Gillis (44%), Anderlecht (45%) en Brussel-stad (45%) **slechts enkele procentpunten hoger dan in Charleroi** (40%). De interne tegenstellingen binnen het Brussels gewest zijn dus bijna even groot als het verschil tussen Vlaanderen en Charleroi.

Grafiek 7.10. Aandeel patiënten met tandartsbezoek tijdens afgelopen 3 jaren, per gemeente

Bron: InterMutualistisch Agentschap (2021)

7.4. Gezondheid

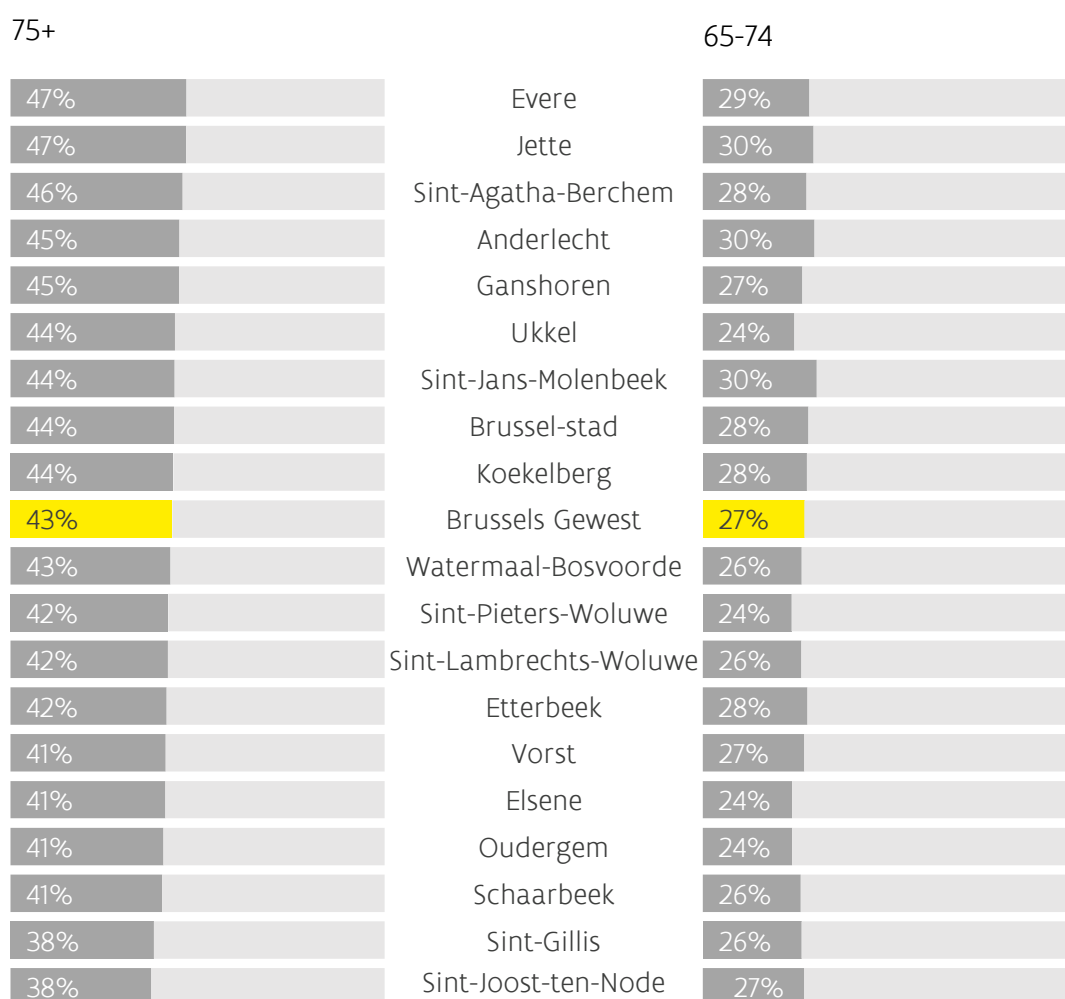
In 2021 heeft **43% van de rechthebbende Brusselaars van 75 jaar en ouder** minstens één statuut voor een **chronische aandoening**. Het aandeel 74-plussers met een erkende chronische aandoening ligt daarmee in het Brussels Gewest **lager dan in de meeste andere Belgische grootsteden**. Zo beschikt de helft van de rechthebbenden ouder dan 74 in de Waalse steden Charleroi (50%) en Luik (50%) over het statuut van een chronische aandoening. Terwijl het aandeel in het Vlaams Gewest (46%) en Gent (46%) 3 procentpunten hoger ligt dan in het Brussels Gewest, is het Antwerpse cijfer (42%) nagenoeg identiek aan het Brusselse. Wanneer we naar de **65- tot 74-jarigen** kijken stellen we echter vast dat het aandeel rechthebbenden met een statuut in het **Brussels Gewest wat hoger uitvalt dan in de Vlaamse grootsteden**. Bij deze groep blijft het verschil tussen het Brussels Gewest (27%) en de Waalse steden Charleroi (33%) en Luik (31%) eerder beperkt en ligt het aandeel Brusselse rechthebbenden met een statuut enkele procentpunten hoger dan in Gent (25%), Antwerpen (24%) en het volledige Vlaamse Gewest (24%). Het is echter onduidelijk of de verschillen tussen de steden te wijten zijn aan werkelijke gezondheidsverschillen. Hebben de ouderen in steden met lagere cijfers effectief minder chronische aandoeningen, of zijn er in deze steden misschien meer chronisch zieken die niet over een statuut beschikken?

Grafiek 7.11. Aandeel ouderen met statuut chronische aandoening, per stad

Bron: InterMutualistisch Agentschap (2021)

Grafiek 7.12. Aandeel ouderen met statuut chronische aandoening, per gemeente

Bron: InterMutualistisch Agentschap (2021)

In de verschillen tussen de 19 Brusselse gemeenten vallen enkele gemengde patronen te herkennen. Zo is het aandeel rechthebbenden met een statuut van chronische aandoening bij Brusselaars van 75 jaar en ouder **laag in gemeenten uit de zogenaamde 'arme sikkel'** zoals Sint-Joost-ten-Node (75+: 38% | 65-74: 27%), Sint-Gillis (75+: 38% | 65-74: 26%) en Schaarbeek (75+: 41% | 65-74: 26%), terwijl het cijfer in Anderlecht (75+: 45% | 65-74: 30%) net tot de hoogste van het

Brussels Gewest behoort. Het aandeel rechthebbenden met een statuut van een chronische aandoening is dan weer het hoogst in Evere (75+: 47% | 65-74: 29%), Jette (75+: 47% | 65-74: 30%) en Sint-Agatha-Berchem (75+: 46% | 65-74: 28%). Het valt daarbij op dat de **noordwestelijke Brusselse gemeenten** een **relatief hoog** aandeel ouderen met een statuut van een chronische aandoening hebben.

In 2021 worden er in het Brussels Gewest 4.963 meldingen gedaan van **intrafamiliaal geweld**. Het kan daarbij gaan over economisch, fysiek, psychisch of seksueel geweld binnen het koppel of ten opzichte van andere gezinsleden. Dit komt neer op 4,1 meldingen per 1.000 inwoners, wat gevoelig **lager ligt dan het aantal meldingen in de Vlaamse grootsteden**. Zowel in Antwerpen (5,8 meldingen per 1.000 inwoners) als in Gent (5,3 meldingen per 1.000 inwoners) ligt dit cijfer beduidend hoger. Het aantal meldingen per 1.000 inwoners in het **Brussels Gewest sluit aan bij het Vlaamse gemiddelde** (3,9 meldingen per 1.000 inwoners). Deze cijfers worden best met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd. Het blijft immers de vraag of de problematiek effectief kleiner is in Brussel, of de Brusselaars minder snel geneigd zijn om dit te melden bij de politie.

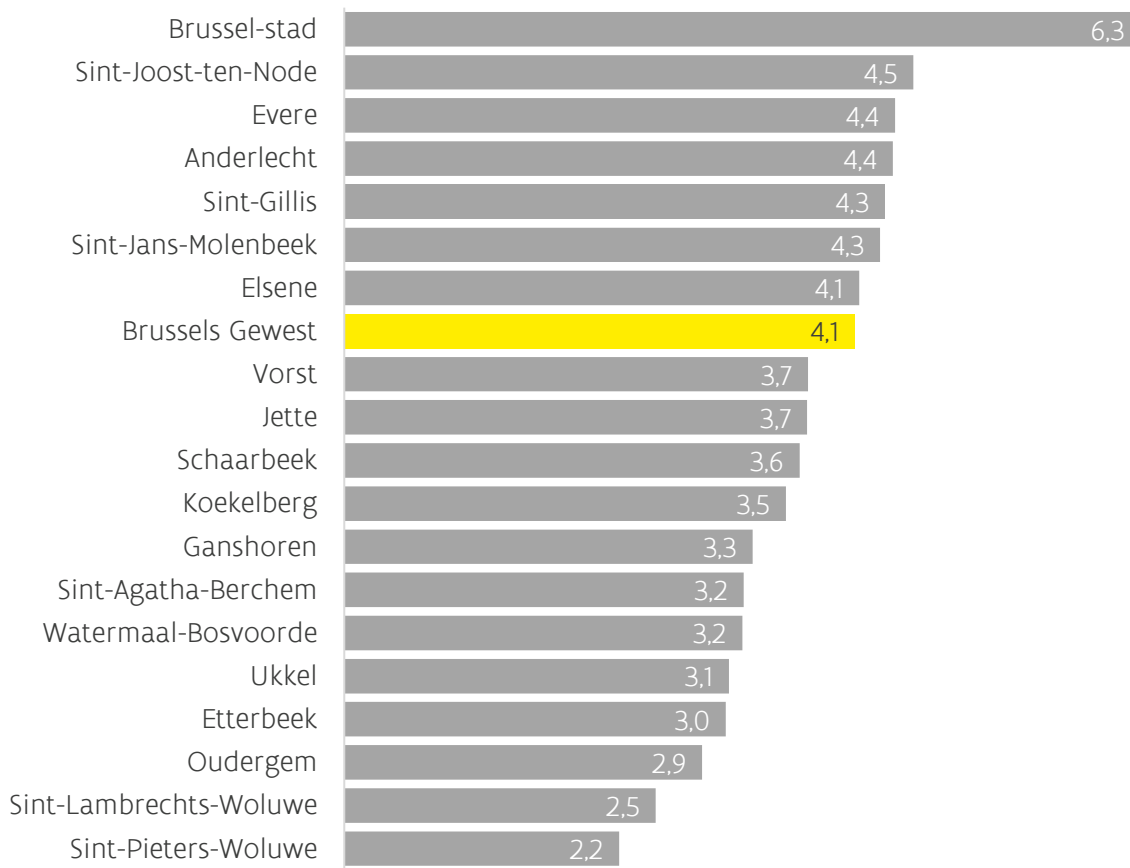
Grafiek 7.13. Meldingen intrafamiliaal geweld, per 1.000 inwoners, per stad

Bron: Politie Criminaliteitsstatistieken (2021)

De problematiek van intrafamiliaal geweld speelt in sommige Brusselse gemeenten duidelijk meer dan in andere. Vooral het **hoge aantal meldingen in Brussel-stad** (6,3 meldingen per 1.000 inwoners), waar het cijfer hoger ligt dan in Gent en Antwerpen, valt op. Maar ook in **gemeenten uit de zogenaamde 'arme sikkels'** zoals Sint-Joost-ten-Node (4,5 meldingen per 1.000 inwoners), Anderlecht (4,4 meldingen per 1.000 inwoners) en Sint-Gillis (4,3 meldingen per 1.000 inwoners) is de problematiek sterker aanwezig. De cijfers liggen dan weer **lager in de zuidoostelijke gemeenten** zoals Sint-Pieters-Woluwe (2,2 meldingen per 1.000 inwoners) en Sint-Lambrechts-Woluwe (2,5 meldingen per 1.000 inwoners), gevolgd door de **noordwestelijke gemeenten**.

Grafiek 7.14. Meldingen intrafamiliaal geweld, per 1.000 inwoners, per gemeente

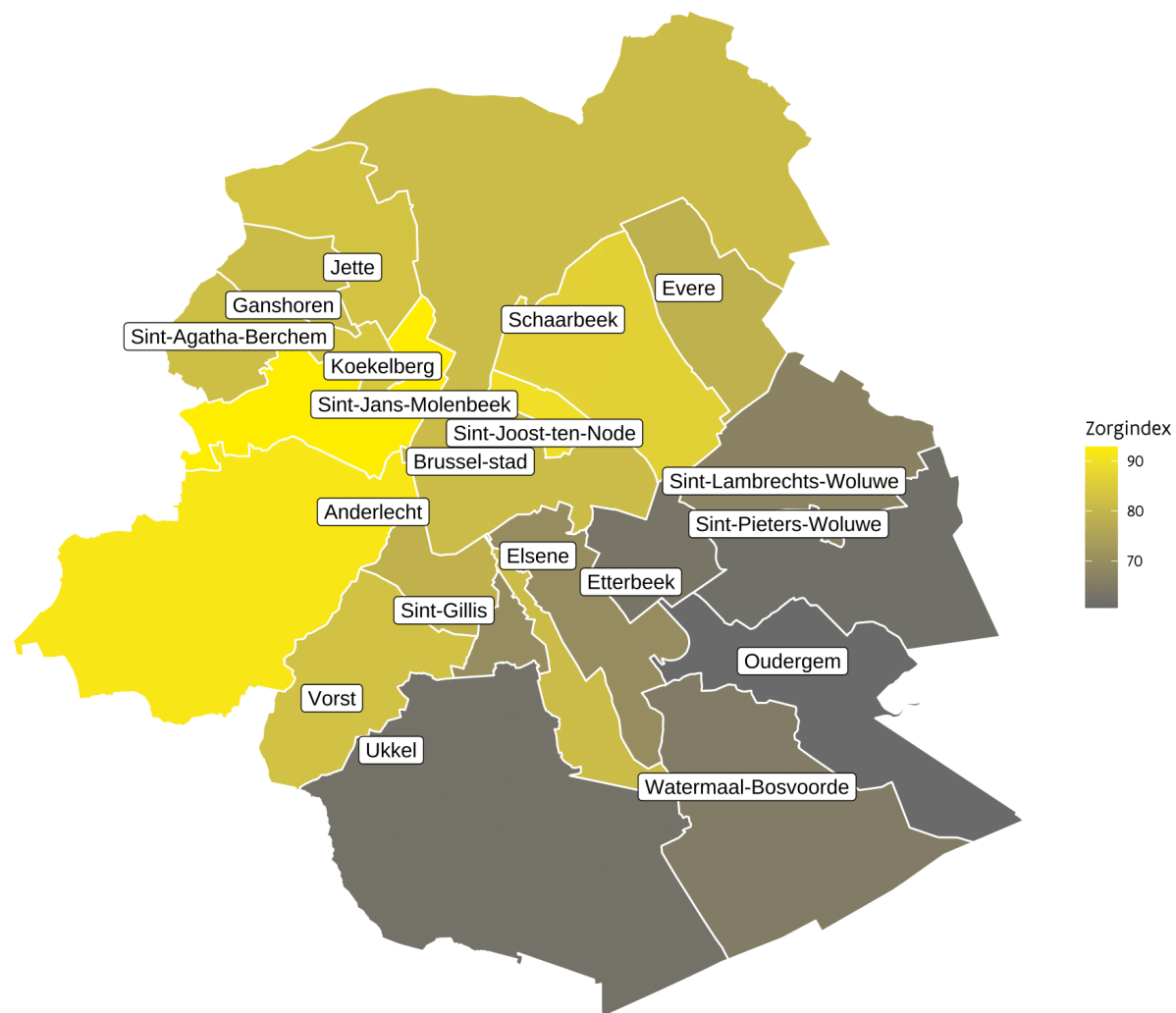
Bron: Politiele Criminaliteitsstatistieken (2021)

7.5. Conclusie

De Brusselse eerstelijnszorg illustreert opnieuw de **uniciteit van het Brussels Gewest**: de **populariteit van wijkgezondheidscentra** is nergens zo hoog. De **jonge Brusselse leeftijdsstructuur weerspiegelt zich in de uitdagingen** binnen de zorg. Terwijl de ouderenzorg met overcapaciteit kampt, is het aanbod qua kinderopvang in het Brussels Gewest nog net iets lager in Vlaanderen. Op het vlak van preventieve gezondheidszorg (borstkankerscreening, tandartsbezoek) en algemene gezondheid (chronisch ziekten, familiaal geweld) neemt het Brussels Gewest dan weer een tussenpositie in tussen de Vlaamse en Waalse grootsteden.

Wanneer we per gemeente een zorgindex berekenen op basis van de kinderopvang, het aantal patiënten bij wijkgezondheidscentra, participatie bij borstkankerscreening, tandartsbezoek en het aandeel chronisch zieken bij 75-plussers, zien we opnieuw de gekende **geografische verschillen binnen het Brussels Gewest**. Enerzijds is de zorg **het sterkst in zuidoostelijke gemeenten** zoals Ukkel, Oudergem en Sint-Pieters-Woluwe. Anderzijds staat die het **zwakst in gemeenten uit de 'arme sikkel'** (Sint-Joost-ten-Node, Sint-Jans-Molenbeek en Anderlecht), maar ook in Koekelberg. De verschillen tussen de Brusselse gemeenten op het vlak van zorg en gezondheid vallen dus sterk samen met de verschillen in demografie, onderwijs, armoede en tewerkstelling.

Grafiek 7.15. Zorgindex per gemeente

Gebuurte indicatoren: kinderopvang, patiënten wijkgezondheidscentra, participatie borstkankerscreening, tandartsbezoek, chronisch zieken (75+)

 **Vlaamse
overheid**
Herman Teirlinck

AGENTSCHAP BINNENLANDS BESTUUR
Havenlaan 88, bus 70
1000 BRUSSEL
brussel@vlaanderen.be